

Jordbrukets forhandlingsutvalg

**Krav til ramme og fordeling
ved jordbruksforhandlingene 2011**

Arbeidsdokument av 28. april 2011

1	JORDBRUKSOPPGJØRET 2011 – INNTEKTSFORSKJELLEN TIL ANDRE GRUPPER I SAMFUNNET MÅ REDUSERES.....	5
2	GRUNNLAGET FOR FORHANDLINGENE	10
3	SENTRALE FORUTSETNINGER FOR KRAVET	11
3.1	Foretak og arbeidsforbruk i jordbruket	11
3.2	Jordbruksareal i drift	12
3.3	Produksjon og sjølforsyning	14
3.4	Noen utviklingstrekk i jordbruket	15
3.5	Behandling av inntektsfradraget	15
3.6	Inntektsutvikling og inntektsnivå i jordbruket.....	16
3.6.1	Totalkalkylen for jordbruket.....	16
3.6.2	Referansebrukene	18
3.7	Inntektsutvikling og lønnsnivå for lønnstakere	21
3.8	Pris- og volumendringer på markedssida i 2012	22
3.9	Kostnadsutviklingen	22
3.10	Kapitalkostnadene	23
3.11	Markedet for jordbruksprodukter i Norge.....	24
3.11.1	Målprisprodukter	24
3.11.2	Produkter uten målpris	27
3.11.3	Overproduksjon	28
3.11.4	Oppsummert markedsvurdering	28
3.12	WTO.....	29
3.13	Artikkel 19.....	29
4	POLITISKE FØRINGER.....	31
4.1	Politiske føringer fra Stortinget	31
4.2	Politiske føringer gitt av Regjeringen	31
4.3	Politiske føringer gitt av Regjeringspartiene	32
5	HOVEDPRIORITERING: REDUKSJON AV INNTEKTSFORSKJELLEN TIL ANDRE GRUPPER	33
5.1	Rammekrav	33
5.2	Finansiering av kravet.....	35
5.2.1	Målprisøkninger	36
5.2.2	Budsjettoverføringer.....	36
5.2.3	Ledige midler.....	37
5.3	Økonomiske utslag av kravet.....	38
6	PRIORITERINGER	40
6.1	Styrking av investeringsvirkemidlene	40
6.1.1	Fondsavsetning med skattefordel	41
6.1.2	Fylkesvise BU-midler.....	41
6.1.3	Rentestøtte	43
6.2	Korn	44
6.2.1	Beredskapslager av såkorn	46

6.2.2	Beredskapslager av korn.....	46
6.3	Grovfôrbaserte produksjoner	47
6.3.1	Melkeproduksjon	47
6.3.2	Geitmelk	49
6.3.3	Sau og lam	51
6.3.4	Storfe	53
6.3.5	Hjort.....	55
6.3.6	Hest.....	55
7	ANDRE SAKER	56
7.1	Sikring av distriktsjordbruket gjennom frakttilskudd	56
7.1.1	Frakttilskudd for slakt.....	56
7.1.2	Frakttilskudd korn/kraftfôr	56
7.1.3	Frakttilskudd grønt	57
7.2	Beitebruk.....	58
7.3	Lyst kjøtt og egg	59
7.3.1	Gris	59
7.3.2	Egg.....	59
7.3.3	Kylling.....	60
7.4	Grønt	60
7.4.1	Målpriser og importvern.....	60
7.4.2	Avsetningstiltak (70.11)	61
7.4.3	Distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, grønnsaker og poteter (73.17) 61	
7.4.4	DK-tilskudd for produksjon av epler til press	61
7.4.5	Prisnedskrivning potetsprit og stivelse (73.21)	62
7.4.6	Tilskudd til kvalitetstiltak (77.15)	63
7.4.7	Tilskudd til fruktlager (77.17)	64
7.4.8	Energirådgivning i veksthus	64
7.4.9	Kostnader for prøvetaking ved kartlegging av karantenesykdommer.....	65
7.5	Birøkt	65
7.6	Velferd	66
7.6.1	Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid (78.11)	66
7.6.2	Tilskudd til avløsning ved sykdom.....	67
7.6.3	Landbruksvikarordningen.....	69
7.6.4	Tidligpensjonsordningen	69
7.6.5	Tilskudd til landbrukets HMS-tjeneste.....	69
7.7	LUF.....	70
7.7.1	Landbrukets utviklingsfond (LUF).....	70
7.7.2	Disponering av tilbakebetalte reguleringsmidler.....	71
7.7.3	KSL Matmerk	72
7.7.4	Rekruttering, likestilling og kompetanse.....	73
7.7.5	Utviklingsprogram for matspesialiteter fra norsk landbruk	74
7.7.6	Sentrale Bygdeutviklingsmidler	74
7.7.7	Inn på tunet	76
7.7.8	Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv	76
7.7.9	Mat langs nasjonale turistveger	78
7.7.10	Utviklingsprogrammet for innlandsfisk.....	78
7.7.11	Verdensarv	78

7.7.12	Skogbruk og bioenergi	79
7.7.13	Biogass	81
7.7.14	Utviklingsprogram for geiteholdet (friskere geiter)	81
7.7.15	Forskning	81
7.7.16	E-sporing, fagpiloter	82
7.7.17	Nasjonalt beiteprosjekt	82
7.7.18	Fotråte – Prosjekt ”Friskere føtter”	83
7.7.19	Sametingets midler til konfliktforebyggende tiltak	83
7.7.20	Andre utviklingstiltak i landbruket	83
7.8	Miljøtiltak i landbruket	84
7.8.1	Matkrise, klimakrise og miljø	84
7.8.2	Nasjonalt miljøprogram	86
7.8.3	Regionalt miljøprogram (RMP)	86
7.8.4	Nasjonalt pilotprosjekt for miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel	87
7.8.5	Spesielle miljøtiltak i landbrukets kulturlandskap (SMIL)	88
7.8.6	Investeringsstøtte til organisert beitebruk	89
7.8.7	Informasjons og utviklingstiltak miljø	90
7.8.8	Nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak	91
7.8.9	Utvalgte kulturlandskap i jordbruket	92
7.8.10	Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	92
7.8.11	Handlingsplan plantevernmidler	92
7.9	Økologisk landbruk	93
7.9.1	Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	95
7.10	Mottakspålykt	97
7.11	Skadefondet for landbruksproduksjon	97
7.12	Norsk landbruksrådgiving	98
7.13	Landbruksteknisk forskning, utviklingsarbeid, undervisning og rådgivning	99
7.14	Andre virkemidler over jordbruksavtalen	100
7.14.1	Tilskudd til RÅK	100
7.14.2	Tilskudd til pelsdyrfôrlag og pelsdyrfôr	101
7.14.3	Tilskudd til frøavl	101
7.14.4	Tilskudd til kadaverhåndtering	101
7.14.5	Tilskudd til dyreavl med mer	101
7.15	Pilot for bruk av husdyrregisteret ved utmåling av tilskudd	102
7.16	Dekking av kostnader for aktiviteter på fylkesnivå	103
7.17	Jordleie og totalkalkylen	103
7.18	Produksjonstilskudd	104
Vedlegg	Jordbrukets krav, fordeling på priser og tilskudd	106

1 Jordbruksoppgjøret 2011 – inntektsforskjellen til andre grupper i samfunnet må reduseres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger med dette fram krav til ramme og fordeling for jordbruksavtaleperioden 2011-2012, 2. avtaleår, som grunnlag for videre forhandlinger.

I årets krav vil vi vektlegge:

- Å sikre matproduksjonsevnen
- Et inntektsløft
- Et jordbruk som i større grad er tilpasset ressursgrunnet.

Sikre matproduksjonsevnen

Det siste året har vært preget av rekordhøye matvarepriser og opprør i den fattige delen av verden som til dels skyldes dårlig tilgang på mat og økte matpriser. Det blir 70-80 millioner flere mennesker hvert år og nesten en milliard mennesker sulter. FAO slår fast at verden trenger å øke matproduksjonen med 70 prosent innen 2050. Årsakene ligger blant annet i økt etterspørsel fra en stadig økende og mer kjøpesterk befolkning i de voksende økonomiene. Norge venter en befolkningsøkning på 1 million innbyggere fram mot 2030. Klimaendringer fører også til redusert produktivitet. Økt produksjon av bioenergi bidrar også til større etterspørsel på enkelte jordbruksvarer og dermed høyere priser. Ca 50 prosent av Brasils sukkeravling og ca 30 prosent av USAs maisavling brukes til produksjon av biodrivstoff. Stadig flere land kjøper opp areal for matproduksjon i andre land, særlig i Afrika og Asia ("landgrabbing").

Med dette som bakteppe er det helt avgjørende at norsk landbruk er i stand til å oppfylle sin viktige oppgave som matprodusent i et norsk marked med stadig flere munnar å mette. For å nå dette målet må Norge øke sin matproduksjon. Større usikkerhet om verdens evne til matproduksjon og mulighetene for å kunne importere mat, taler for at vi bør høyne mat-sikkerheten ved å øke sjølforsyningsgraden. For å opprettholde sjølforsyningsgraden fram mot 2030, må matproduksjonen øke med 20 %. Norske bønder og næringsmiddelindustri får dermed økt fokus på forsyningssikkerhet i tillegg til viktige samfunnsroller som produsenter av rein mat, bioenergi, kulturlandskap og levende bygder. For at bøndene og næringsmiddelindustrien skal kunne fylle denne rollen må rammevilkårene legges til rette for en miljøvennlig og framtidsretta produksjon som nye generasjoner ønsker å gå inn i. Jordbruksavtalen er sammen med importvernet det viktigste grunnlaget for å få dette til. Jordbrukets forhandlingsutvalg har merket seg at Stortingets næringskomité, med unntak av Fremskrittspartiet, understreker viktigheten av landbruksproduksjonen. Dette kommer fram i Innst. 364 S (2009-2010) til Stortingets behandling av fjorårets jordbruksoppgjør:

"Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at landbruket og ressursene knyttet til landbrukseiendommene spiller en viktig rolle for sysselsetting og bosetting i store deler av landet, og vil legge til rette for at næringen kan utvikle seg på en god måte framover. Flertallet viser til at landbruket, i tillegg til å produsere mat, også medvirker til å produsere fellesgoder som livskraftige og levende bygder, og et bredt spekter av miljø- og kulturgoder..."

F l e r t a l l e t e r o p t a t t a v å s i k r e l ø n n s o m h e t e n i l a n d b r u k e t v e d å s t i m u l e r e t i l a t l a n d b r u k s e i e n d o m m e n e s t o t a l e r e s s u r s e r b l i r u t n y t t e t p å e n o p t i m a l m å t e . D e t v i l b i d r a t i l e t a k t i v t l a n d b r u k m e d e n v a r i e r t b r u k s s t r u k t u r o v e r h e l e l a n d e t ”

Jordbrukets forhandlingsutvalg har også merket seg at regjeringspartiene siste året har hatt egne uttalelser om landbruk på sine landsmøter, der de understreker jordbrukets viktige samfunnsrolle. Sosialistisk Venstreparti krever en landbrukspolitikk som legger vekt på økt sjølbergning, sterkere jordvern og importvern, en positiv inntektsutvikling og en klar strategi for å trykke rekrutteringa. I uttalelsen fra SV's landsmøte står det blant annet at:

”Landbrukspolitikk handlar om viktige nasjonale interesser som mattryggleik, sysselsetting, energi og klima. Klimaendringar og knappe energiressursar gjer det viktigare enn nokon gong å ta vare på dyrka og dyrkbar jord som grunnlag for lokal og nasjonal matproduksjon”. Videre: ”Alle land må få føra ein politikk som tek vare på og utnyttar eigne jordbruksareal. Det er naudsynt med eit sterkt importvern for å føra ein landbrukspolitikk som utnyttar eige ressursgrunnlag” og ” Landbruket er viktig for sysselsetjing innan næringsmiddelindustrien, leverandører til landsbruket og reiselivet”

Senterpartiets landsmøteuttalelse understreker at økt matsikkerhet krever økt inntektsløft. I uttalelsen heter det blant annet at:

”Vi i Noreg har ikkje berre ein rett, men òg ei plikt, til å utnytta arealressursane våre for å styrkja matproduksjonen i verda. Sjølvforsyningsgraden vår er under 50 prosent som følgje av stor import av mat og korn som fôr til husdyra våre. Denne sjølvforsyningsgraden må aukast. Det må skje gjennom større areal i bruk og auka fruktbarheit i jorda. Eit sterkare importvern som brukar den WTO-godkjente tollsatsen som gjev det høgaste tollbeløp ved innførsel, legg grunnlag for ein nasjonal jordbrukspolitikk der vi kan få ein auke av marknadsprisane for plante- og husdyrprodukt”.

Arbeiderpartiet skriver i sin landsmøteuttalelse blant annet at

”Det er et mål at man, innenfor de til enhver tid gjeldende handelspolitiske rammer, legger til rette for økt produksjon av landbruksvarer som det er et naturlig grunnlag for å produsere nasjonalt som markedet etterspør. Selveforsyningsgraden bør derfor opprettholdes om lag på dagens nivå. Landbruksnæringen har sjølv ansvaret for å ivareta forhold mellom produksjon og etterspørsel”. I uttalelsen blir det også slått fast at ”Landbrukspolitikken må ha en slik innretning at det kan produseres mat over hele landet...” og at ”Landbruket har behov for bedre kapitaltilgang for å kunne gjøre nødvendige investeringer i driftsbygninger og driftsmidler”

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at for å sikre at matproduksjonen skal kunne øke med befolkningsveksten må:

- arealproduktiviteten bedres, for eksempel gjennom økt grøfting
- jordvernet styrkes.
  - hvert år blir rundt 15 000 dekar dyrka og dyrkbar jord bygd ned. Det er tvingende nødvendig med nye tiltak for å stoppe nedbygginga.
- alt dyrka og dyrkbart areal over hele landet må utnyttes, herunder utmarksressursene til beitedyr
- antall aktive utøvere i jordbruket opprettholdes
- importvernet styrkes gjennom utnyttelse av fleksibiliteten som ligger i det norske tollregimet for å sikre norsk produksjon og foredling.
- det gis rammevilkår som gir muligheter for lønnsom matproduksjon

Et inntektsløft

Behovet for bedret økonomi i næringa blir understreket eksplisitt i regjeringspartienes landsmøteuttalelser: Sosialistisk Venstrepartis sier i sin uttalelse at:

”SV vil sikra verdige inntekter i næringa som stimulerer til rekruttering, ein produksjon som utnyttar egne ressursar og eit volum som er tilpassa forbruket. Dette bør skje gjennom tiltak som krev ei kronebasert inntektsutvikling”.

Senterpartiet sier følgende om inntekt:

”Jordbruksarbeid treng eit inntektsløft slik at det blir attraktivt for ungdom å utdanna seg og gå inn i næringa. Inntektsgapet mellom arbeid i jordbruk og andre grupper må tettast. Senterpartiets landsmøte krev at jordbruksoppgjeret i år og landbruksmeldinga blir starten på eit inntektsløft i tillegg til kronemessig lik utvikling”.

Arbeiderpartiet sier i sin landsmøteuttalelse at:

”Næringens samlede lønnsomhet må bedres i årene som kommer. Bønder er selvstendige næringsdrivende med ansvar for egen inntekt. Gjennom landbrukspolitikken må rammevilkårene utformes slik at yrkesutøverne i landbruket kan få en inntektsutvikling på linje med andre grupper i samfunnet”.

Også næringskomiteens flertall som sitert tidligere, og regjeringa gjennom regjeringserklæringa, understreker behovet for å sikre lønnsomhet i næringa. Regjeringen har forpliktet seg til å *”videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket fra forrige periode”*. Dette krever et kraftig løft i inntektene for hele næringa.

Jordbruksavtalen i dagens form er primært et inntektsoppgjør. Det er viktig at jordbruksavtalen har en bred samfunnsmessig forankring og ses som en del av samfunnets ”betaling” til næringa for produksjon av blant annet kollektive goder slik som:

- Matproduksjon og matvarebedreskap
- Bosetting og levende bygder
- Kulturlandskap
- Miljø- og ressursforvaltning

Det forutsettes at dette blir omtalt i den nye landbruksmeldinga. Samtidig må landbruksmeldinga inneholde en forpliktende opptrappingsplan for å redusere inntektsforskjellene mellom Jordbruket og andre grupper i samfunnet.

For å kunne produsere mat til en stadig økende befolkning, er det helt sentralt å sikre en inntektsutvikling som er konkurransedyktig med utviklinga ellers i samfunnet. For at næringa skal framstå attraktiv for nye generasjoner, må inntektsnivået løftes fra dagens lave nivå, blant annet dokumentert i referansebruksberegningene. Jordbruksoppgjøret 2011 må fokusere på inntekt der virkemidler med direkte inntektsvirkning blir prioritert. I jordbruksoppgjøret 2011 må en:

- kompensere for dårligere inntektsutvikling enn forutsatt i fjorårets jordbruksoppgjør
- kompensere for økte kostnader framover
- sikre kronemessig lik inntektsutvikling sammenlignet med andre grupper i samfunnet
- gi et lavinntektstillegg slik at den inntektsmessige avstanden til andre grupper blir betydelig redusert

For å sikre dette inntektsløftet må følgende premisser legges til grunn i årets jordbruksoppgjør:

- **Økt budsjettstøtte som hovedpilaren. Budsjettstøtte er avgjørende for å sikre de politiske målsettingene om et landbruk med variert bruksstruktur over hele landet.**
- **Kostnadsveksten må i all hovedsak tas ut i markedet. Derfor må også målprisene økes.**
- **Importvernet er avgjørende for norsk landbruk. En overgang til prosenttoll for ost, grøntprodukter og en del andre varer vil i større grad gjøre det mulig med et høyere prisuttak**

Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker i år å prioritere korn og de grovfôrbaserte produksjonene, først og fremst melk. Kornøkonomien må styrkes gjennom produksjonsrettede tiltak. Dette er nødvendig for å sikre økt matproduksjon basert på norske ressurser. Husdyrholdet må kompenseres for økning i fôrkostnadene.

Et jordbruk som i større grad er tilpasset ressursgrunnlaget.

Et bedre økonomisk resultat i landbruket, kan skje gjennom økte inntekter i driftsopplegget, eller gjennom reduserte kostnader. Tall fra NILF og Budsjettnemnda for jordbruket viser at det på kostnadssida er utgiftsposter som det kan gripes fatt i, for på den måten å skape et bedre driftsresultat. Driftsgranskingene viser at det er stor variasjon i driftsresultatet mellom bruk med tilnærmet samme produksjon og ressursgrunnlag.

I rådgivingsarbeidet må det settes større fokus på at bruksutbygginger skjer i samsvar med ressursene på bruket. Dessverre ser vi nå flere eksempler på at grovfôr transporteres over lange avstander inn til store fjøs. Det kan synes som om de totale stordriftsfordelene er overvurdert, da en i første omgang har fokusert på stordriftsfordelene knyttet til driftsbyggingen, uten å i tilstrekkelig grad ta hensyn til foretakets totale ressursgrunnlag. Oppgradering av eksisterende bygningsmasse må i større grad trekkes fram som et

kostnadseffektivt alternativ til å bygge helt nytt. Dette vil kunne bidra til å holde kapital-kostnadene nede per produsert enhet, og vil således styrke det økonomiske resultatet det enkelte foretak.

Tall fra blant annet Tine, viser at kostnadene med grovfôrhandtering har steget med 200.000 kroner pr. bruk i gjennomsnitt over en tiårs periode. Dette gir en pekepinn på at teknologien og driftsmetoden på dette område har en for høy kostnad. Tal fra NILF (2009) viser at netto kostnad pr. FEm var 3,11 kroner. Dette var 26 øre/ FEm mer enn kostnaden for en FEm med kraftfôr.

Forhandlingsutvalget ønsker at rådgivningen i større grad tar utgangspunkt i ressursene på det enkelte bruk, og som evner å se på alternativ teknologi som er mer tilpasset jordvei og driftsomfang.

Norsk landbruksrådgivning (NLR) er et viktig bindeledd mellom forskning og aktive bønder. Dersom NLR skal klare å videreføre ansvaret for de tekniske planleggings-tjenestene som har ligget til Fylkesmennes landbruksavdelinger og etablere ei regional rådgiving innen maskinteknikk, må landbruksteknisk forskning, utvikling og undervisning bygges opp igjen.

Ved årets jordbruksforhandlinger vil vi:

- Foreta en sterkere styring av BU-midlene mot utbedring og fornuftig oppgradering av eksisterende produksjonskapasitet
- Fjerne bunnfradraget
- Opprettholde og forsterke strukturprofilen i budsjettvirkemidlene
- Foreta en sterkere målretting av budsjettmidlene for å sikre utsatte produksjoner og distrikter
- Gjeninnføre beredskapslagring av såkorn
- Styrke lønnsomheten i de grasbaserte produksjonene, med særlig vekt på beitebruk
- Ha satsing på landbruksrelatert forskning, utvikling og utdanning

Det er et stort investeringsbehov i næringa både på grunn av nedslitte bygg og dyrevelferdskrav. For å redusere avvikling og stimulere til rekruttering og optimisme i næringa, må de fylkesvise investeringsvirkemidlene til tradisjonelt landbruk økes. Det er avgjørende at investeringsvirkemidlene sikrer en bruksstruktur som er tilpasset arealstrukturen i landet vårt.

2 Grunnlaget for forhandlingene

Forhandlingsutvalget legger til grunn de mål og retningslinjer som er trukket opp i St.meld. nr. 19 (1999-2000) ”Om norsk landbruk og matproduksjon” og Stortingets behandling i Innst.S. nr. 167 (1999-2000), Prp. 133 (2009-2010) ”Jordbruksoppgjøret 2010 – endringer i statsbudsjettet for 2010 m.m.” og Stortingets behandling av denne. Forhandlingsutvalget vil i år legge spesiell vekt på flertallsmerknadene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet i Innst.364S.(2009-2010) – ”Innstilling fra næringskomiteen om jordbruksoppgjøret 2010 – endringer i statsbudsjettet for 2010 m.m.” og Regjeringens politiske plattform nedfelt i ”Soria Moria 2 erklæringen”. I år har alle de tre regjeringspartiene kommet med uttalelser om landbruk fra sine landsmøter. Disse vil også bli vektlagt. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn tallmaterialet avgitt av Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) 8. april 2011.

Jordbruksforhandlingene er regulert gjennom Hovedavtalen for jordbruket. Avtalen hjemler organisasjonenes rett til å delta i forhandlinger om sentrale rammebetingelser for næringa. Gjennom Hovedavtalen påtar samtidig Jordbruket seg ansvar for å iverksette tiltak i samsvar med jordbruksavtalen (jfr. § 4.2 i Hovedavtalen). **Hovedavtalen bygger på at det skal være et samsvar mellom de rettigheter Jordbruket har, og de plikter og det ansvar Jordbruket påtar seg.**

Gjennom Hovedavtalen for jordbruket har Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag forhandlingsrett med Staten om priser og tiltak i jordbruket. Jordbruksoppgjøret er et inntektsoppgjør for aktive yrkesutøverne i næringa.

Jordbruksforhandlingene skal føres med sikte på å nå de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp for utviklingen i næringa på kort og lang sikt. Dette forutsetter at jordbruksforhandlingene må avklare både priser, tiltak og øvrige virkemidler på en slik måte at Jordbruket kan oppnå en inntektsutvikling i tråd med Stortingets forutsetninger, og innfri øvrige landbrukspolitiske mål.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at jordbruksforhandlingene gjennomføres på grunnlag av forhandlingsprosedyren slik den er nedfelt i protokoll av 8. mai 1993 mellom Norges Bondelag og Staten ved jordbruksforhandlingene i 1993, samt endringer som framgår av sluttprotokoll fra jordbruksforhandlingene 2003 datert 15. mai 2003.

3 Sentrale forutsetninger for kravet

3.1 Foretak og arbeidsforbruk i jordbruket

Ved beregning av antall årsverk i jordbruket er det lagt til grunn 1860 timer pr. årsverk i 2001 og 1845 timer pr. årsverk i 2002-2012.

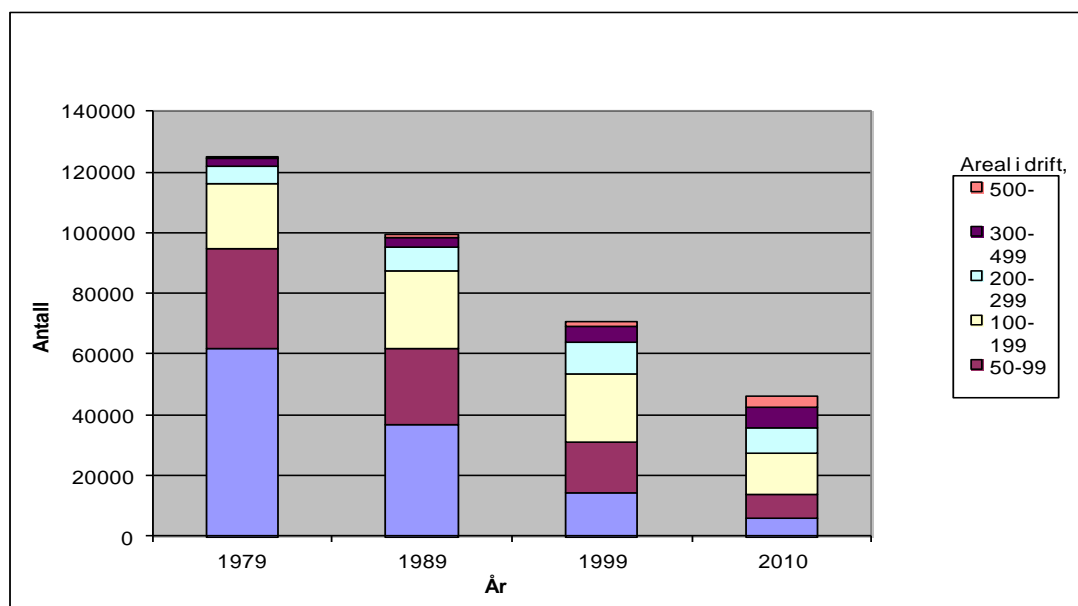
Tabell 1 *Utvikling i arbeidsforbruk og antall foretak i drift.*

	Foretak		Årsverk		Årsverk pr foretak i drift
	Antall	Prosent årlig endring	Antall	Prosent årlig endring	
2000	68 500		78 900		1,15
2001	65 600	-4,2 %	75 900	-3,8 %	1,16
2002	61 900	-5,6 %	74 500	-1,8 %	1,20
2003	58 200	-6,0 %	72 100	-3,2 %	1,24
2004	55 500	-4,9 %	68 800	-4,6 %	1,24
2005	53 000	-4,7 %	65 700	-4,5 %	1,24
2006	51 200	-3,5 %	63 300	-3,7 %	1,23
2007	49 900	-2,8 %	61 400	-3,0 %	1,23
2008	48 800	-2,6 %	59 400	-3,3 %	1,22
2009	47 700	-2,3 %	57 300	-3,5 %	1,20
2010	46 300	-3,0 %	55 000	-4,0 %	1,19
2011*	45 000	-2,8 %	53 200	-3,3 %	1,18
2012 *	43 800	-2,8 %	51 500	-3,2 %	1,18

*Anslag. Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket 2011

Fra gjeldende landbrukspolitikk ble vedtatt i 2000 og fram til 2010, har over 22.000 landbruksforetak med nesten 24.000 årsverk blitt effektivisert vekk fra jordbruket.

Budsjettnemnda for jordbruket anslår at ytterligere 2.500 foretak og 3.500 årsverk vil bli borte i 2011 og 2012. Totalproduksjonen går likevel ikke ned, fordi gjenværende foretak utvider produksjonen. Effektivitetsframgangen er stor og arbeidsforbruket pr foretak reduseres fra 2003 og fram til i dag. Budsjettnemnda for jordbruket har i år beregnet årlig arbeidsproduktivitet til å være 6,0 prosent pr år over siste 10-års periode. Dette er sterkere enn tidligere beregnet, og skyldes blant annet nye og sikrere tall for arbeidsforbruket i jordbruket gjennom den fullstendige landbrukstellinga utført i 2010. Kapitalproduktiviteten er beregnet til 2,6 prosent pr år i samme 10-års periode. Jordbruket er av de næringer som kan vise til størst produktivitsvekst. Materialet viser at siden 2006 har bruksavgangen ligget på mellom 2-3 prosent pr år og arbeidsforbruksreduksjonen på 3-4 prosent. At beregnet arbeidsproduktivitet ligger høyere enn dette, skyldes økt produksjon av plante- og husdyrprodukter.

Figur 1. Antall jordbruksbedrifter etter størrelse på areal i drift. Gjennomsnittlig bruksstørrelse i 2010: 218 daa.

3.2 Jordbruksareal i drift

Tabell 2. Utvikling av jordbruksareal i drift, 1000 dekar

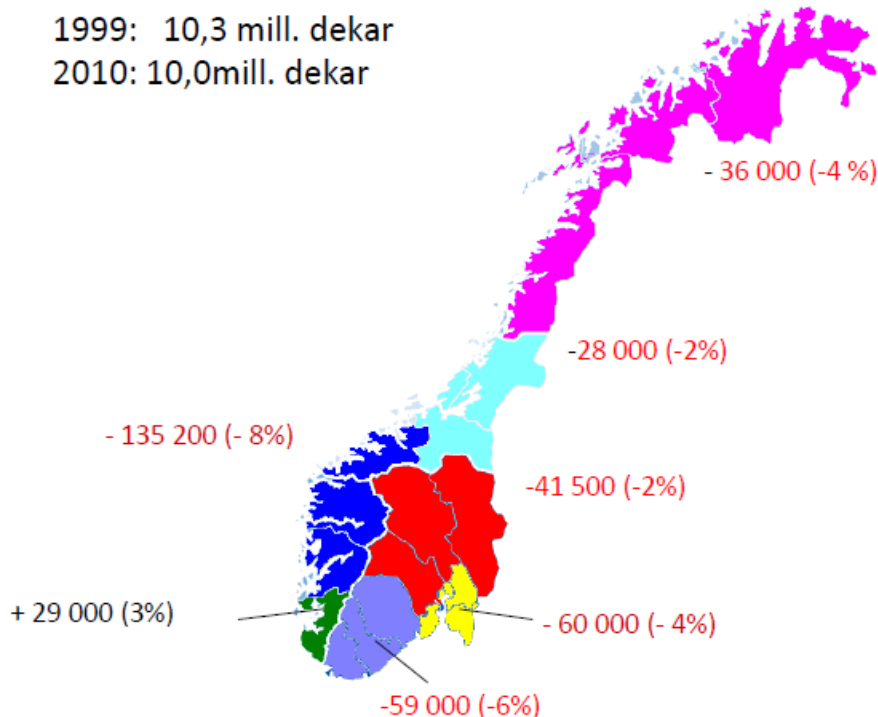
	Fulldyrket	overflatedyrket	I alt	Areal pr bedrift	Areal pr innbygger
2000	8841	1581	10422	147	2,32
2001	8862	1605	10467	153	2,32
2002	8832	1635	10467	160	2,31
2003	8759	1644	10403	168	2,28
2004	8739	1660	10399	179	2,27
2005	8663	1692	10355	187	2,24
2006	8628	1717	10345	202	2,22
2007	8574	1746	10320	207	2,20
2008	8494	1751	10245	210	2,15
2009	8395	1748	10143	213	2,10
2010	8308	1759	10067	218	2,06
2011 *	8225	1760	9985	222	2,03
2012 *	8165	1760	9925	227	2,00

*Anslag. Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket 2011

Jordbrukets forhandlingsutvalg er sterkt bekymret for utviklinga i jordbruksarealet. Det er særdeles bekymringsfullt at fulldyrka areal viser så sterk nedgang. Dette er et alarmsignal om at lønnsomheten ved jordbruksproduksjon er for svak, og at samfunnet har hatt en for liberal praksis ved omdisponering av dyrka mark. Fulldyrka jord havner under asfalt og betong for å gi rom for veier, boliger, kjøpesentre, parkeringsplasser og til og med fritidsboliger. I tillegg blir den mest tungdrevne jorda tatt ut av drift pga bruksnedlegginga. Regjeringa sier at den vil gjennomføre et strengere jordvern og at fokus på dette har økt de

siste årene. Men så langt har dette ikke gitt konkrete resultater. Tvert i mot viser statistikken over tillatt omdisponert dyrket jord en jevn økning fra 7700 daa i 2005 til 9900 dekar i 2009. For 2012 forventer Budsjettnemnda for jordbruket et totalareal på 2 dekar pr innbygger, mens fulldyrka areal vil være nede i under 1,65 dekar. Når Budsjettnemnda samtidig beregner at arealproduktiviteten synker både for korn og grovfôr, som omfatter over 90 prosent av jordbruksarealet, er det ytterligere grunn til bekymring over vår evne til å produsere mat til egen befolkning.

Totalt jordbruksareal 1999-2010

Figur 2 Endring i jordbruksareal i ulike områder 1999-2010, daa og prosent

Som det går fram av figuren over, er det nedgang i jordbruksareal i alle landets fylker unntatt Rogaland, (egentlig Jæren). Størst nedgang er det i vestlandsfylkene og Møre og Romsdal. Dette skyldes blant annet at brattlendte arealer har gått ut av drift når gårdsbruk har blitt lagt ned.

Fra 2005 er det innført nytt digitalt kartgrunnlag som kontrollgrunnlag ved søknad om produksjonstillegg. Dette er gradvis tatt inn i landets kommuner og omfatter 6886 mill. dekar i 2010. Tall fra SLF viser at arealmålingene fra nytt kartverk innebar en engangsreduksjon i arealet på nær 2,6 prosent i gjennomsnitt i de kommunene det året kartet ble tatt i bruk. For øvrige kommuner var nedgangen i gjennomsnitt 0,3 prosent pr år. Det må forutsettes at de nye karta gir et riktigere bilde av arealet enn tidligere benyttet kartverk. Den reelle årsaken til arealnedgangen kan skyldes like mye at marginale arealer med små teiger og vanskelig arrondering har gått ut av bruk fordi disse arealene er vanskelige å bruke med stadig større maskiner. Mye av den arealnedgangen som registreres ettersom det nye kartgrunnlaget tas i bruk har skjedd tidligere.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en ambisjon om økt matproduksjon basert på norske ressurser. For å få til dette kan ikke matjordene bygges ned eller brakklegges. Alt tilgjengelig areal trengs til matproduksjon for en stadig voksende befolkning. 3Q-undersøkinga i Nordland, Troms og Finnmark, som ble utført av Norsk institutt for skog og landskap, viser at 1/3 av jordbruksarealet går ut av drift etter bruksnedlegging.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at Regjeringa iversetter tiltak for å hindre nedbygging av jord og viser til våre innspill i forbindelse med landbruksmeldinga.

3.3 Produksjon og sjølforsyning

Dagens produksjon ligger om lag 5 prosent høyere enn i 2000. Dette er likevel mindre enn befolkningsveksten på 9,5 prosent i 10-årsperioden. Veksten har vært størst for fjørfe, egg, svinekjøtt og bær. Dette har i stor grad vært etterspørselsdrevet. Disse er også de eneste produksjonene som forventes å øke i 2011. For de grovfôrbaserte produksjonene er det prognosert med produksjonsnedgang i 2011. Samlet sett er produksjonen forventet å gå ned med 0,7 prosent i 2011.

Beregninger fra NILF for Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet viser at andelen norskprodusert av matvareforbruket målt på energibasis ligger på rundt 50 prosent. Det er da ikke tatt hensyn til at det importeres betydelige mengder råvarer til kraftfôr, som er en viktig innsatsfaktor i husdyrproduksjonen. I 2009 som var et vanskelig matkornår, var en nede i 48 prosent sjølforsyning. Korrigert for importen av kraftfôrråvarer i dyrefôret, reduseres sjølforsyningsgraden med 5,6 prosent. Forbruket av importert fôr i Norge legger beslag på om lag 2,5 mill. daa i utlandet.

Tabell 3 Sjølforsyning på energibasis.

	Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis	
	Ordinær beregning	Korrigert for kraftfôrimport
Kjøtt	94 %	72 %
Egg	97 %	54 %
Melk	100 %	85 %
Ost	89 %	76 %

Kilde: Beregninger foretatt av NILF for Faktotum Informasjon

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener dette er en for lav sjølforsyning slik dagens internasjonale matvaresituasjon er og sett i lys av at det vil bli en million flere nordmenn innen 2030. Forhandlingsutvalget mener også det er et kritisk moment at vi er blitt for avhengig av importerte kraftfôrråvarer. Det er derfor behov for å styrke norsk sjølforsyningsgrad gjennom økt produksjon av jordbruksprodukter som kan produseres i Norge på norske ressurser. Potensialet for større sjølforsyningsgrad er størst innen planteproduktene. Det er derfor viktig å få opp både volum og kvalitet på norsk kornproduksjon.

3.4 Noen utviklingstrekk i jordbruket

Statistisk Sentralbyrå utførte i 2010 en ny landbrukstelling, 11 år etter forrige.

Landbrukstellinga viser at brukene har blitt færre og større, mer av arbeidsinnsatsen utføres av leid hjelp, og totalarealet er forholdsvis stabilt.

- Totalt jordbruksareal har vært forholdsvis stabilt de siste ti åra.
- Det fulldyrka arealet har gått ned med nærmere 485 000 daa de siste ti åra. Kornarealet har gått ned med om lag 30 000 daa per år de siste ti årene.
- Med 4,9 millioner innbyggere, har Norge et fulldyrka areal pr. innbygger på 1,65 daa.
- Antallet jordbruksbedrifter har gått ned fra om lag 70 000 i 1999 til om lag 45 000 i 2010.
- Arbeidsinnsatsen har gått ned med 33 % fra 1999 til 2010.
- I 1999 utgjorde leid arbeid ca 12 % av arbeidsinnsatsen, mens den i 2010 utgjorde ca 25 %.
- I hagebruket har andelen leid, utenlandsk arbeid økt fra 18 % i 1999, til om lag 40 % i 2010.
- Kraftfôrforbruket har økt med 1 % årlig siden 2000.
- Norskandelen korn i kraftfôret utgjorde i 2010 48 %. Med fortsatt nedgang i kornareal og økt kraftfôrforbruk, vil norskandelen være 36 % i 2020.
- Sjølforsyningsgraden har ligget stabilt på rundt 50 %. Det er ikke korrigert for import av fôr.
- I volum produseres det nå mer hvitt kjøtt (fjørfe, svin) enn rødt kjøtt (sau, storfe) mens melkeproduksjonen har gått ned. Planteproduksjon med korn og poteter er om lag uendret.
- Flere deltidsbønder: 56 % med tilleggsnæringer i 2010, mot 41 % i 1999.
- Det anslås at 40 % av arealet drives av andre enn eieren, mens om lag 7 % av melkevolumet (ca 106 millioner liter) produseres av andre enn eieren.

3.5 Behandling av inntektsfradraget

Tabell 4 Den økonomiske virkningen av inntektsfradraget

	2008	2009	2010	2011
Spart skatt, mill. kr	853	795	858	839
Tilsvarende inntektsverdi før skatt, mill. kr	1.273	1.186	1.280	1.253
Antall årsverk	59.400	57.300	55.000	53.200
Inntektseffekt kroner pr. årsverk	21.400	20.700	23.300	23.500

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket. Utredning nr. 1. 2011

I det videre er Budsjettnemndas beregnede virkning av inntektsfradraget lagt inn i alle tabeller og figurer som viser inntektsutviklingen i jordbruket på bakgrunn av enten Totalkalkylen for jordbruket eller Referansebruksberegningene.

3.6 Inntektsutvikling og inntektsnivå i jordbruket

3.6.1 Totalkalkylen for jordbruket

Tabell 5 viser inntektsutviklingen i jordbruket for 2009-2011 etter Budsjettnemndas materiale korrigert for inntektsvirkningen av jordbruksfradraget.

Tabell 5 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper

	2009	2010	2011
Sum produksjonsinntekter	25 472	26 173	26 084
Direkte tilskudd	9 446	9 789	10 252
Totale inntekter, mill. kr	34 917	35 962	36 336
Driftskostnader	16 453	16 339	16 814
Sum kapitalkostnader	6 484	6 684	6 905
Sum kostnader, mill. kr	22 937	23 023	23 719
Vederlag arbeid og kapital, mill. kr	11 980	12 939	12 617
Realrente på lånt kapital	883	532	956
Vederlag til arbeid og egenkapital, mill.kr	11 097	12 407	11 668
Antall årsverk	57 300	55 000	53 200
Kroner per årsverk	193 700	225 600	219 300
Verdi skatteordning, kr/årsverk	20 700	23 300	23 500
Totalt, kr/årsverk	214 400	248 900	242 800
Inntektsendring		34 500	- 6 100
<i>Forutsatt i fjor, etter avtale</i>	<i>209 000</i>	<i>241 500</i>	<i>247 900</i>
<i>Inntektsendring beregnet i fjor, og forutsatt etter avtale</i>		<i>32.500</i>	<i>6.400</i>

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket. Utredning nr. 1. 2011

Inntektsutvikling fra 2009-2010

Inntektsutviklingen fra 2009 til 2010 etter totalkalkylens normaliserte regnskaper er av Budsjettnemnda beregnet til **34.500 kroner per årsverk**. Fjorårets beregning viste en inntektsvekst på 32.500 kr/årsverk. **Årets materiale gir en inntektsvekst som er 2.000 kroner per årsverk sterkere enn beregnet i fjor.**

Hovedforklaringene til dette er:

- Arbeidsforbruket går mer ned enn tidligere antatt. Landbrukstellinga i 2010 viser at det ble utført 55.000 årsverk i jordbruket i 2010, mot 56.400 årsverk forutsatt av Budsjettnemnda i fjor
- Resultatet i Tine industri ble langt bedre enn Budsjettnemnda anslo i fjor. Dette har resultert i en etterbetaling på 23 øre/liter, mens en i fjor anslo at denne ville bli 11 øre/liter.

Inntektsutviklingen fra 2010-2011

Årets beregning viser en inntektsnedgang fra 2010 til 2011 på 6.100 kr/årsverk. Jordbruksoppgjøret i fjor la grunnlag for en inntektsvekst på 11.500 kr/årsverk i 2011 i forhold til 2010 før avtale. Inntektsveksten i 2010 som følge av jordbruksavtalen 2010 ble av Budsjettnemnda i fjor beregnet til 5.100 kr/årsverk. Inntektsveksten i 2011 skulle derfor vært 6.400 kr/årsverk dersom alle forutsetninger fra siste jordbruksoppgjør ble oppfylt. Årets materiale viser mao 12.500 kr/årsverk dårligere inntektsutvikling enn forutsatt.

Det er flere årsaker til dette:

- I jordbruksoppgjøret la en til grunn en økning i produksjonsvolumene på 0,6 %. Nå budsjetteres denne å falle med 0,7 %. Det er kun de kraftfôrbaserte produksjonene og bær som BFJ regner med vil få en produksjonsvekst i 2011.
- Prisveksten på varer uten målpris er om lag som forutsatt, men jordbruket forventes et pristap ved overproduksjon på 136 mill. kroner i 2011 pga manglende målprisoppnåelse for svin og egg, samtidig som omsetningsavgiftene øker. Pristapet er nesten 100 mill. kroner høyere i 2011 enn i 2010.
- Pga at det gode resultatet i Tine industri løftet inntektene fra melkesektoren opp i 2010, reduseres inntektene i 2011, fordi Budsjettnemnda har lagt til grunn et mer normalt resultat for Tine industri, og en reduksjon i etterbetalingen med 8 øre/liter.
- Driftskostnadene har økt med nesten 480 mill. kroner fra 2010 til 2011. Dette er 235 mill. kroner mer enn forutsatt. Det er særlig gjødselkostnadene som har økt mer enn antatt i fjor. Her forventes prisveksten å bli 15 %. Også energikostnadene øker vesentlig mer enn forutsatt ved jordbruksoppgjøret i fjor. Prisutviklingen for både gjødsel og energi er sterkt påvirket av internasjonale forhold.
- Kapitalslit og leasing har økt med 220 mill. kr, og realrenta med 425 mill. kroner, totalt 645 mill. kroner i økte kapitalkostnader. I sum er dette om lag som forutsatt, men det er to store komponenter som trekker i ulik retning. Bygningsinvesteringene var større både i 2009 og 2010 enn forutsatt i fjor som øker kapitalslitet, mens på den annen side er renteøkningen som var prognosert i fjor utsatt.
- Arbeidsforbruket er i årets beregning redusert med 3,3 prosent, mot 2,5 prosent forutsatt ved jordbruksoppgjøret i fjor. Dette skyldes i hovedsak nye tall for arbeidsforbruket gjennom landbrukstellinga. Denne komponenten trekker årets resultat noe opp.

Tar en i betraktning at inntektsutviklingen fra 2009 til 2010 er 2000 kr/årsverk bedre enn beregnet i fjor, viser årets beregning en inntektsutvikling fra 2009 til 2011 som er 10.500 kr/årsverk svakere enn beregnet i fjor og forutsatt i fjorårets jordbruksoppgjør.

3.6.2 Referansebrukene

Referansebruksberegningene er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Hensikten med beregningene er blant annet å vise inntektsutviklingen og å beregne virkninger av endringer som følge av jordbruksoppkjørene. De dokumenterer den økonomiske virkelighet som bøndene møter i hverdagen.

På bakgrunn av fjorårets forhandlingsmateriale har det pågått en diskusjon om referansebrukene gir et riktig uttrykk for det økonomiske resultatet for bruk som har investert nylig, særlig i forhold til melkeproduksjonen. Budsjettnemnda har derfor i år gjort nærmere vurderinger av situasjonen for store melkeproduksjonsbruk som har investert i nyere tid. Referansebrukene 12, 13 og 14 er gitt nye utvalgsriterier, og spennvidden i materialet er økt. Dette har ført til at både referansebruk 13 og 14 har fått økt årskuttall i forhold til tidligere års beregninger. Dessuten er det tatt inn som et nytt referansebruk 28 som viser det økonomiske resultatet for samdrifter i melkeproduksjonen.

Det har også blitt reist tvil om referansebruk 6 i tilstrekkelig grad fanger opp inntektsituasjonen for bruk som har tilpasset seg de nye kravene om frittgående høner eller miljøinnredninger innen 2012. En del produsenter avviker i stedet for å bygge om, mens mange av dem som har bygd om, bygger til konsesjonsgrensen. På referansebruk 6 med egg, er det i år 9 deltakere med innredninger tilpasset nye regler. Alle disse har over 7000 høner. De resterende 6 deltakerbrukene har innredninger fra 2001 eller tidligere og er sannsynligvis ikke tilpasset omstillingskravene. Gjennomsnittlig hønetall på referansebruk 6 er økt med nær 1000 høner sammenlignet med fjorårets beregninger.

Tabell 6 Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning til 2010 og 2011 inklusive produktivitetsendringer

	Årsverk	2009	2010	2011
1 Melk og storfeslakt. 21 årskyr, landet	1,875	246 300	286 700	295 900
2 Korn. 335 dekar korn, landet	0,448	188 700	218 500	157 900
3 Sau. 142 vinterfôra sauer, landet	1,210	174 800	197 500	210 000
4 Melkeproduksjon geit. 90 årsgeiter, landet	1,704	279 800	312 000	318 700
5 Svin/korn. 45 avlssvin + 353 dekar korn, landet	1,704	251 600	277 500	219 100
6 Egg/planteprod. 5608 høner + 196 dekar korn, landet	1,771	284 800	299 000	296 100
7 Poteter/korn. 87 daa poteter + 349 daa korn, landet	1,278	264 300	297 600	247 800
8 Storfeslakt/ammeku. 26 ammekyr, landet	1,262	172 000	199 200	208 900
9 Frukt/bær/sau. 48 daa frukt/bær + 8 v.f. sauer, landet	1,809	269 700	294 700	298 600
10 Fjølfekjøtt/planteprodukter. 73657 fjølfe-slakt, landet	1,140	257 900	315 300	315 000
11 Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr, landet	1,855	298 900	324 500	333 400
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 13 årskyr, landet	1,598	194 200	231 500	242 400
13 Melk (de 1/3 største brukene). 32 årskyr, landet	2,173	271 400	320 300	327 600
14 Melk (de 25 største brukene). 47 årskyr, landet	2,238	275 800	341 300	346 400
15 Melk og storfeslakt. 23 årskyr, Østlandets flatbygder	1,978	259 500	299 300	306 800
16 Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Østl. andre bygder	1,835	253 000	289 600	301 100
17 Melk og storfeslakt. 34 årskyr, Agder/Rogal. Jæren	1,846	315 800	373 000	382 100
18 Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Ag./Ro. andre bygder	1,696	205 500	249 000	261 100
19 Melk og storfeslakt. 20 årskyr, Vestlandet	1,795	231 400	274 200	286 900
20 Melk og storfeslakt. 22 årskyr, Trøndelag	2,012	245 000	283 600	295 200
21 Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Nord-Norge	1,896	249 800	290 800	301 800
22 Korn. <400 dekar korn (232), Østlandet	0,356	97 400	141 200	85 900
23 Korn. >400 dekar korn (692), Østlandet	0,733	268 000	307 400	223 100
24 Korn/svin. 300 daa + 22 avlssvin, Trøndelag	1,037	260 100	285 400	227 100
25 Sau. 128 vinterfôra sauer, Vestlandet	1,187	142 400	160 100	169 700
26 Sau. 165 vinterfôra sauer, Nord-Norge	1,255	233 800	261 000	280 000
27 Sau (de 25 største). 237 vinterfôra sauer, landet	1,560	236 100	266 400	283 700
28 Samdrift melkeproduksjon. 41 årskyr, landet	2,616	304 100	347 400	354 100

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket. Utredning nr. 2. 2011

Referansebrukene viser et inntektsnivå som varierer mellom 86.000 kr/årsverk og opp til 382.100 kroner pr årsverk. Det er med andre ord store forskjeller mellom ulike produksjoner, størrelser og områder. **Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at ingen referansebruk har et inntektsnivå som ligger i nærheten av inntektsnivået for andre grupper i samfunnet som er beregnet til 450.600 kroner i 2011. Selv om referansebrukene ikke er ment å være et eksakt og komplett speilbilde av norsk jordbruk, gir disse regnskapstallene en tydelig indikasjon på at inntektsforskjellene mellom bønder og andre grupper i samfunnet er stor.**

Tabell 7 Endring i vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning til 2010 og 2011 inklusive produktivitetsendringer

	Kroner pr årsverk 2009	Endring 2009-2010	Endring 2010-2011	Endring 2009-2011
1 Melk og storfeslakt. 21 årskyr, landet	246 300	40 400	9 200	49 600
2 Korn. 335 dekar korn, landet	188 700	29 800	-60 600	-30 800
3 Sau. 142 vinterfôra sauer, landet	174 800	22 700	12 500	35 200
4 Melkeproduksjon geit. 90 årsgeit., landet	279 800	32 200	6 700	38 900
5 Svin/korn.45 avlss.+353 daa korn, landet	251 600	25 900	-58 400	-32 500
6 Egg/pl.prod.5608 høn.+196 daa k. landet	284 800	14 200	-2 900	11 300
7 Potet/korn. 87 daa p. + 349 daa k., landet	264 300	33 300	-49 800	-16 500
8 Storfeslakt/ammeku. 26 ammekyr, landet	172 000	27 200	9 700	36 900
9 Frukt/bær/sau. 48 daa fr. + 8 vfs., landet	269 700	25 000	3 900	28 900
10 Fjørfekjøtt/pl.prod. 73657 fj.slakt, landet	257 900	57 400	- 300	57100
11 Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr	298 900	25 600	8 900	34 500
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 13 årskyr	194 200	37 300	10 900	48 200
13 Melk (de 1/3 største brukene). 32 årskyr	271 400	48 900	7 300	56 200
14 Melk (de 25 største brukene). 47 årskyr	275 800	65 500	5 100	70 600
15 Melk og storfeslakt. 23 årskyr, Østl.fl.b.	259 500	39 800	7 500	47 300
16 Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Østl.a.b	253 000	36 600	11 500	48 100
17 Melk og storfeslakt. 34 årskyr, Jæren	315 800	57 200	9 100	66 300
18 Melk og storfeslakt. 19 årskyr, A/R.a.b	205 500	43 500	12 100	55 600
19 Melk og storfeslakt. 20 årskyr, Vestl.	231 400	42 800	12 700	55 500
20 Melk og storfeslakt. 22 årskyr, Tr.lag	245 000	38 600	11 600	50 200
21 Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Nord-N	249 800	41 000	11 000	52 000
22 Korn. <400 dekar korn (232), Østlandet	97 400	43 800	-55 300	-11 500
23 Korn. >400 dekar korn (692), Østlandet	268 000	39 400	-84 300	-44 900
24 Korn/svin. 300 daa+22 avlssvin, Tr.lag	260 100	25 300	-58 300	-33 000
25 Sau. 128 vinterfôra sauer, Vestlandet	142 400	17 700	9 600	27 300
26 Sau. 165 vinterfôra sauer, Nord-Norge	233 800	27 200	19 000	46 200
27 Sau (de 25 største). 237 vinterfôra sauer	236 100	30 300	17 300	47 600
28 Samdrift melkeproduksjon. 41 årskyr	304 100	43 300	6 700	50 000

Kilde: Budsjettneemnda for jordbruket. Utredning nr. 2. 2011

Tabellen viser at samtlige referansebruk har hatt en positiv inntektsutvikling fra 2009 til 2010. Sterkest har inntektsveksten vært for referansebrukene med fjørfekjøtt og melk, og svakest for de med eggproduksjon. Fra 2010 til 2011 er inntektsutviklingen langt dårligere. De grovfôrbaserte produksjonene forventes å få en inntektsvekst på fra 5.000 til knappe 20.000 kr/årsverk. Inntektsveksten er om lag den samme som veksten i tilskudd. Dette innebærer at økte markedsinntekter dekker opp kostnadsveksten. De kraftfôrbaserte produksjonene kombinert med korn, de rene kornbrukene og referansebruket med potet, forventes imidlertid å få en kraftig inntektsnedgang i 2011, de fleste mer enn 50.000 kroner pr årsverk. Disse brukene kan ikke vise til noe vesentlig vekst i tilskuddene. Samtidig gir årets produktivetsberegning en kraftig produktivetsnedgang for disse brukene. Dette skyldes trendberegninger som viser sterk kostnadsvekst uten tilsvarende inntektsvekst. I tillegg virker økte gjødselpriser særlig inn på kostnadsveksten for kornbrukene. Sannsynligvis er det driftsgreinen korn som trekker resultatet mest ned for referansebrukene med kraftfôrbaserte produksjoner i kombinasjon med kornproduksjon.

3.7 Inntektsutvikling og lønnsnivå for lønnstakere

Lønnsdata for andre grupper er hentet fra rapport "Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 2011" fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) av 5. april 2011.

Tabell 8 Lønnsutvikling pr. årsverk for alle lønnstakere

År	Lønn	Lønnsvekst fra året før	
		Kroner	Prosent
2006	359.100	14.100	4,1
2007	378.400	19.400	5,4
2008	402.300	23.800	6,3
2009	419.200	16.900	4,2
2010	434.900	15.700	3 ¾

Kilde: Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU)

Statistisk Sentralbyrå anslår i Økonomisk rapport nr 1 av 17. februar lønnsveksten til 3,6 prosent i 2011 og 4,1 % i 2012. Dette er bl.a. basert på en prognose over veksten i konsumprisindeksen på 1,8 prosent i 2011 og 1,5 prosent i 2012.

Norges Bank har i Pengepolitisk rapport 1/2011 anslått årslønnsveksten i 2011 til 4 prosent og 4 ½ prosent i 2012 med en vekst i konsumprisindeksen på 1 ½ prosent i 2011 og 1 ¾ prosent i 2012. Årslønnsveksten er basert på TBUs definisjoner og beregninger.

Både SSB og Norges Bank anslår en årslønnsvekst som er 0,5 prosentpoeng høyere i 2012 enn i 2011.

Budsjettnemnda for jordbruket har lagt til grunn en vekst i konsumprisindeksen på 2 prosent i 2011 basert på foreløpig rapport fra TBU av 24. februar 2011. I sin endelige rapport av 5. april opprettholder TBU sitt anslag på om lag 2 prosent vekst i KPI fra 2010 til 2011.

Ved fjorårets oppgjør la partene SSBs prognose til grunn for lønnsveksten. Norges Bank har imidlertid den mest oppdaterte prognosen over utviklingen i de makroøkonomiske hovedstørrelser.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en lønnsvekst på 3,6 prosent i 2011 og 4,1 prosent i 2012

Tabell 9 Lønnsutvikling pr. årsverk for alle lønnstakere med Jordbrukets forhandlingsutvalg sine forutsetninger.

År	Lønn	Lønnsvekst fra året før	
		Kroner	Prosent
2011	450.600	15.700	3,6
2012	469.000	18.500	4,1

3.8 Pris- og volumendringer på markedssida i 2012

Jordbruket har ifølge totalkalkylen for jordbruket totale markedsinntekter på 25.200 mill. kroner i 2011. Av dette utgjør produkter uten målpris om lag 1/3. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at produkter uten målpris vil få en gjennomsnittlig prisvekst tilsvarende utviklingen i konsumprisindeksen, dvs. 1,5 % i 2012.**

For produkter med en underdekning, som f.eks storfekjøtt, kan det være grunn til å løfte prisene mer enn den generelle prisstigningen.

Volumindeksen for plante- og husdyrprodukter beregnet av Budsjettnemnda viser en årlig vekst fra 2002 og fram til 2008. Deretter falt volumet i 2009, som kan forklares noe med finanskrisa. Etter 2009 har Budsjettnemnda lagt til grunn tilnærmet uendret volum. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en liten økning i volum på markedssida i 2012 på 0,30 prosent bla som følge av befolkningsvekst.**

3.9 Kostnadsutviklingen

I følge Budsjettnemnda for jordbruket har de totale kostnadene eksklusive rente økt med 100 mill. kroner eller 0,4 % fra 2009 til 2010. Realrenta går imidlertid ned med 350 mill. kroner, slik at det har vært en kostnadsreduksjon fra 2009 til 2010.

Fra 2010 til 2011 er det budsjettert med en sterk kostnadsvekst der bl.a.

- Handelsgjødselkostnadene vil øke med 245 mill. kroner
- Kraftfôrkostnadene vil øke med 30 mill. kroner
- Kostnadene til energi og smøremidler vil gå opp med 97 mill. kroner
- Kapitalkostnadene, ekskl. renter på lånt kapital, vil øke med 221 mill. kroner
- Realrentekostnader på lånt kapital vil øke med 424 mill. kroner
- Andre kostnader vil øke med 99 mill. kroner

Totalt viser Budsjettnemndas tall en økning i kostnadene på 1120 mill. kroner fra 2010 til 2011.

2012

SSB har anslått en økning i konsumprisindeksen på 1,8 % i 2011 og 1,5 % i 2012. TBU legger til grunn en økning i konsumprisindeksen på om lag 2 prosent i 2011. Denne har Budsjettnemnda benyttet i sine beregninger.

Siden 2002 har prisindeksen for ikke-varige driftsmidler i jordbruket økt med 40 prosent. Konsumprisindeksen har i samme periode gått opp med knappe 20 prosent. Fra 2006 er tilsvarende tall 27 prosent og 12 prosent. Dette viser klart at prisene for ikke-varige driftsmidler i jordbruket øker sterkere enn den generelle prisstigningen i samfunnet. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at det også vil være tilfelle i 2012. Det vises til Statens tilbud i fjor, der prisveksten for ikke-varige driftsmidler var beregnet til å ligge 0,7 prosentpoeng høyere enn den generelle prisstigningen. Til tross for dette, viste det seg at prisveksten for ikke-varige driftsmidler ble betydelig høyere som følge av økte

internasjonale råvarepriser som slår særlig ut på handelsgjødsel og energi. Forhandlingsutvalget vil også peke på at en viktig årsak til den lave generelle prisstigningen, skyldes søkt import av varer fra bl.a Kina, som i liten grad omfatter driftsmidler i jordbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en generell prisstigning på 2,0 prosent i 2011 og 1,5 prosent i 2012. For ikke-varige driftsmidler i jordbruket legger vi til grunn en prisstigning på 2,2 prosent i 2012.

Beregninger gjort på utviklingen av volumet av ikke-varige driftsmidler, eksklusive handelsgjødsel, viser en årlig reduksjon på 0,5 prosent for perioden 2002-2011. En har valgt å holde handelsgjødsel utenom, fordi volumutviklingen her svinger mye i slutten av perioden, bla. pga store prisendringer. Avlingseffekter som følge av lavere gjødselnivå, fanges bare delvis opp i volumutviklinga på markedssida som følge av at normaliseringen skjer over 14 år.

Forhandlingsutvalget legger til grunn en volumreduksjon på 0,5 prosent for ikke-varige driftsmidler som følge av produktivitetsframgang.

3.10 Kapitalkostnadene

Kapitalkostnadene i tabell 10 for 2012 er beregnet av sekretariatet til Budsjettnemnda for jordbruket etter oppdrag fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, mens tallene for 2009-2011 er hentet fra Totalkalkylen.

<i>Tabell 10</i>	<i>Nominelle og reelle rentekostnader på lånt kapital. Mill. kroner og prosent</i>			
	2009	2010	2011	2012*
Jordbruksgjeld	42515	44588	46181	48154
Rentekostnader	1830	1776	1969	2310
Rente prosent	4,30	3,98	4,26	4,80
KPI-endring i %, registrert	2,11	2,47	2,00	1,50
KPI-endring i %, normalisert	2,22	2,79	2,19	1,99
Registrert regnskap:				
- Effekt av finansiering	898	1099	923	722
- Realrente	932	676	1045	1587
Normalisert regnskap:				
- Effekt av finansiering	945	1244	1013	958
- Realrente	885	531	956	1352

Dette gir økte realrentekostnader på om lag 400 mill. kroner for 2012. I tillegg viser beregningen økte kostnader til kapital slit på 118 mill. kroner, og leasing på 51 mill. kroner, til sammen om lag 170 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en økning i kapitalkostnadene i 2012 på 570 mill. kroner.

3.11 Markedet for jordbruksprodukter i Norge

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil peke på at norske forbrukere er blant de forbrukerne i verden som bruker minst andel av inntekten til å kjøpe mat. I 2010 brukte vi 11 prosent av inntekta på mat og alkoholfrie drikkevarer. Vi forventer at den norske forbruker er villig til å betale for trygg, kortreist mat og for nye spesialprodukter.

Den økonomiske krisen som startet høsten 2008, førte til betydelige endringer i forbruket av matvarer. I løpet av 2009 ble forbruket av kjøtt redusert og etterspørselen beveget seg i retning av de rimeligste produktene. For 2010 virker det som om situasjonen har stabilisert seg, men muligheten for økt prisuttak i 2011 og 2012 vurderes likevel som noe begrenset for de fleste produkter, ikke minst grunnet økt importpress.

3.11.1 Målprisprodukter

Korn

Tross store forventninger til kornhøsten 2010, viser siste prognose et innkjøpt kvantum på 1,15 millioner tonn, på nivå med et gjennomsnittsår. Matandelen i hveten er prognosert til 60 % for inneværende kornsesong, som bare er marginalt lavere enn gjennomsnittet for de fem siste sesongene. I forhold til fjorårets beskjedne mathveteavling, betyr dette at mølleindustrien vil benytte ca 90.000 tonn mer norsk mathvete i hvetemelet denne sesongen.

Tilgangen på fôrkorn er også bedre i årets prognose enn i fjorårets. Medregnet 55.000 tonn overlagret havre tilsier den siste prognosen at kraftfôrindustrien har tilgang på om lag 1 million tonn fôrkorn. Disse 55.000 tonnene er imidlertid overlagret som følge av stort innhold av mykotoksiner. Det er et lavere mykotoksininnhold i havren fra 2010 enn den som ble produsert i 2009. Samtidig er det registrert et noe høyere nivå av mykotoksiner i hvete enn i tidligere år. Disponeringen av det store lageret med mykotoksinholdig havre kan bli et stort problem for markedsregulator, kraftfôrindustrien og norsk kornprodusenter.

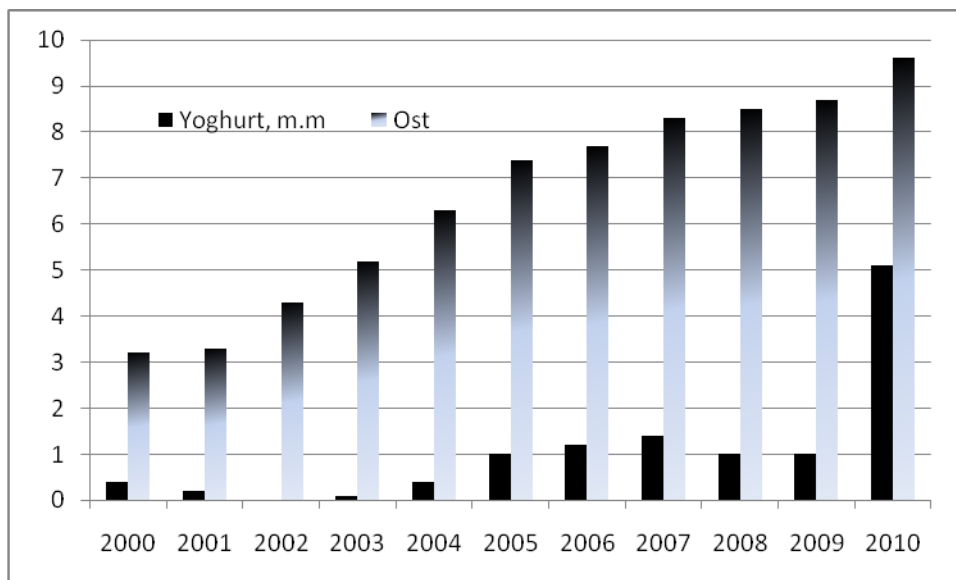
Totalt økte kraftfôromsetningen til husdyr med 34.500 tonn i 2010. En fortsatt vekst i salget av svine- og fjørfefôr bidro til at kraftfôrsalget i 2010 er det nest høyeste som er registrert. En økende svineproduksjon i 2010 førte til en økning i kraftfôrsalget til svin. Det må understrekes at fôrseddelen til svin i stor grad er basert på norsk korn.

Økende verdensmarkedspriser på korn har medført en redusert prisforskjell mellom norske og importerte kornråvarer. Det er en underdekning av norsk korn. I perioder har verdensmarkedsprisen på mathvete vært på nivå med norsk korn, og tollsatsene er for tiden satt til 0.

Melk

Markedssituasjonen i melkesektoren har vært stabil de siste årene og det var relativt god balanse mellom melketilgang og etterspørsel i 2010. I 2010 ble det produsert 1506 millioner liter kumelk og 20 millioner liter geitemelk. For kumelk har det vært en viss lageroppbygging av ost i 2010, mens etterspørselen av geitemelksprodukter var vel 3 millioner liter under melketilgangen. 91 % av melka ble anvendt i det norske markedet,

mens resten ble eksportert. Det har ikke vært behov for reguleringseksport av ost siden 2008. Det er fortsatt behov for reguleringseksport av smør, noe som skyldes at det norske markedet etterspør relativt magre melkeprodukter. For 2011 er det prognosert en melkeleveranse på 1.496 mill. liter og et melkebehov på 1485 mill. liter.

Figur 3 Import av noen utvalgte meieriprodukter. Mill. kg.

Figuren viser en økende import av ost og yoghurt. Samtidig reduseres forbruket av flytende produkter. Det meste av importen kommer fra Danmark, Tyskland og Sverige. Av de om lag 9.600 tonn ost som ble importert i 2010, kommer 4.400 tonn fra kvoteimport, 3.700 tonn gjennom import til ordinær toll, og 1.500 tonn er norsk melk bearbeidet i utlandet. 5. april i år vedtok Stortinget den framforhandlede handelsavtalen med EU (Artikkel 19), som blant annet innebærer at importkvoten for ost øker fra 4.500 tonn til 7.200 tonn. Avtalen iverksettes tidligst 1. juli 2011.

Importen av melk og fløte er tilnærmet null. Overgangen fra krone- til prosenttoll på drikkemelk har sikret omsetning av norsk melk og samtidig gitt mulighet for økt prisuttak.

Utbetalingen til Tines melkeprodusenter har hatt en positiv utvikling i perioden 2007 til 2009. Økningen har i perioden vært på 43 øre/liter. Fra 2005 til 2010 har prisen på drikkemelk i butikk økt med 3,90 kr/liter. SLF har forklart prisøkning med:

- Matmoms: 63 øre/liter (16 %)
- Målpris, div avg i PU: 1,69 kr/liter (43 %)
- Resten 1,58 kr/liter (41 %) kan tilskrives meieri og dagligvare. Dette kan være for å dekke for eksempel økte kostnader i form av økte lønninger, el kraft, frakt og eventuelt økte marginer.

Gris

Produksjonen av svinekjøtt økte med nesten 4 % fra 2009 til 2010, noe som resulterte i rekordhøy produksjon av svinekjøtt i Norge. Markedet har vært noenlunde balansert, men det har vært behov for noe reguleringseksport, og det har ikke vært rom for å ta ut

målprisen. Totalt ble det eksportert 5.376 tonn svinekjøtt i 2010. Markedsregulator prognoserer at prisuttaket vil ligge 20 øre under målprisen for avtaleåret som helhet. I 2011 er det prognosert med om lag uendret tilførsel av svinekjøtt, og en stigning i etterspørselen på 1 %. På tross av dette forventer markedsregulator et overskudd på nesten 1.400 tonn i 2011.

Importen var liten, men økte noe fra 2009. Av den totale importen på 2.394 tonn, tilskriver 430 tonn seg til import av ribbe i desember da det var redusert tollsats og rekordstort salg av ribbe til sterkt reduserte forbrukerpriser, forårsaket av priskrig mellom butikk-kjedene. Forbruket av svinekjøtt var størst de 4 siste månedene av året. I 2010 ble over 46.000 tonn svinekjøtt solgt i denne perioden. Dette er en økning på nesten 4 % fra året før.

Sau/lam.

Produksjonen av lammekjøtt gikk opp 0,6 % fra 2009 til 2010, samtidig som salget av lammekjøtt økte med over 6 %. Dette resulterte totalt sett i en underdekning på 700 tonn lammekjøtt i 2010. For 2011 er det prognosert et underskudd på 1.000 tonn. Totalt i 2010 ble det eksportert 17 tonn lammekjøtt, mens det ble importert 1.271 tonn. Islandskvoten på 600 tonn ble godt utnyttet, og det ble tatt inn 598 tonn fra Island i 2010. Fra Namibia, som har toll- og kvotefrigang til Norge ble det importert 369 tonn.

Egg

Markedssituasjonen har vært preget av overproduksjon i 2010. Produksjonen av egg har økt med 19 % siden 2006, og kom opp i 55.172 tonn egg levert til godkjente pakkerier i 2010. Produksjonsveksten har kommet som følge av en sterk etterspørselsvekst, men salgsveksten har avtatt de siste årene samtidig som produksjonen har fortsatt å stige. Omstillingen til nye bursystemer (inntreffer fra 1.1.2012), har forårsaket midlertidig overkapasitet og behov for omfattende markedsreguleringstiltak i 2010 som bl.a. førtidsslaktning av verpehøns. Det gir et overskudd på 800 tonn etter effekt av planlagt førtidsslaktning. I enkelte områder skjer det likevel nyetableringer som kan forsterke overskuddet.

Prisutviklingen på egg er relativt stabil og styres av jordbruksavtalens fastsatte målpris på egg. Prisgrunnlaget noteres ut fra pakkeri, og omfatter både egg fra høns i bur og fra frittgående systemer (unntatt prisen på øko-egg, som ikke tas med i noteringene). For avtaleåret 2010-2011 har målprisen på 17,24 kr/kg blitt nedjustert til en styringspris på 17,12 kr.

Hagebruksprodukter

Både mye norsk vare på markedet, importvarer og lave priser internasjonalt har ført til prispress, undersalg og turbulente markeder for flere grønnsakskulturer. Det har vært vanskelig å ta ut målprisen i markedet for flere kulturer. De kulturene som greide å ta ut målpris er potet, kepaløk, rosenkål og gulrot. For veksthusgrønnsakene, tomat og agurk, er ikke målpris oppnådd. Markedet har vært spesielt turbulent for kulturer som tomater, purre, hvitkål og kinakål, noe som i hovedsak ble forårsaket av nasjonale markedsforhold. Som følge av store dyrkingsarealer uten leveringsavtaler for tomater var markedet i store deler av sesongen svært turbulent med stort prispress og undersalg. I samme periode ble det i likhet med tidligere år importert tomater. En del av de norske tomatene ble eksportert til Danmark og Polen og medvirket til at markedene etter hvert stabiliserte seg.

Det ligger mye grønnsaker på lager og det er forventet å kunne forsyne markedet med norske varer av god kvalitet utover våren 2011. Lageret for konsumpoteter er lite. Årets frukt sesong var preget av kald vår og vinter som ga reduksjon i avlingene på grunn av skader på frukttrær. Den sene våren ga en forsinket sesongstart med opp til to uker. Likevel ble det problemer med å avsette norske epler i beskyttet tollperiode.

Til tross for at den norske produksjonen av grønnsaker, frukt og bær totalt sett er langt mindre enn forbruket, kan det til tider være vanskelig å oppnå de priser som målprisene gir anledning til.

Poteter

Selv om målprisen for potet ble økt med 20 øre/kg i fjorårets oppgjør, har en tatt ut målprisen i markedet. Volumet av matpoteter falt i 2010 og budsjettnemnda legger til grunn samme produksjonsvolum i 2011. En fortsatt økning i målprisen bør kunne tas ut i markedet.

3.11.2 Produkter uten målpris

Storfe

For storfe falt produksjonen noe i 2010, mens etterspørselen er stabil. Det er underskudd av storfekjøtt i det norske markedet, og det var behov for supplerende import i 2010.

Markedsregulator fastsetter og informerer om planlagt gjennomsnittlig engrospris for hvert halvår (volummodellen). Markedsregulator valgte å øke engrosprisene, og fastsatte den planlagte gjennomsnittlige engrosprisen for 1.halvår av inneværende avtaleår til 48,08 kroner per kg, 20 øre/kg over den planlagte gjennomsnittlige engrosprisen for 1. halvår 2010. Oppnådd prisuttak ved utgangen av 2010 lå 9 øre/kg under planlagt gjennomsnittlig engrospris. For 2. halvår av inneværende avtaleår har markedsregulator satt opp prisen med 62 øre/kg.

Totalt er det eksportert 222 tonn storfekjøtt i 2010, mens det ble importert 5.600 tonn. Av dette relaterte 6 % seg til administrativ tollnedsettelse på hel/halv slakt og bakparter, mens hele WTO-kvoten på 1.084 tonn ble benyttet. For kvoteåret 2011 var pris per kg for WTO-kvoten 46 kroner, mens den for kvoteåret 2010 var i underkant av 32 kroner. Dette viser at kvoten har blitt mer attraktiv. Videre er det tatt inn 3.210 tonn storfekjøtt fra Namibia og Botswana, som har et indikativt tolltak på 2.700 tonn inn til Norge, samt en kvote på 500 tonn sammen de andre landene i den sørafrikanske union (SACU).

Slaktekylling

I 2010 økte produksjonen av kylling med 6 % etter en tilsvarende reduksjon året før. Salget var tilnærmet uendret. For 2011 er det prognosert med en salgsøkning på 4 %. Dette gir grunnlag for 2 % produksjonsøkning. Nortura har fortsatt redusert innsettprosenten for sine leverandører.

3.11.3 Overproduksjon

Tabell 11 Pristap ved overproduksjon¹⁾. Kroner pr. kg. Totalbeløp i mill. kr.

2009	Storfe	Kalv	Sau/lam	Gris	Egg	Melk	Korn/frø	Mill. kr
Økt omsetningsavgift	-0,44	-0,44	0,64	-0,25	0,00	0,00	0,01	
Svikt i engrospris	0,25	0,25	0,32	0,63	0,04	0,00		
Sum tap	-0,19	-0,19	0,96	0,38	0,04	0,00	0,01	
Salgsprod., mill. kg	82,8	1,6	23,4	123,3	58,8	1526,2	1058,6	
Brutto pristap pga.								
Markedsoverskudd, mill. kr	-15,7	-0,3	22,5	46,9	2,4	0,0	10,6	66,3
2010	Storfe	Kalv	Sau/lam	Gris	Egg	Melk	Korn/frø	Mill. kr
Økt omsetningsavgift	-0,21	-0,21	0,53	0,06	0,40	0,00	-0,03	
Svikt i engrospris	0,11	0,11	0,63	0,05	0,30	0,00		
Sum tap	-0,10	-0,10	1,16	0,11	0,70	0,00	-0,03	
Salgsprod., mill. kg	81,6	1,6	23,9	128,5	59,8	1530,4	1194,9	
Brutto pristap pga.								
Markedsoverskudd, mill. kr	-8,2	-0,2	27,8	14,1	41,9	0,0	-35,8	39,6
2011	Storfe	Kalv	Sau/lam	Gris	Egg	Melk	Korn/frø	Mill. kr
Økt omsetningsavgift	0,12	0,12	0,67	0,55	0,50	0,00	-0,01	
Svikt i engrospris	0,00	0,00	0,00	0,10	0,06	0,00		
Sum tap	0,12	0,12	0,67	0,65	0,56	0,00	-0,01	
Salgsprod., mill. kg	80,4	1,6	23,8	129,0	61,2	1520,1	1196,8	
Brutto pristap pga.								
markedsoverskudd, mill. kr	9,6	0,2	15,9	83,9	34,3	0,0	-7,9	136,0

¹⁾ Negativt fortegn betyr høyere uttatt pris enn målpris/lavere omsetningsavgift enn avgift ved markedsbalanse

Inntektene i jordbruket påvirkes av markedssituasjonen. Tilbudsoverskudd fører til økt omsetningsavgift og reduserte markedsprisuttak. Motsatt vil et etterspørselsoverskudd gi redusert omsetningsavgift og økt prisuttak i markedet. Budsjettnemnda for jordbruket har beregnet nettoeffekten av dette. For 2009 er det beregnet et brutto pristap for jordbruket på 66 mill. kroner. Dette skyldtes overskudd på svinekjøtt og økt omsetningsavgift for sau/lam for å finansiere kostnadene med fotråteprosjektet. Pristapet reduseres til 39 mill. kroner i 2010. For 2011 derimot budsjetteres det med et økt pristap på 136 mill. kroner, som i all hovedsak skyldes økte omsetningsavgifter for å bygge opp relativt tomme fond. Det er også en marginal svikt i målprisuttaket for egg og svinekjøtt.

3.11.4 Oppsummert markedsvurdering

Vurderingen av markedssituasjonen for de ulike produksjonene viser at det vil være utfordrende å ta ut vesentlig høyere priser på flere produkter i markedet, for kommende avtaleår. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at en må utnytte fleksibiliteten som ligger i dagens tollsystem gjennom en overgang til prosenttoll for produkter med dårlig importvern. Det vil være et positivt bidrag for mulighetene for høyere markedsuttak.**

3.12 WTO

Inneværende forhandlingsrunde i WTO startet i Doha i 2001 og er enda ikke avsluttet. Det var liten aktivitet i forhandlingene mellom desember 2008 og desember 2010. Det har de siste månedene vært høyere aktivitet med sikte på å få til en avtale innen utgangen av 2011. Det er svært usikkert om dette lykkes. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener landbruksteksten det nå forhandles med utgangspunkt i (fra desember 2008), innebærer for store konsesjoner for norsk landbruk, og minner om regjeringserklæringens tekst på dette området.

”Regjeringen vil sikre et sterkt importvern som en viktig forutsetning for opprettholdelse av landbruksproduksjonen og en innovativ og offensiv norsk næringsmiddelindustri i hele landet. Norge skal arbeide internasjonalt for et internasjonalt rammeverk (EØS/WTO) som sikrer dette. Ved en eventuell ny WTO-avtale skal Regjeringen ta i bruk alle de virkemidler avtalen gir til å sikre norsk landbruksproduksjon og norsk næringsmiddelindustri. Ved en slik avtale må det gis kompensasjon for tap av inntekt.”

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke viktigheten av Regjeringserklæringa på dette punktet. En helt grunnleggende forutsetning for norsk matproduksjon er et sterkt importvern. Mulighetene som ligger i eksisterende WTO-avtale må utnyttes.

3.13 Artikkel 19.

Norge og EU-kommisjonen ble i januar 2010 enige om en ny avtale etter EØS-avtalens artikkel 19 om handel med landbruksvarer. Stortinget vedtok avtalen 5.april i år. Avtalen ble signert i Brussel 15. april. Den nye avtalen blir trolig iverksatt fra 1. juli 2011.

For ost økes den tollfrie importkvoten fra EU til Norge fra 4.500 tonn til 7.200 tonn. De nye importkvotene skal fordeles ved auksjon. Dette tilsvarer 27 mill. liter med melk eller om lag 250 gjennomsnittlige melkeproduksjonsbruk. For kjøtt er det etablert tollfrie importkvoter fra EU for storfe (900 tonn), kylling (800 tonn) og gris (600 tonn). Dette er midlertidige kvoter som vil bli en del av en eventuell ny WTO-avtale. For kjøttvarer er det i tillegg en begrenset økning av eksisterende importkvoter for noen produkter (skinker, pølser, kjøttboller, andebryst). Norge har videre gitt EU toll-lettelse eller importkvoter på enkelte innsatsvarer til konserver- og fôrindustrien.

For Norge innebærer forhandlingsresultatet at kvoten for tollfri eksport av ost inn til EU øker fra 4.000 tonn til 7.200 tonn. Videre innebærer avtalen tollfrihet eller tollfrie kvoter inn på EU-markedet for bl.a. vegetabiliske oljer, bær, snacks, hunde-/kattemat, tran og juletrær. Det er vanskelig å se for seg at Norge vil kunne utnytte de eksportmulighetene som ligger i denne avtalen fordi det er begrensede muligheter for eksport av landbruksvarer på grunn av høyt kostnadsnivå i Norge.

Fra Landbruks- og matdepartementet ble følgende uttalt etter at avtalen ble offentliggjort:

Utgangspunktet for Norge i forhandlingene har vært at Norge fortsatt skal ha et sterkt importvern. Det er først og fremst gitt EU toll-lettelser der dette er fordelaktig for norsk næringsmiddelindustri. Samtidig åpner den nye avtalen for noe mer import av matspesialiteter. Avtalen er godt forankret i norsk landbrukspolitikken selv om den også kan innebære noen utfordringer. I forhandlingene har Norge stort sett gitt konsesjoner for landbruksvarer der det allerede er import til ordinær toll eller der næringsmiddelindustrien allerede har et importbehov. Avtalen fører derfor i seg selv i liten grad til noen økning av importen for disse varene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener realitetene i denne avtalen innebærer enda større import av jordbruksprodukter enn i dag og tilsvarende reduserte markeds- muligheter for norske jordbruksprodukter. De økte eksportmulighetene vil ha liten praktisk betydning. Konklusjonen er at dette ikke er en balansert avtale, men en avtale med klar dreining i favør av EU.

4 Politiske føringer

4.1 Politiske føringer fra Stortinget

Inntil ny Stortingsmelding er lagt fram og behandlet, gjelder fortsatt St. meld. nr. 19 (1999-2000) "Om norsk landbruk og matproduksjon" og Stortingets behandling av denne. I meldinga er det bl.a. uttrykt følgende om inntekt, rekruttering og sosiale ordninger:

"Inntektsmulighetene i næringen er avgjørende for rekrutteringen. Regjeringen legger stor vekt på de økonomiske og sosiale forholdene i landbruket. Gode velferdsordninger som gir sikkerhet ved sykdom og muligheter til fritid og ferie er av svært stor betydning for om folk ønsker å satse på landbruket."

Videre:

"Regjeringen vil føre en aktiv landbrukspolitikk og sikre næringen inntektsmuligheter og sosiale vilkår som sikrer rekruttering til næringen, og som gjør det mulig for utøverne i jordbruket å ta del i inntekts- og velferdsutviklingen i samfunnet på lik linje med andre grupper."

Ved Stortingets behandling av landbruksmeldinga la et bredt flertall til grunn følgende inntektsmål for landbruket:

"For å sikre at landbruket skal kunne utføre de mangesidige samfunnsoppgavene som næringen er tildelt, mener et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, næringen må tilbys inntektsmuligheter og sosiale vilkår som sikrer rekrutteringen til næringen."

Og videre:

"Dette flertallet mener det må føres en aktiv landbrukspolitikk som sikrer aktive utøvere i jordbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper i samfunnet."

4.2 Politiske føringer gitt av Regjeringen

I Regjeringserklæringen (Soria Moria II) slår Regjeringen fast at landbruket spiller en viktig rolle for bosetting og sysselsetting, og videre at: "Målet er å opprettholde et levende og mangfoldig landbruk og et bærekraftig skogbruk over hele landet som gir attraktive arbeidsplasser og sikrer rekruttering". I "Soria Moria II" er det blant annet slått fast at Regjeringen vil:

- videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket fra forrige periode
- videreføre jordbruksforhandlingene og markedsordningene.
- samvirkets rolle som markedsregulator og avtaker av norske råvarer fra hele landet skal sikres
- sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet gjennom en klar distriktsprofil, og videreføre styrking av det grasbaserte husdyrholdet
- sikre et sterkt importvern som en viktig forutsetning for opprettholdelse av landbruksproduksjonen og en innovativ og offensiv norsk næringsmiddelindustri i hele landet. Norge skal arbeide internasjonalt for et internasjonalt rammeverk (EØS/WTO) som sikrer dette. Ved en eventuell ny WTO-avtale skal Regjeringen ta i bruk alle de virkemidler avtalen gir til å sikre

norsk landbruksproduksjon og norsk næringsmiddelindustri. Ved en slik avtale må det gis kompensasjon for tap av inntekt. Eventuell videreutvikling av våre avtaler med EU må utformes på en gjensidig fordelaktig basis innenfor partenes respektive landbrukspolitikk

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at Regjeringen legger regjeringserklæringen til grunn også i årets jordbruksforhandlinger.

Forhandlingsutvalget vil i tillegg spesielt minne om at forrige Regjeringserklæring fra den rød - grønne Regjeringa hadde som inntektsmål å

”sikre utøvarane i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper”.

I jordbruksoppgjørene under forrige regjeringserklæring (Soria Moria I) innrettet partene inntektsramma slik at jordbruket skulle få en kronemessig lik inntektsutvikling som andre grupper. Budsjettnemndas tall viser at dette i grove trekk er oppfylt. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at videreutviklinga av inntektspolitikken fra forrige periode må innebære at jordbruksoppgjøret skal legge til rette for å redusere inntektsgapet til andre grupper i samfunnet.**

4.3 Politiske føringer gitt av Regjeringspartiene

Forhandlingsutvalget har også merket seg at regjeringspartiene i årets uttalelser fra de respektive landsmøter har vektlagt behovet for økte inntekter i landbruket spesielt: I uttalelse fra Sosialistisk Venstrepartis landsmøte står det at:

”SV vil sikra verdige inntekter i næringa som stimulerer til rekruttering, ein produksjon som utnyttar eigne ressursar og eit volum som er tilpassa forbruket. Dette bør skje gjennom tiltak som krev ei kronebasert inntektsutvikling”.

Senterpartiet har i sin uttalelse fra årets landsmøte følgende erklæring om inntekt:

”Jordbruksarbeid treng eit inntektsløft slik at det blir attraktivt for ungdom å utdanna seg og gå inn i næringa. Inntektsgapet mellom arbeid i jordbruk og andre grupper må tettast. Senterpartiets landsmøte krev at jordbruksoppgjøret i år og landbruksmeldinga blir starten på eit inntektsløft i tillegg til kronemessig lik utvikling”.

Arbeiderpartiet slår i sin landsmøteuttalelse fast at:

”Næringens samlede lønnsomhet må bedres i årene som kommer. Bønder er selvstendige næringsdrivende med ansvar for egen inntekt. Gjennom landbrukspolitikken må rammevilkårene utformes slik at yrkesutøverne i landbruket kan få en inntektsutvikling på linje med andre grupper i samfunnet”.

Se for øvrig kapittel 1 for mer utførlig omtale av regjeringspartienes landsmøteuttalelser.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at regjeringspartiene følger opp egne ambisjoner i årets jordbruksoppgjør.

5 Hovedprioritering: Reduksjon av inntektsforskjellen til andre grupper

Gode rammevilkår som gir inntekt til bonden på linje med andre grupper i samfunnet, er helt avgjørende for å sikre rekruttering, og opprettholde og skape nye, attraktive arbeidsplasser og produsere mat til en stadig voksende befolkning. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at uten lønnsomhet i matproduksjonen, vil heller ikke bøndene finne det interessant å produsere mat av høy kvalitet. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil prioritere virkemidler som gir direkte inntektsvirkning for bonden.

5.1 Rammekrav

Ved fastsetting av rammen ved årets jordbruksforhandlinger legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn at forhandlingene skjer for avtaleåret 2011/2012 på basis av beregnede inntekter og kostnader i jordbruket i Totalkalkylen for jordbruket.

Totalkalkylens normaliserte regnskaper viser en inntektsutvikling fra 2010 til 2011 som er 12.500 kroner per årsverk svakere enn forutsatt ved fjorårets jordbruksoppgjør. Inntektsutviklingen fra 2009 til 2010 ble imidlertid 2.000 kr/årsverk bedre enn beregnet av Budsjettnemnda i fjor. I perioden 2009 til 2011 har derfor jordbruket hatt en inntektsutvikling som er 10.500 kr/årsverk svakere enn forutsatt. Av dette skyldes 1.300 kr/årsverk økt pristap som følge høyere omsetningsavgifter og manglende målprisuttak av svinekjøtt og egg i forhold til 2009. Korrigerer en for dette, står en igjen med en inntektssvikt fra 2009 til 2011 på 9.200 kroner pr årsverk.

Ved jordbruksoppgjøret 2009 foretok partene en nivåheving av inntektsramma på 570 mill. kroner som følge av svikt i forutsetningene. Også ved jordbruksoppgjøret i 2008 ble det foretatt nivåjustering. Ved fjorårets jordbruksoppgjør viste tallmaterialet fra Budsjettnemnda at inntektsutviklingen hadde vært om lag som forutsatt. Det var derfor ikke behov for å foreta noen nivåjustering som følge av svikt i forutsetningene. **Dette behovet er imidlertid til stede ved årets oppgjør, og Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at dette følges opp på tilsvarende måte som er praktisert ved tidligere oppgjør med denne Regjeringen.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at Jordbruket skal:

- **ha dekket kostnadsveksten fra 2011 til 2012.**
- **ha dekket manglende inntektsvekst i perioden 2009-2011 for sviktende forutsetninger i tidligere jordbruksoppgjør**
- **ha en kronemessig lik inntektsutvikling som andre grupper i 2012**
- **gis muligheter for en heving av inntektsnivået gjennom et lavinntektstillegg.**

Dette skal legge til rette for en attraktiv jordbruksnæring som produserer mat av god kvalitet, i tillegg til tjenester og fellesgoder som samfunnet etterspør.

Det vises til kapittel 3; ”Sentrale forutsetninger for kravet”. I oppbyggingen av krav til inntektsramme har forhandlingsutvalget lagt følgende til grunn:

- 3,6 prosent inntektsvekst for andre grupper i 2011 og 4,1 prosent i 2012
- En generell kostnadsvekst på 1,5 prosent i 2012, jf. Statistisk sentralbyrå
- En kostnadsvekst på ikke-varige driftsmidler i jordbruket på 2,2 prosent for 2012
- En volumreduksjon på kraftfôr og andre ikke-varige driftsmidler i jordbruket på 0,5 prosent for 2012
- En reduksjon i antall årsverk på 3,2 prosent tilsvarende 1.700 fra 2011 til 2012, jf. Budsjettnemnda for jordbruket
- En prisvekst fra 2011 til 2012 på produkter uten målpris tilsvarende den generelle prisstigningen på 1,5 prosent
- En volumvekst på markedssida på 0,30 prosent.
- Et lavinntektstillegg på 17.500 kr/årsverk i 2012.

Ut i fra de nevnte forutsetningene gir dette følgende inntektsramme.

Tabell 12 *Krav til inntektsramme for jordbruksoppgjøret 2011*

	Grunnlag	Volum	Pris	SUM mill.kr
0 Markedsinntekter	26084	0,30 %	0,50 %	210
1 Driftskostnader	16807	-0,50 %	2,20 %	280
2 Kapitalslit og leasing				170
3 Normalisert rentekostnad				400
4 Inntektsvekst og redusert arbeidsforbruk	11668	-3,20 %	18500	590
A Sum teknisk framskriving med lik kronemessig vekst som andre grupper				1230
B Manglende forutsetninger 2009-2011	51500		9200	470
C Lavinntektstillegg	51500		17500	900
SUM RAMME (A+B+C)				2600

Korrigert for manglende inntektsvekst i perioden 2009-2011 gir kravet grunnlag for en inntektsvekst i 2012 på om lag 37.000 kroner pr årsverk sammenlignet med 2011 før krav. I tillegg kommer 9.200 kr/årsverk som kompensasjon for dårligere inntektsutvikling enn forutsatt ved siste jordbruksoppgjør som til sammen gir grunnlag for en inntektsvekst på om lag 46.000 kr/årsverk sammenlignet med 2011 før krav. Deler av rammen får inntektsvekst allerede i 2011, som følge av målprisøkninger fra 1/7-2011. Dette vil gi en inntektsvekst i 2011 på nesten 6.000 kroner per årsverk i forhold til Totalkalkylens opprinnelige budsjettall. Inntektsutslaget fra 2011, etter innarbeiding av krav til 2012, vil derfor bli om lag 40.000 kroner pr årsverk.

5.2 Finansiering av kravet

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil finansiere kravet for avtaleåret 2011-2012 med:

Målprisøkninger	580 mill. kroner
Budsjettmidler, varig økning kap. 1150	1875 mill. kroner
Ledige udisponerte midler overført fra 2010	45 mill. kroner
Virkning av økt inntekt på inntektsfradraget	100 mill. kroner
SUM Finansiering	2.600 mill. kroner

Det vises til Stortingets behandling av jordbruksoppkjøret 2010 gjennom Innst 133 S (2009-2010):

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viser til brev fra Finansdepartementet datert 14. mai 2010, hvor det informeres om at regjeringen vil fremme forslag om overgang til prosenttoll på flytende melkeprodukter under tolltariffens kapittel 04.01, som omfatter flytende melk og fløte. Flertallet er enig i dette, og ser på ordningen som et viktig tiltak for å opprettholde melkeproduksjon i Norge som en viktig distriktsnæring. Flertallet viser også til at dette er i samsvar med Soria Moria II der det framgår at regjeringen vil sikre et sterkt importvern som en viktig forutsetning for å opprettholde en styrking av norsk landbruksproduksjon og en innovativ og offensiv norsk næringsmiddelindustri i hele landet. Flertallet støtter dette, og mener at tollvernet er særlig viktig for å ivareta ønsket om å opprettholde produksjon av kvalitativt god og trygg mat og av beredskapshensyn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter flertallets syn, og vil understreke at tollvernet trenger å bli styrket for flere produkter enn drikkemelk.

Gjeldende WTO-avtale åpner for å bruke enten tollsats i kr/enhet (spesifikk tollsats) eller som prosent av importpris (ad valorem). I Særskilt vedlegg nr.1 til St. prp. nr. 65 (1993-94) "Norges bindingslister – varer og tjenester" står følgende på side 3: "Hvor både spesifikk og ad valorem tollsats er angitt vil man benytte den sats som til enhver tid er høyest."

Senterpartiet har i sitt landsmøte uttalt at: "Eit sterkare importvern som brukar den WTO-godkjente tollsatsen som gjev det høgaste tollbeløp ved innføring, legg grunnlag for ein nasjonal jordbrukspolitik der vi kan få ein auke av marknadsprisane for plante- og husdyrprodukt."

Dersom Finansdepartementet i forhandlingene gir signal om at de i Statsbudsjettet for 2012 vil fremme forslag om en overgang til prosenttoll for de produkter der tollvernet er svakt, blant annet for ost, vil det kunne være mulig å veksle inn noe økt budsjettstøtte med økte målpriser. Forhandlingsutvalget vil i så fall komme tilbake til dette under forhandlingene.

5.2.1 Målprisøkninger

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker betydningen av å opprettholde et sterkt importvern og utnytte de muligheter som ligger i å endre tollsatsene, for å kunne oppnå markedsbalanse og uttak av målpris i det norske markedet.

Fordelingen av målprisøkningen på 580 mill. kroner er gjort ut fra en markedsmessig vurdering for hvilke sektorer det er mulig å ta ut økte målpriser.

Tabell 13: Jordbrukets forhandlingsutvalgs forslag til målprisendringer

Produkt	Gjeldende målpris Kr / kg	Endring fra 1.7.2011 Kr/l / kg	Endring fra 1.7.2011 mill. kr
Melk, ku og geit	4,54	0,10	151,4
Gris	29,51	1,20	155,2
Sau/lam	59,15	1,50	36,6
Egg	17,24	1,30	79,6
Poteter	3,31	0,25	51,2
Grønnsaker		2,5 %	38,2
Frukt		2,5 %	3,9
Norsk matmel		0,25	64,0
SUM MÅLPRISER			580,0

Alle målprisøkninger skjer fra 1. juli 2011. Målprisøkningen på frukt og grønnsaker er forutsatt fordelt på produkter i etterkant av forhandlingene. Målprisøkningen for melk forutsettes tatt ut på alle produkter.

5.2.2 Budsjettoverføringer

Det vises til kap 3.10 der mulighetene for økt markedsprisuttak er vurdert. Som følge av dette, må budsjettoverføringer være hovedpilaren i finansieringen av ramma. Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til Prp. 1 (2010-2011) Statsbudsjettet for 2011.

Tabell 14 Budsjettmessig næringsstøtte etter formål. Netto-kostnader. Mill. 2009-kroner. Kilde: Statsbudsjettet for 2010.

Formål	1999	2004	2008	2009	Anslag 2010
Horisontal støtte	3855	2 763	3 398	4068	4 465
Næringsrettet støtte	21 057	16 842	16 039	15 846	15 791
Herav:					
Landbruk	17 197	14 167	12 967	13 028	12 996
Fiske og havbruk	307	193	145	138	136
Skipsbygging	2 346	194	80	12	0
Skipsfart	428	1 194	1 842	1 655	1 729
Sum	24 913	19 605	19 437	19 914	20 257

Regjeringens egne tall for årets statsbudsjett viser at landbruksstøtten målt i faste kroner går ned. Den er over 1 mrd. kroner lavere nå enn da Regjeringen tok over makta høsten 2005. Støtte til landbruket utgjør en mindre andel av den samlede næringsstøtten nå enn før gjeldende landbruksmelding ble lagt fram. Sett i forhold til det totale statsbudsjettet utgjør landbruksstøtten nå 1,43 prosent, mot 2,63 prosent i 2000.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en økning i budsjettoverføringene på 1875 mill. kroner for 2012. Målt i faste 2009 kroner vil budsjettoverføringene til landbruket ligge på 14,3 mrd. kroner, som er om lag samme relative nivå som i 2004 med Bondevik II-regjeringen.

5.2.3 Ledige midler.

Med unntak av post 73 er alle poster over jordbruksavtalens kapittel 1150 overførbare poster. Det innebærer at det er bevilgningen som styrer utbetalingen. Forhandlingsutvalget mener prinsipielt at alle budsjettmidler som framforhandles skal utbetales i sin helhet på det budsjettåret de forhandles fram. Av praktiske årsaker vil det imidlertid kunne være vanskelig for SLF å treffe eksakt i utbetalingene i forhold til bevilgningene. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at endelige utbetalte satser både kan bli lavere og høyere enn de foreløpige.

Det vises til ”Forbrukerprognoser” fra SLF til jordbruksoppgjøret 2011, med oppdateringer av 8. april.

Tabell 15 Ledige, overførbare midler fra henholdsvis 2010 og 2011, mill. kroner

	2010 1)	2011
Post 50	0	0
Post 70	1,823	15,200
Post 74	7,197	5,889
Post 77	3,719	-0,800
Post 78 2)	32,523	65,904
Sum overførbare poster	45,262	86,193

1) I tillegg er 15,999 mill. kroner forhåndsdisponert til ulike formål gjennom tildelingsbrev av 28.01.11 fra LMD til SLF.

2) Justert ned 8 mill. kroner etter forslag i Prop. 73 S (2010-2011) om å overføre 8 mill. kroner fra post 78 til post 50.12 Skadefondet for landbruksproduksjon

Tabellen viser at det for 2010 står igjen 45,262 mill. kroner som ikke er betalt ut i henhold til jordbruksavtalen 2009. Tabellen viser videre at det vil kunne oppstå ledige midler på 2011 budsjettet på i alt 86,193 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at de ledige midlene disponeres ved å:

- **tilføre LUF 129,455 mill. kr for å styrke likviditeten.**
- **avsette 1 mill. kroner for å forlenge rådgivingsprosjektet energieffektivisering i veksthusnæringa med 1 år, jfr kap 7.4.7**
- **avsette 1 mill. kroner til gjennomføring av en HMS-kampanje i 2011.**

Ved fjorårets jordbruksoppgjør ble det vedtatt finansiert en informasjonskampanje om GMO. Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter, som avtalt, at kampanjen til Norges Bygdekvinne lag får sin finansiering over disse midlene.

5.3 Økonomiske utslag av kravet

Det er foretatt beregninger av sekretariatet i Budsjettnemnda for jordbruket på referansebrukene av utslag av kravet. Resultatene for 2011 er uten virkning av Jordbrukets forhandlingsutvalg sitt krav, resultatene for 2012 er fullt utslag av kravet (helårsvirkning).

Følgende forutsetninger er lagt til grunn:

- En generell kostnadsvekst på 1,5 %, og 2,2 % for ikke-varige driftsmidler.
- Økte priser på storfekjøtt og fjørfekjøtt tilsvarende den generelle kostnadsveksten
- Økt målpris på 130 øre/kg egg, er forutsatt å gi 90 øre/kg i økt produsentpris i gjennomsnitt for alle eggprodusenter
- Økt rente på 0,6 prosent i 2012
- Økt kraftfôrpris på 5 øre/kg som følge av økte fôrkornpriser, korrigert for økt prisnedskrivningstilskudd og stedsfrakttilskudd.

Tabell 16. Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk à 1845 timer, helårsvirkning inkludert kostnadsvekst fra 2011 til 2012 og økt inntektstverdi av skattefradraget som følge av økte inntekter.

REF.			2011	2012	2012-2011
BRUK		Årsverk		inkl.skatt	
1	Melk og storfeslakt, 21 årskyr. Landet	1,875	295 900	346 300	50 400
2	Korn, 335 dekar korn. Landet	0,448	157 900	217 500	59 600
3	Sau, 142 vinterfôra sauer. Landet	1,210	210 000	258 300	48 300
4	Melkeproduksjon geit, 90 årsgeiter. Landet	1,704	318 700	368 300	49 600
5	Svin og korn, 45 avlssvin + 353 dekar korn. Landet	1,704	219 100	268 200	49 100
6	Egg og planteprod., 5608 høner+196 daa korn. Landet	1,771	296 100	353 900	57 800
7	Poteter og korn, 87 daa poteter+349 daa korn. Landet	1,278	247 800	299 900	52 100
8	Storfeslakt/ammeku, 26 ammekyr. Landet	1,262	208 900	261 300	52 400
9	Frukt/bær og sau, 48 daa frukt + 8 v.f. sauer. Landet	1,809	298 600	327 300	28 700
10	Fjølfekjøtt og planteprodukter, 73657 fjølfe-slakt. Landet	1,140	315 000	334 500	19 500
11	Økologisk melk og storfeslakt, 23 årskyr. Landet	1,855	333 400	385 400	52 000
12	Melk, de 1/3 minste melkebrukene, 13 årskyr. Landet	1,598	242 400	297 400	55 000
13	Melk, de 1/3 største melkebrukene, 32 årskyr. Landet	2,173	327 600	377 300	49 700
14	Melk, de 25 største melkebrukene, 47 årskyr. Landet	2,238	346 400	396 700	50 300
15	Melk og storfeslakt, 23 årskyr. Østl. Flatbygder 1)	1,978	306 800	361 700	54 900
16	Melk og storfeslakt, 19 årskyr. Østl. andre bygder	1,835	301 100	352 700	51 600
17	Melk og storfeslakt, 34 årskyr. Agder/Rogal. Jæren	1,846	382 100	437 800	55 700
18	Melk og storfeslakt, 19 årskyr. Agder/Rogal.a.bygder	1,696	261 100	313 900	52 800
19	Melk og storfeslakt, 20 årskyr. Vestlandet	1,795	286 900	340 100	53 200
20	Melk og storfeslakt, 22 årskyr. Trøndelag	2,012	295 200	345 500	50 300
21	Melk og storfeslakt, 19 årskyr. Nord-Norge	1,896	301 800	350 200	48 400
22	Korn, <400 dekar korn (232 dekar korn). Østlandet	0,356	85 900	151 100	65 200
23	Korn, >400 dekar korn (692 dekar korn). Østlandet	0,733	223 100	303 200	80 100
24	Korn og korn/svin, 300 daa korn + 22 avlssvin. Tr.lag	1,037	227 100	274 300	47 200
25	Sau, 128 vinterfôra sauer. Vestlandet	1,187	169 700	212 900	43 200
26	Sau, 165 vinterfôra sauer. Nord-Norge	1,255	280 000	333 100	53 100
27	Sau, de 25 største sauebrukene, 237 v.f. sauer. Landet	1,560	283 700	333 500	49 800
28	Samdrift melkeproduksjon, 41 årskyr. Landet	2,616	354 100	406 700	52 600

1) På referansebruk 15 er det lagt inn 1 kr/kg i distriktstilskudd for kjøtt i ny sone 1

6 Prioriteringer

6.1 Styrking av investeringsvirkemidlene

Det er et stort investeringsbehov i landbruket i årene fremover. Svak lønnsomhet i jordbruket over lengre tid har ført til at nødvendige investeringer i driftsapparat har blitt utsatt. Dette har ført til et kritisk investeringsetterslep i næringa. På 70- og 80-tallet ble det foretatt store investeringer i driftsbygninger og driftstilbehør. Den tekniske levetiden for mange av disse investeringene er utløpt for flere år siden. I tillegg til dette har flere krav fra myndighetene utløst behov for betydelige investeringer i landbruket.

Norske bønder vil investere og satse på landbruket hvis lønnsomheten i landbruket er god nok. Tabellen under viser at det i 2008 ble investert for 3,38 mrd. kroner i driftsbygninger i jordbruket. Størst er investeringene i melk- og storfekjøttproduksjonen. 1/3 av alle investeringer i driftsbygninger i jordbruket gjøres her. I tillegg er det også foretak med melk i de tre siste kategoriene som er blanda produksjoner.

Tabell 17: Investeringer i 2008 fordelt på ulike driftsformer

	Investering Mill. kr	Andel
Korn og oljevekster	188	5 %
Øvrige jordbruksvekster	197	6 %
Hagebruksvekster	203	6 %
Storfe melkeproduksjon	957	28 %
Storfe kjøttproduksjon	165	4 %
Storfe melke- og kjøttproduksjon i kombinasjon	83	2 %
Sau	138	4 %
Øvrige grovføretende dyr	192	6 %
Svin og fjørfe	463	14 %
Blanda planteproduksjon	120	4 %
Blanda husdyrproduksjon	377	11 %
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	300	9 %
SUM	3383	100 %

Kilde: SSB landbrukstelling 2009

Med bakgrunn i eksisterende investeringer i landbruket og nye krav til drift er det beregnet et årlig investeringsbehov i landbruket på minst 5,3 mrd kr. per år, over en tiårsperiode 53 mrd kr. Dette stiller krav til bedre generell lønnsomhet kombinert med langsiktig, forutsigbar og rimelig kapital stilt til rådighet for bonden.

I 2010 var den samlede gjelden i landbruket på 45 milliarder kroner. Dette er en økning på 10 mrd. kr sett i forhold til 2006. Økte investeringer framover vil øke gjeldsgraden ytterligere. Gode investeringsordninger blir enda viktigere sett i denne sammenheng.

En annen utfordring knyttet til finansiering i landbruket, er svakt pantegrunnlag på gårdene. Dette gjelder spesielt i distriktene hvor det ikke finnes alternativ anvendelse av

driftsapparatet, og hvor eiendommens markedsverdi er lav. Dette ser man særlig ved behov for toppfinansiering av investeringene. Økt gjeldsgrad bidrar også til økt risiko. Dermed vil behovet for virkemidler som investeringstilskudd og risikolån øke.

6.1.1 Fondsavsetning med skattefordel

Et incentiv for å investere på gården kan være en ordning med investeringsfond med skattefordel. Tidligere ordning innebar at driftsoverskudd kunne avsettes i fond (skattefritt), mot at fondsmidlene ble brukt til investeringer på gården. Gjeninnføring av investeringsfond kan bidra til å sikre at mindre investeringer på gården gjennomføres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en ordning med investeringsfond med skattefordel bør innføres for landbruket.

6.1.2 Fylkesvise BU-midler

De fylkesvise Bygdeutviklingsmidlene er et svært viktig virkemiddel for å fremme investeringer i landbruket. Disse midlenes omfang, utforming og innretning har stor betydning for utviklingen av strukturen og fordelingen av produksjonen i norsk landbruk. Hvordan disse midlene innrettes og tildeles, står derfor sentralt i utviklingen av landbruket.

Tabell 18 Fylkesvisfordeling av investeringstilskudd i 2011. Mill. kroner

Fylke	BU-tilskudd	
	Trad. jord- og hagebruk	Utviklingstiltak/ nye næringer
Østfold	14,6	2,3
Akershus	13,0	2,0
Hedmark	27,1	4,2
Oppland	18,8	2,9
Buskerud	17,3	2,7
Vestfold	11,6	1,8
Telemark	14,3	2,2
Aust-Agder	10,7	1,7
Vest-Agder	11,4	1,9
Rogaland	30,8	4,8
Hordaland	23,2	3,6
Sogn og Fjordane	30,8	4,8
Møre og Romsdal	28,3	4,4
Sør-Trøndelag	26,7	4,2
Nord-Trøndelag	33,4	5,2
Nordland	27,5	4,3
Troms	18,6	2,9
Finnmark	12,8	2,0
Sum	384,5	60,0

Tabell 19 Innvilgede tilskudd og lån for 2010. Innvilget beløp i 1000-kroner

Hovedproduksjon	Innvilget 2010				Tiltak uten produksjonsøknings	
	Antall søkn.	Tilskudd	Rente-støttelån	Risikolån	Antall søkn.	Andel av antall i %
Melkeproduksjon ku	396	139 900	512 000	14 200	122	31 %
Melkeproduksjon geit	35	13 100	35 000	1 300	10	29 %
Storfekjøtt	107	33 400	85 100	0	6	6 %
Sauehold	173	44 600	74 600	300	22	13 %
Smågrisproduksjon	17	9 000	41 300	100	1	6 %
Slaktegris	20	6 500	26 100	1 000	4	20 %
Eggproduksjon	56	23 000	90 200	0	14	25 %
Slaktekylling	4	1 400	4 000	0	2	50 %
Kombinert svinehold	11	4 400	22 000	2 400	1	9 %
Andre husdyr	28	8 000	17 800	0	4	14 %
Totalt	847	283 300	908 100	19 100	186	22 %

Særlig melkeproduksjonen har blitt prioritert gjennom BU-ordningen. BU-støtte til tradisjonelt landbruk går i 50 % av tilfellene til melkeproduksjonsbruk. De enkelte fylkene setter i stor grad kriterier for sine tildelinger selv, men melk og storfe er sterkt representert i alle fylker. Videre er det de største brukene som får støtte. 52 % av de som har fått BU-støtte til tradisjonelt landbruk driver over 250 dekar jord, mens andelen bruk som har fått støtte og driver under 100 dekar er på 15 %.

Forvaltning og styring

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til Prop. 133 S (2009-2010) hvor det heter:

”Evalueringen konkluderer med at BU-ordningen er et treffsikkert virkemiddel for å sikre tilstrekkelige investeringer. Svakheten er at målene i dag er utydelige, og det er behov for en bedre målretting av ordningen.

Og videre:

Forslagene til endringer i utformingen av de fylkesvise BU-midlene vil bli sett i sammenheng med arbeidet med ny melding til Stortinget om landbruks- og matpolitikken. Inntil videre legges det opp til en videreføring av hovedprinsippene i forvaltningen av dagens bygdeutviklingsmidler (BU-midler)”

Jordbrukets forhandlingsutvalg er enig i at det er behov for å se nærmere på forvaltningen og styring av BU-midlene. Innovasjon Norges fylkesstyrer har etter hvert gått over til bare å behandle større eller mer prinsipielle søknader. I de fleste fylkene har administrasjonen fullmaktsgrenser inntil maksimalbeløpene som kan innvilges til enkeltsøknader, slik at det bare er prinsipielle søknader og investeringssøknader fra større samarbeidstiltak som forelegges styret. Det er fra sentralt hold i Innovasjon Norge laget en fullmaktsmal med beløpsgrenser som distriktskontorene har lagt til grunn for hvem som skal behandle søknader. Styrenes sammensetning og kunnskap om landbruk har derfor betydning når

investeringer i landbruk skal godkjennes. Fylkesstyrene består av 7-8 personer, hvor kun en i de aller fleste fylker har landbrukstilknytning. Forvaltningen av BU-midlene oppfattes fra våre representanter som i for stor grad administrasjonsstyrt.

Bygdeutviklingsmidlene er fremforhandlede jordbruksavtalemidler og skiller seg fra øvrige bevilgninger til IN. Det er derfor selvsagt at faglagene skal ha reell innflytelse over BU-midlene, og at forvaltningen av midlene gjøres i samarbeid med faglagene. Tilfredsheten med samhandlingen mellom IN og faglagene varierer mellom fylkene, og det er derfor viktig at faglagenes medbestemmelse tas på alvor i alle fylker.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det bør vurderes opprettet et eget styre på regionalt nivå for BU-midlene bestående av fylkeskommunen, Fylkesmannen og næringens organisasjoner. Basert på nasjonale føringer utarbeider dette styret regionale strategier som danner grunnlaget for den regionale forvaltningen av ordningen.

Stimulans til små investeringer

Det bør vurderes om man skal innføre stimulans for de som har mindre investeringsbehov, i form av en differensiert prosentsats på virkemiddelet investeringstilskudd. Dette kan bidra til at bonden foretar investeringer mer jevnlig enn i dag. Dermed kan risikoen knyttet til investeringene reduseres og likviditeten bedres. Ordningen vil være fordelaktig for produksjoner der investeringsbehovet ikke er så stort, og generelt fordelaktig for mindre bruk. I dag er investeringstilskuddet begrenset opp til 30 % av godkjent kostnadsoverslag og opp til et kronebeløp på 750 000. Dagens tak er i mange tilfeller ikke tilstrekkelig for å oppnå ønsket lønnsomhet og reduksjon i risiko.

Konklusjon

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at:

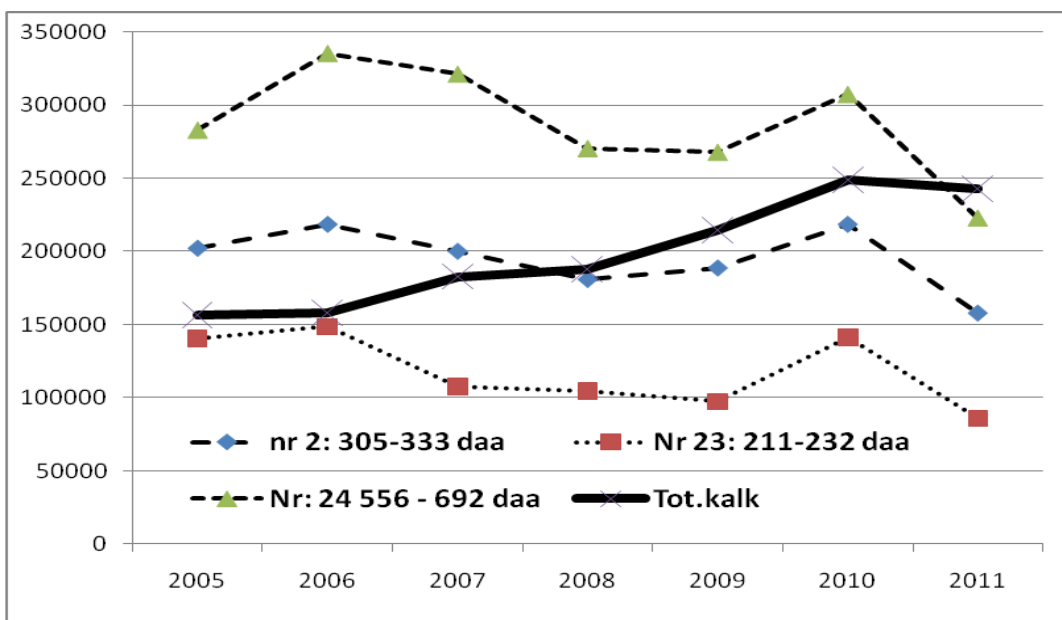
- Fylkesvise BU-midlene økes med 40 mill.kr fra 444,5 mill.kr til 484,5 mill.kr.
- De bedriftsrettede midlene økes med 50 mill. kroner til 434,5 mill. kr, mens utviklings- og tilretteleggingsmidler reduseres med 10 mill. kr til 50 mill. kr.
- Taket for investeringstilskudd økes fra 750 000 kroner til 800 000 kroner.
- Utlånsrammen for lån med rentestøtte videreføres uendret på 1.000 mill. kroner i 2012
- Ordningen med risikolån videreføres innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene
- Regelverket rundt de fylkesvise BU-midlene må strammes inn ytterligere slik at midlene i enda større grad går til nødvendige utbedringer av/påkostninger på eksisterende produksjonsapparat enn til kostbare nyinvesteringer med dårlig lønnsomhet
- Kvinner og ungdom prioriteres

6.1.3 Rentestøtte

Rentestøtteordningen er en god ordning som er spesielt viktig for å bedre den økonomiske situasjonen for bruk med store investeringer. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår ingen endringer i ordningen.

6.2 Korn

Produksjonen av korn i Norge dekker ikke det norske forbruket av verken mat- eller fôrkorn. Norge må ta sitt ansvar for å øke matproduksjonen til en stadig økende befolkning. Dette må i størst mulig grad være basert på norske ressurser. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at en økt norsk kornproduksjon står sentralt for at husdyrholdet i størst mulig grad skal basere seg på norske ressurser.**

Figur 4: Inntektsutvikling for de tre referansebrukene med kornproduksjon, sammenlignet med totalalkylens normaliserte regnskaper. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk inkludert produktivitetsendringer og inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket.

Figuren viser at inntektsutviklingen i kornproduksjonen har utviklet seg i negativ retning siden 2005. Dette i kontrast til inntektsutviklingen i jordbruket ellers. I de siste jordbruksoppgjørene har både Jordbruket og Staten prioritert de grovfôrbaserte produksjonene. Dette har slått positivt ut for disse produksjonene. En bedret økonomi i de grovfôrbaserte produksjonene er viktig for kornprodusentene fordi ca 50 prosent av kraftfôret brukes av grovfôretende dyr, og dermed viktig for avsetning av norsk fôrkornproduksjon. Kornprodusentene er helt avhengig av lønnsomhet for at en i det hele tatt skal finne det interessant å produsere korn til fôr og mat.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke at den negative inntektsutviklingen kornprodusentene har opplevd de siste årene ikke kan fortsette. Det vil kunne føre til nedleggelse av kornbruk, reduksjon i kornarealet og brakklegging. Forhandlingsutvalget legger til grunn en snuoperasjon ved årets jordbruksoppgjør. Jordbrukets forhandlingsutvalg har derfor prioritert et inntektsløft i kornproduksjonen høyt i årets oppgjør.

I all hovedsak består inntektsdannelsen for kornprodusentene av pris per kg levert korn og tilskudd utmålt etter areal. Per i dag er det allerede en stor differanse mellom tilskuddene til grovfôrareal og til kornareal. I områder der både korn- og grasproduksjoner er aktuelle,

medfører de store differansene i arealtilskuddene en uønska tilpasning av produksjonen. **Forhandlingsutvalget mener derfor at det må legges til rette for inntektsutvikling i kornproduksjonen hovedsakelig gjennom andre virkemidler enn arealtilskudd.**

Budsjettnemndas tall viser at kornarealet er redusert med i overkant av 200.000 dekar fra 1999 til 2010. Dette er bekymringsfullt. Samtidig registrerer en at andelen norsk korn i kraftfôret går ned. Det er også urovekkende at arealproduktiviteten har stagnert, til tross for utvikling av nye og mer ytelsesrike sorter. **Det trengs en økonomisk stimulans til økt volumproduksjon i kornproduksjonen, og økt arealproduktivitet. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at stimulans gjennom pris er det mest effektive virkemiddelet for dette. Vi foreslår derfor å øke matkornprisene med 25 øre/kg, og gjennomsnittlig fôrkornpris med 14 øre/kg.**

Avsetning av norsk korn er avhengig av lønnsomheten i norsk matmelindustri og husdyrproduksjon. Utviklingen de siste årene med turbulens i internasjonale råvarepriser og finansuro har skapt en vesentlig usikkerhet i markedene. Avsetningen av norsk fôrkorn avhenger av avsetningen av husdyrprodukter. De markedsmessige forholdene for disse er derfor viktig også for mulighetene for prissettingen av norsk fôrkorn. De markedsmessige mulighetene er begrenset. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at 1/3 av kornprisøkningen tas ut i markedet for husdyrprodukter, gjennom målprisøkninger for de produkter som har det. For å unngå økte kostnader i husdyrholdet foreslår forhandlingsutvalget at resterende 2/3 av prisøkningen skjer gjennom økt prisnedskrivningstilskudd, dvs en økning av prisnedskrivningstilskuddet med 8 øre/kg.**

De siste to sesongene har særlig havre hatt et høyt innhold av mykotoksiner. Etterspørselen etter havre er lavere enn tidligere, samtidig var havrearealet på 60 % av byggarealet i 2009, noe som var det høyeste dette årtusenet. Ved fjorårets jordbruksforhandlinger ble prisen på havre redusert med 3 øre/kg. Havrearealet gikk ned med 50.000 dekar i 2010, og Budsjettnemnda forventer en ytterligere reduksjon på 35.000 dekar i 2011. **Forhandlingsutvalget mener det fortsatt må signaliseres overfor produsentene at etterspørselen etter havre er lavere, og foreslår at prisen på havre økes 3 øre/kg mindre enn prisen på bygg. Dette innebærer økt målpris på bygg med 15 øre/kg og havre med 12 øre/kg.**

Forhandlingsutvalget legger til grunn at økte fôrkornpriser, økt prisnedskrivningstilskudd og økt stedsfrakttilskudd jfr. kap 7.1.2 gir grunnlag for en økt kraftfôrpris på om lag 5 øre/kg.

Forskningsresultater påpeker at det er vanskelig å fjerne problemet med mykotoksiner når en dyrker ensidig korn. En bør derfor satse på et mer variert vekstskifte med f.eks gras eller andre vekster. På Østlandet der kornproduksjonen er dominerende, dekker dagens grasproduksjon i all hovedsak fôrbehovet til husdyra i dette området. Oljefrø og erter er imidlertid etterspurt som råvarer i kraftfôret. I 2010 ble det forbudt å bruke fiskemel i kraftfôr. Da har man to valg; enten importere enda mer proteinråvarer, eller stimulere til økt norsk produksjon av proteinvekster. Det er kun det siste alternativet som er forenelig med ønsket om økt matproduksjon basert på norske ressurser. Samtidig blir det stadig vanskeligere å få GMO-fri soya og i Brasil er nå 78 prosent av soyaproduksjonen basert på GMO, mot 64 prosent året før. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må stimuleres sterkere til produksjon av oljevekster og erter gjennom rådgiving og høyere pris.

Forhandlingsutvalget foreslår å øke prisen for oljefrø og erter med 30 øre/kg. Prisdifferensieringsstilskuddet foreslås hevet tilsvarende.

I tillegg mener forhandlingsutvalget det fortsatt må satses på forskning og utvikling for å få mer kunnskap om hvordan en kan redusere omfanget av mykotoksiner, samtidig som en også unngår andre negative effekter som økt erosjon eller bruk av plantevernmidler. Det er også viktig at videre utprøving av hurtigmetoder for analyse av mykotoksininnhold prioriteres og at kornaktørene stimuleres til økt innsats for å forebygge mykotoksiner i korn ved å bruke prisdifferensiering som virkemiddel.

Referansebruksberegningene viser et inntektsutslag av kravet for brukene med korn på 59.600 til 80.100 kroner per årsverk.

6.2.1 Beredskapslager av såkorn

Både tilgang og etterspørsel etter sertifisert (tidligere kalt statskontrollert) såkorn varierer betydelig mellom år. De siste årene har denne variasjonen blitt forsterket da kvalitetsvariasjonen på kornet og såkornet har økt. Dette har gitt økt import. Mattilsynet har måttet gi dispensasjon for salg av sertifisert såkorn med redusert i spireevne. På kort sikt har dette medført merkostnader i verdikjeden for korn. Mest sannsynlig vil utfordringene vedvare i fremtiden. Den langsiktige konsekvensen av mangel på norsk sertifisert såkorn og dermed import, er at grunnlaget for å drive sortsutvikling i Norge reduseres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å innføre et tilskudd til beredskapslagring av såkorn på 60 øre/kg på overlagret såkorn på inntil 20 prosent av såkorn-omsetningen til den enkelte aktør. Ordningen administreres av SLF, og krever en bevilgning på 3,5 mill. kr forutsatt en oppbygging av lageret over 2 år.

6.2.2 Beredskapslager av korn

Avvikling av kornlagre i de fleste land har fjernet bufferen mellom dårlige avlinger, prisstigning og matmangel. Fordi dette skjer til tross for økte avlinger, er situasjonen framover svært usikker. Flest mulig land må utnytte sitt potensial for både egen og global matsikkerhet. Høye internasjonale kornpriser i vinter og land som innfører eksportrestriksjoner på korn, vitner om at behovet for at Norge igjen etablerer et beredskapslager for korn er til stede.

I Norge er all beredskapslagring av korn avvirket og lagerkapasitet står unnyttet. Et beredskapslager vil også kunne stabilisere kvalitetsutfordringene i matmelindustrien mellom kornsesonger og bidra til økt markedsrom for norsk korn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at oppbygging av et beredskapslager av korn er et klart samfunnsansvar. Forhandlingsutvalg ber om at det gjeninnføres en ordning med beredskapslagring av korn og at det signaliseres at dette vil bli finansiert over statsbudsjettet for 2012.

For økologisk kornproduksjon og frakttilskudd vises det til kap 7.9 og kap 7.1.2

6.3 Grovfôrbaserte produksjoner

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil i årets jordbruksoppgjør prioritere økte inntektsmuligheter for de grovfôrbaserte produksjonene, og særskilt melkeproduksjonen.

6.3.1 Melkeproduksjon

Melke- og storfekjøttproduksjonen står for i overkant av 40 prosent av produksjonsinntektene i jordbruket. Særlig i distriktene er denne produksjonen viktig for bosettinga, og genererer arbeidsplasser, både direkte i produksjonen og indirekte gjennom etterspørsel av varer og tjenester. Sammen med geit og sau er beitende storfe også avgjørende for å opprettholde et levende kulturlandskap med høyt biologisk mangfold, noe som er verdifullt for både turistnæring og fastboende.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å styrke økonomien i melkeproduksjonen særskilt, slik at flere foretar investeringer for framtida og den yngre generasjonen velger å satse på ei framtid som melkeprodusenter. Melkeproduksjonen er ryggraden i distriktslandbruket.

Kraftfôrprosenten registrert i husdyrkontrollen har økt fra 37 % i 2004 til 41 % i 2010. Dette betyr en lavere utnyttelse av grovfôrressursene. Da vi allerede har en stor import av kraftfôrråvarer, reduserer dette også vår evne til å produsere mat basert på norske ressurser. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil i sterkere grad stimulere til bruk av grovfôrressursene.**

Melkeproduksjonen har i likhet med andre deler av landbruksnæringen fått merke kostnadsveksten, både på kraftfôr og grovfôrsida. I følge Tine har grovforkostnaden økt med 50 prosent i tidsrommet 2000-2009. De som har gjort store investeringer de siste årene sliter i tillegg med store kapitalkostnader. Økonomien i melkeproduksjonen fører til at for få foretar nødvendige investeringer i driftsapparatet. Det er et stort etterslep på investeringssida i melkesektoren. Mange må også investere for å tilfredsstille offentlige krav innen husdyrproduksjonen, gjødselanlegg, m.m. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må legges til rette for en generell bedring av lønnsomheten i melkeproduksjon enten man driver som enkeltpersonsforetak eller i samdrift, både for små, mellomstore og større bruk i hele landet.**

Gjennom fjorårets avtale ble det lagt om til prosenttoll på melk, noe som gjorde det mulig å øke målprisen. Mulighetene for en økning i målprisen i år vurderes som mindre, og det vil derfor være helt vesentlig med betydelige budsjettmidler for å styrke økonomien innen melkeproduksjonen.

Importen av ost er økende og det importeres nå 8000 tonn, tilsvarende over 5 % av den totale produksjonen av norsk melk. I tillegg kommer import av 2000-3000 tonn analog ost. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke at den største melkeanvendelsen nå er knyttet til ost og ikke konsummelk. Etter ny avtale med EU vedrørende artikkel 19 økes den tollfrie importkvoten på ost fra EU til Norge fra 4.500 tonn til 7.200 tonn. All erfaring tilsier at osteimporten vil overskride den samlede kvoten for fri import. Dette tilsvarer 27 mill. liter med melk eller om lag 250 gjennomsnittlige melkeproduksjonsbruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en må utnytte de mulighetene som ligger i tollvernet også for andre melkeprodukter enn konsummelk.

Det er dessuten en stor økning i smakstilsatte syrnede produkter og smakstilsatt søtmelk, dvs. RÅK-produkter. I forskrift om råvareprisutjevning for bearbeidede jordbruksvarer er formålet ”å kompensere for prisforskjeller på jordbruksråvarer mellom Norge og utlandet, slik at næringsmiddelindustrien i Norge kan produsere og omsette industrielt bearbeidede jordbruksvarer basert på norskproduserte jordbruksråvarer.” **For at næringsmiddelindustrien skal være konkurransedyktig på råvaresiden, mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at det gjennom RÅK-ordningen må innføres pristilskudd for RÅK-varer under kapittel 04.03 i tolltariffen, dvs yoghurt med tilsetninger og syrnet melk med tilsetninger samt for smakssatt søt melk under kapittel 22.** Dette vil ha en kostnad på om lag 15 mill. kroner, jfr kap 7.13.1.

Kvoteordningen for melk

Kvoteordningen for melk har som formål å tilpasse produksjonen til avsetningsmulighetene i markedet. Som i norsk landbrukspolitikk for øvrig, er struktur- og distriktspolitiske hensyn sentrale og skal ivaretas.

Tidligere i år var en rekke endringsforslag til kvoteordningen for melk ute på forskriftshøring. Fra jordbrukets side var det sterk motstand mot enkelte av endringsforslagene, og flere av endringsforslagene ble avvist. **Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til enighet mellom avtalepartene tidligere i vår og forutsetter at gjeldende regelverk for samdrifter blir videreført. Eventuelle andre endringer i kvoteforskrifta forutsettes avklart utenom jordbruksforhandlingene.**

For å redusere kostnadene for aktive melkeprodusenter foreslår vi å redusere den statlige kvoteprisen med 50 øre/liter til 3 kroner/liter.

Høring på nye satser i PU-ordningen

Statens Landbruksforvaltning har sendt forslag til nye satser i prisutjevningsordningen for melk ut på høring. SLF har mottatt volumprognoser pr. pris - og biproduktgruppe for avtaleåret 2011/2012 fra markedsregulator. SLF har på grunnlag av de mottatte volumprognosene, drøftinger med markedsregulator og annet erfaringsmateriale utarbeidet forslag til volumprognoser for hver pris- og biproduktgruppe.

Jordbrukets forhandlingsutvalg har ingen kommentarer til de nye satsene.

Oppsummert melk

Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker å styrke økonomien i melkeproduksjon gjennom at:

- **Husdyrtilskuddet til melkeku økes med 1000 kr/ku for intervallet 1-16 kyr, med 500 kr/ku for 17-25 kyr og med 444 kr/ku for 26-50 kyr.**
- **Husdyrtilskuddet for øvrige storfe økes med 213 kr/dyr. Ny sats blir 1000 kr/dyr, som blir samme sats som satsen i intervallet 26-50 melkekyr.**
- **Driftstilskuddet økes med 43.000 kroner pr foretak i alle soner.**
- **Utmarksbeitetilskuddet og beitetilskuddet økes med 150 kr/dyr.**
- **Distriktstilskudd melk økes med 3 øre/liter i sone B, 4 øre/liter i sone C og 5 øre/liter i sone D-J**
- **Tilskudd til bevaringsverdige storfe økes med 200 kr/dyr til 1500 kroner.**
- **Bunnfradraget fjernes**
- **Arealtilskuddet for grovfôr økes med 15 kr/daa i sone 1, 3 og 4, og med 25 kr/daa i sone 5 til 7 for de første 250 dekar.**
- **Målprisen på melk økes med 10 øre per liter.**

Referansebruksberegningene viser et inntektsutslag av kravet for brukene med melk på 48.400 til 55.700 kroner per årsverk.

6.3.2 Geitmelk

Ved søknadsomgangen for produksjonstilskudd sist høst, var det kun 402 produsenter som søkte tilskudd til melkegeit. Jordbrukets forhandlingsutvalg er bekymret for produksjonsmiljøene innen geitmelk. På den annen side har vi registrert ny giv og optimisme blant de som går inn i næringa. Melkeproduksjonen er hovedinntekta til geitbrukene. Det ligger en sterk utfordring i en langsiktig markedsbalanse for geitmelk. For tiden er produksjonen større enn etterspørselen. Det vil bli produsert ca 20 mill. liter geitemelk for 2011, mens behovet er beregnet til 17,3 mill. liter melk. På lang sikt kan ikke denne ubalansen fortsette, men det er samtidig viktig å hindre en sterk svekking av de sårbare produksjonsmiljøene. Jordbrukets forhandlingsutvalg er tilfreds med at Tine nå setter et sterkt fokus på produktutvikling og etterspørselsstimulerende tiltak.

Geit er i likhet med ku og sau en god kulturlandskapspleier og Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker derfor en økning i beitetilskuddet på småfe. Beitetilskuddet er også et viktig bidrag for å dekke kostnader til beiting. Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker fortsatt fokus på melke kvalitet og at melka kan nyttes til salgbare produkt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil styrke økonomien i geitproduksjonen med følgende tiltak:

- **Husdyrtilskuddet for melkegeit økes med 200 kr/geit for intervallet 1-125 melkegeit og med 100 kr/geit for 125-250 melkegeit.**
- **Driftstilskuddet økes med 43.000 kroner pr foretak i alle soner**
- **Utmarksbeitetilskuddet økes med 65 kr/dyr og beitetilskuddet med 20 kr/dyr**
- **Distriktstilskudd melk økes med 3 øre/liter i sone B, 4 øre/liter i sone C og 5 øre/liter i sone D-J**
- **Bunnfradraget fjernes**
- **Arealtilskuddet for grovfôr økes med 15 kr/daa i sone 1, 3 og 4, og med 25 kr/daa i sone 5 til 7 for de første 250 dekar.**
- **Målprisen på melk økes med 10 øre per liter.**

Referansebruksberegningene viser et inntektsutslag av kravet for bruket med geitmelk på 49.600 kroner per årsverk.

Prosjektet "Friskere geiter".

Gjennom prosjektet "Friskere geiter" har det siden 2001 vært arbeidet med å sanere geitebesetninger for sjukdommene CAE, byllesjuka og paratuberkulose. Første fase fra 2001-2004 var et prøveprosjekt der 20 besetninger ble sanert. I jordbruksoppgjøret 2004 ble partene enige om å sette i verk et flerårig prosjekt. Dette prosjektet ble avsluttet i 2010, og over 300 geitebesetninger hadde da gjennomført sanering for de nevnte sjukdommer. Til sammen ble det brukt nesten 80 mill. kroner til sanering i denne perioden. Dvs en gjennomsnittskostnad på nær 250.000 per sanerte besetning.

I jordbruksavtalen 2010 ble det bestemt å videreføre prosjektet i fase 3 med et endelig mål om å sanere av hele den norske geitepopulasjonen for CAE, byllesjuka og paratuberkulose. Det ble satt av 11 mill. kroner, pluss 4 mill. kr til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd. Etter fase 2 er det om lag 120 melkegeitbesetninger og 450 geithold med ammegeit som ikke har gjennomført saneringsprogrammet.

Sanering av hele den norske geitepopulasjonen er kritisk for å sikre at ressursene som er lagt ned i de sanerte besetningene ikke går tapt som følge av resmitte fra ikke-sanerte besetninger. Målet er at saneringen av geitepopulasjonen er fullført i løpet av 2013. For å oppnå dette er det budsjettert med 15 mill. kroner per år t.o.m. 2013. Deretter er det kalkulert et behov for ca 20 mill. kroner i oppfølgingsarbeid frem tom. 2018.

Det er signalisert et behov på 19 mill. kr i 2012 for å kunne fullføre saneringen innen 2013. TINE sitt konsernstyre vedtok i mars i år at det skal trekkes i melkeprisen for besetninger som ikke er påmeldt "Friskere geiter" prosjektet innen utgangen av 2011.

Når en har brukt så mye midler på dette prosjektet, er det avgjørende at resterende besetninger blir fri for sykdommene. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen med 4 mill. kr til 15 mill. kr i 2012 samt å avsette 4 mill. kr til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd/avløsertilskudd til deltakere i

”Friskere geiter”. Vi forutsetter at alle geitebesetninger blir sanert i løpet av de neste to åra og ber myndighetene etablere et regelverk som sikrer dette.

6.3.3 Sau og lam

Saueholdet har hatt en brukbar inntektsutvikling de senere årene, men fortsatt ligger sau i nedre sjikt inntektsmessig i følge referansebrukene. Saueholdet er ei viktig næring for å opprettholde kulturlandskapet i distriktene gjennom aktiv beiting i inn- og utmark. Om lag 85 prosent av alle sau og lam er på utmarksbeite. **Jordbrukets forhandlingsutvalg er opptatt av å utnytte utmarksressursene. Vi ønsker derfor å stimulere sterkere til beiting av sau og lam i utmarka.**

Det er prognosert med en underdekning i 2011 på 1 000 tonn sau/lam, sjøl etter import av 1.350 tonn kjøtt slik de gjeldende importkvotene åpner for. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må skapes økonomisk grunnlag for å produsere nok av de kjøttslagene vi har de beste forutsetninger for.

Det gis i dag grunntilskudd for Gammelnorsk sau ned til 9 kg, mot 13 kg for alle andre raser. Gammelnorsk sau blir slaktemoden på lettere vekter enn andre raser. Kjøttbransjen har problemer med å skille lam fra denne rasen fra enkelte andre raser og krysninger med Gammelnorsk sau.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil styrke økonomien i saueproduksjonen med følgende tiltak:

- **Målprisen for lammekjøtt økes med 1,50 kr per kg**
- **Utmarksbeitetilskuddet økes med 65 kr/dyr og beitetilskuddet med 20 kr/dyr**
- **Husdyrtilskuddet for sau over 1 år økes med 168 kr/dyr opp til 50 dyr, med 155 kr/dyr for 51-75 sau, med 125 kr/dyr for 76 til 100 sau, og med 100 kr/dyr i intervallet 100-300 dyr.**
- **Grunntilskudd for Gammelnorsksau endres til 13 kg som for andre sauer. Dette kompenseres gjennom at tilskuddet til utegangersau økes med 40 kr/dyr**
- **Lammeslakttilskuddet økes med 21 kr per lammeslakt for kvaliteten 0 eller bedre**
- **Arealtilskuddet for grovfôr økes med 15 kr/daa i sone 1, 3 og 4, og med 25 kr/daa i sone 5 til 7 for de første 250 dekar.**
- **Bunnfradraget fjernes**

Referansebruksberegningene viser et inntektsutslag av kravet for sauebrukene på 43.200 til 53.100 kroner per årsverk.

Fotråte – Prosjekt ”Friskere føtter”

Prosjekt ”Friskere føtter” har som formål å bekjempe sjukdommen fotråte hos sau og geit i Norge. Det ble ikke satt av midler til prosjektet i 2011, da ubrukte midler fra 2009 og 2010 ble overført til 2011.

Fotråte er en smittsom sjukdom som kan gi store konsekvenser for dyrevelferd og produksjon. Totalt er alvorlig klinisk fotråte og/eller aggressive varianter av fotråte-

bakterien påvist i 74 besetninger, 68 av disse besetningene ligger i Rogaland, Størst forekomst er det på Rennesøy, hvor nesten 50 prosent av besetningene er smittet.

Det er påbegynt eller gjennomført sanering for fotråte i over 60 besetninger. Det påregnes påvisning av nye alvorlige tilfeller i 2011 og at enkelte sanerte besetninger får tilbakefall. Det er budsjettet med et behov for 2,5 mill. kroner for 2012. Forutsatt at ubrukte midler i 2011 overføres til 2012, vil det være behov for en tildeling på 2 mill. kroner i 2012.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det avsettes 2 mill. kroner til prosjekt ”Friskere føtter” i 2012.

I områder med mange smitta besetninger er det nødvendig med koordinert sanering for å redusere risikoen for resmitte til sanerte besetninger; at enkelte besetninger har mulighet til å sanere ved utslakting vurderes som kritisk for å lykkes i slike områder. Uten en slik mulighet vurderes risikoen for å mislykkes med saneringen som svært stor, dette vil i såfall gi behov for ytterligere forlengelse av prosjektet.

Besetninger som sanerer ved utslakting vil ikke ha voksne småfe som grunnlag for produksjons- og avløsertilskudd på søknadstidspunktet. Sanering med utslakting av hele besetningen innebærer allerede et økonomisk tap da utgiftene for innkjøp av nye lam ikke dekkes opp av slakteoppgjør eller den ordinære kompensasjonsordningen innenfor prosjektet. Kompensasjon for bortfall av produksjons- og avløsertilskudd vil derfor være kritisk for om besetninger som bør sanere ved utslakting faktisk gjør dette.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det må tilrettelegges for løsninger som styrker mulighetene for å bekjempe fotråte i den norske småfepopulasjonen; kompensasjon for bortfall av produksjons- og avløsertilskudd i besetninger som sanerer ved full utslakting vil være viktig i enkelte områder. Tilsvarende prinsipp praktiserer allerede innenfor smittesaneringsprosjektet ”Friskere geiter”.

Forhandlingsutvalget foreslår at besetninger som ligger i områder med svært stor risiko for smittespredning gis kompensasjon for bortfall av produksjons- og avløsertilskudd ved sanering ved full utslakting. Forutsetningen for en slik ordning er at saneringen skjer i regi av prosjekt ”Friskere føtter” som en del av en samlet plan for koordinert sanering av alle smittede besetninger i det aktuelle området. Kompensasjon for bortfall av produksjons- og avløsertilskudd kommer i tillegg til de 2 mill. kroner som foreslås avsatt til prosjektet i 2012.

Små slakterier uten klassifisør

I dag utbetales et lammeslaktetilskudd pr. lam på 167 kroner til små slakterier uten egen klassifisør og som slakter under 1200 lam pr. år. Totalt blir det slaktet om lag 4.000 lam på slike slakterier.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at grensa for antall lam som kan slaktes pr. år uten egen klassifisør, økes fra 1200 til 2000. Dette vil være et lite bidrag til lokal verdiskaping samt å gi uttrykket kortreist mat et innhold.

6.3.4 Storfe

Spesialisert storfekjøttproduksjon er en av produksjonene i landbruket med lavest lønnsomhet. Referansebruksberegningene viser et vederlag til arbeid og egenkapital på 208.900 kroner per årsverk for 2011. Denne produksjonsformen har blitt viktigere mht å dekke det norske markedet med storfekjøtt etter hvert som melkeproduksjonen har blitt mer spesialisert og færre melkeprodusenter velger å føre frem dyr til slakt. I tillegg blir det færre kyslakt etter hvert som avdråttene øker og produksjonen går ned. Spesialisert storfeproduksjon er ikke minst viktig for å opprettholde kulturlandskapet og få utnyttet beite- og grovfôrressursene vi har, i både innmark og utmark. I overkant av 25 prosent av alle storfe beiter i utmarka. Det er et potensial for at flere storfe beiter i utmarka.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er opptatt av å utnytte utmarksressursene. Vi ønsker derfor å stimulere sterkere til beiting av storfe i utmarka.

Under jordbruksforhandlingene i 2008 ble det åpnet for å gi tilskudd til ammekyr på melkebruk. To kjøttfaser ble ikke godkjent, Tiroler Grauvieh og Simmental. Simmental ble senere godkjent. For foretak som driver med melkeproduksjon, må ammekyr være minst 50 % kjøttfaser for at tilskudd skal beregnes etter sats for ammekyr. Hensikten er at det skal være et skarpt og oversiktlig skille mellom melkeproduksjon og spesialisert storfekjøttproduksjon på ammekyr. Et slikt skille er nødvendig for å hindre tilskuddsmotivert omdefinering av dyr mellom melkekyr og ammekyr, og med tanke på å begrense vanskelige vurderinger ved forvaltning og kontroll av tilskuddsordningen. Et slikt skille mener forhandlingsutvalget er nødvendig. Tiroler Grauvieh har en svært lav melkeytelse og benyttes ikke som melkeku i Norge. På grunn av god tilvekst, nøysomhet, og bra kvalitet på slaktet er Tiroler Grauvieh godt egnet til kjøttproduksjon. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ber SLF om en ny særskilt vurdering av Tiroler Grauvieh som godkjent kjøttfaser.**

For produsenter som ligger i distriktstilskuddssone 1 for kjøtt, registrerer en nå svært liten interesse for å kjøpe inn kalv. Det er imidlertid stor interesse for å selge kalv, og denne fraktes videre til andre husdyrprodusenter i høyere soner, fortrinnsvis sone 2 og 3. I sone 2 er satsen 4,55 kr/kg i distriktstilskudd, som med en slaktevekt på 300 kg utgjør 1.365 kroner på dekningsbidraget. Det kan virke som om distriktstilskuddet utgjør forskjellen på om det er interessant å produsere okseslakt eller ikke. At strømmen av livkalv nesten uten unntak går en vei, indikerer at formålet med ordningen om å utjevne for lønnsomhetsforskjeller i produksjonen er mer enn oppfylt slik satsene er utformet i dag.

I St. meld. nr. 19 (1999-2000) er det pekt på at en regional fordeling av matproduksjonen i Norge er ønskelig. Videre er det sagt at en ønsker en videreføring av produksjonsfordelingen.

Tabell 20 Produksjon av storfekjøtt, utvalgte fylker. Tonn og prosentvis endring.

	1999	2010	Endring
Østfold	2409	1647	-32 %
Akershus	2590	2020	-22 %
Vestfold	1391	1135	-18 %
SUM "sone1 fylker"	6390	4802	-25 %
Hedmark	5799	5230	-10 %
Oppland	11335	11287	0 %
Buskerud	2287	1969	-14 %
SUM "sone 2 og 3 fylker"	19421	18486	-5 %
Landet	95414	83505	-12 %

Kilde: Budsjettmemnda for jordbruket. Utredning nr. 3. 2011

Tabellen viser en sterk nedgang i produksjonen av storfekjøtt i fylker med stor andel av produksjonen i sone 1 for distriktstilskudd. Tilgrensende fylker, der andelen av produksjonen i sone 2 og 3 er langt større viser langt mindre nedgang. Tabellen indikerer satsen bidrar til en endring av den geografiske produksjonsfordelingen av storfekjøtt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at lønnsomhetsforskjellene i storfekjøttproduksjonen mellom sonene 2 og 3, og sone 1 jevnes ut. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at:

- Et partssammensatt utvalg får i oppgave å definere grensene for en ny "sone 1 for distriktstilskudd storfe. Det forutsettes at etableringen av ny sone 1 ikke fører til at distriktstilskuddsberettiget produksjon overstiger 85 prosent av den totale produksjonen, slik at en ikke kommer i konflikt med gjeldende WTO-avtale.
- Satsen for distriktstilskudd for storfe i ny sone 1 settes til 1,00 kr/kg. Det anslås en kostnad på 10 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende andre tiltak i storfekjøttproduksjonen:

- Husdyrtilskuddet for ammeku økes med 300 kr/ku i intervallet 1-25 kyr, og 150 kr/ku i intervallet 26-50 kyr.
- Husdyrtilskuddet for øvrige storfe økes med 213 kr/dyr.
- Driftstilskuddet økes med 43.000 kroner pr foretak i alle soner, og 860 kr/dyr opptil 50 ammekyr.
- Utmarksbeitetilskuddet og beitetilskuddet økes med 150 kr/dyr
- En ekstra økning i tilskuddet for avløsning ved ferie og fritid utover 7 %, tilsvarende 169 kr/ammeku
- Arealtilskuddet for grovfôr økes med 15 kr/daa i sone 1, 3 og 4, og med 25 kr/daa i sone 5 til 7 for de første 250 dekar.
- Bunnfradraget fjernes

Referansebruksberegninger viser et inntektsutslag av kravet på 52.400 kr/årsverk for referansebruket med ammekyr.

6.3.5 Hjort

I dag er det 75 hjortefarmer, og hjorteoppdrett er ei næring i sakte vekst der markedet responderer godt på produktene. Næring utnytter beiteressursene godt, holder kulturlandskapet i hevd, og er et godt supplement til tradisjonelt husdyrhold.

Hjorteoppdrett krever trenger daglig tilsyn, hjorten må fôres, den har krav på hus/anlegg på samme måte som andre husdyr i form av maskinpark, gjerder, håndteringsanlegg og slakteri. Det finnes ingen verdikjede for hjortekjøtt, så produsenten må ta alle arbeidsoppgaver frem til markedet selv. Alternativet til norsk produksjon er import. På flere områder kan hjorteoppdrett sammenlignes med saueproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å innføre husdyrtilskudd til dyr over 1 år på 600 kr per dyr. Dette krever en bevilgning på ca 2,5 mill. kroner.

6.3.6 Hest

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke tilskuddet til unghester under 3 år med 500 kr/dyr til 1500 kr/dyr

7 Andre saker

7.1 Sikring av distriktsjordbruket gjennom frakttilskudd

Fraktordningene er et viktig distriktpolitisk virkemiddel for å sikre mest mulig lik pris til produsenter i ulike deler av landet. Frakttilskudd bidrar til å sikre like priser uavhengig av avstand til anlegg og er derfor et sentralt virkemiddel for å opprettholde produksjonsfordelingen. Frakttilskudd er også et målrettet kostnadsreduserende tiltak for alle produksjoner.

Som følge av samvirkets mottaksplikt påtar man seg et spesielt ansvar for å sikre produksjon over hele landet. Målsettingen om at den enkelte produsent skal ha tilnærmet like inntektsmuligheter uavhengig av geografisk lokalisering i forhold til et mottaksanlegg, er et bærende prinsipp i norsk landbrukspolitik.

7.1.1 Frakttilskudd for slakt

Ved jordbruksoppgjøret 2010 ble det vedtatt innført en endret fraktordning for slakt med virkning fra 1. januar 2011, og bevilgningen ble økt med 60 mill. kr til 131,5 mill. kr.

System og satser i den nye fraktordningen er ennå ikke utformet og vedtatt. Det er behov for å vurdere virkning av den nye ordningen før en eventuelt foretar reelle påplussinger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til innfrakt for kjøtt med 5 mill. kroner til 133,5 mill. kroner.

7.1.2 Frakttilskudd korn/krautfôr

Frakttilskuddene utgjør grunnlaget for den regionale utjevningspolitikken og for å holde krautfôrprisene nede. Ved behandlinga av fjorårets jordbruksoppgjør uttalte flertallet i Næringskomiteen (alle unntatt Frp):

”Flertallet viser til at det er viktig å unngå for stor variasjon i krautfôrprisen for å kunne ha konkurranse på like vilkår, og et sterkt landbruk i hele landet. Frakttilskuddsordningene til korn og krautfôr er et viktig virkemiddel for å bidra til å utjevne regionale prisforskjeller i krautfôrprisen. Flertallet er glad for at partene i årets oppgjør er enig om å øke bevilgningen til stedsfrakttilskudd for krautfôr med 8 mill. kroner, og mener dette er viktig å videreutvikle som et distriktpolitisk virkemiddel.”

Stedsfrakttilskuddet for frakt av krautfôr er på 76 mill. kroner og mellomfrakttilskuddet av norsk korn er på 98,8 mill. kroner.

Frakttilskudd for krautfôr til husdyr kan gis til husdyrprodusenter når fraktsats fra nærmeste basissted overstiger en egenfraktandel fastsatt av Statens landbruksforvaltning. Denne er for tiden 13,5 øre/kg. Frakttilskuddet i den enkelte kommune fastsettes på grunnlag av beregninger av kostnader for frakt fra nærmeste basissted til sentrum av kommunen. Frakttilskudd for krautfôr utbetales til foretak for produksjon eller import av krautfôr månedlig. Tilskuddet skal videreformidles til den enkelte husdyrprodusent. I hver enkel krautfôrfaktura skal spesifiseres tilskuddsberettiget kvantum, tilskuddsats og samlet tilskuddsbeløp.

Tabell 21 Fraktbelastninger for Felleskjøpet Agri. Kr per tonn

	2009	2010	2011
1. Kornområder Østlandet og Midt-Norge	174	167	140-167
2. Områder Østlandet, Midt-Norge og Nordland med relativ lav frakt	191	184	176
3. Vestlandet, øvrige områder på Østlandet, Midt-Norge og Nordland med relativ høy frakt	209	202	198
4. Nordlige deler av Nordland, Troms og Finnmark	295	267	251

Tabellen ovenfor viser at det til tross for økt stedsfrakttilskudd og til tross for intern fraktutjevning (og tilførsel av midler fra andre virksomheter innen FKAgri) er det fortsatt er betydelige forskjeller i fakturerte fraktkostnader. Dette betyr i praksis tilsvarende forskjeller i kraftfôrkostnader mellom produsenter i de ulike områdene. I underkant av 30 prosent av alt kraftfôr fraktes i sone for stedsfrakttilskudd. Budsjettmyndas tall viser at gjennomsnittlig fraktkostnad for alt kraftfôr ligger på nesten 230 kr/tonn. I sone uten tilskudd (0-sonen) er det grunn til å anta at gjennomsnittlig fraktkostnad ligger på 160-170 kr/tonn, mens den i sone for stedsfrakttilskudd trolig ligger på 365-390 kr/tonn. Korrigerer en for ekstra fraktkostnader som påløper fordi noe kraftfôr fraktes forbi basissteder (bl.a fordi basisstedet ikke produserer alle typer kraftfôr) ligger kostnadene trolig på 345-370 kr/tonn. Gjennomsnittlig stedsfrakttilskudd ligger på 143 kr/tonn. Dette gir en gjennomsnittlig egenfraktandel på ca 200-225 kr/tonn i sone for stedsfrakttilskudd. Det vil si at gjennomsnittlig egenfraktandel i sone for stedsfrakt ligger 30-65 kr/tonn høyere enn i 0-sona. Dette gir et behov på fra 17-30 mill. kroner for å kunne holde samme gjennomsnittlig kraftfôrpris i og utenfor 0-sona.

Nedskrivning av fraktkostnader i distriktene bidrar positivt til å opprettholde økonomien i distriktsjordbruket i konkurranse med de sentrale områdene. Sammen med en beskjeden kostnadsutvikling har dette, som tabellen under viser, gitt grunnlag for en reduksjon i fraktbelastning, spesielt i områder med høye fraktkostnader.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at stedsfrakttilskuddet for korn/kraftfôr styrkes med 20 mill. kroner. Målet er å få om lag samme gjennomsnittlig egenfraktandel både i nullsona og i tilskuddsonen. SLF må fram til 1/1-2012 foreta:

- en gjennomgang av dekningsgraden med nye satser for 2012 innarbeidet
- en gjennomgang av grensene for tilskuddsonen slik at en oppnår mest mulig lik fraktbelastning i landet. Dette gjøres i samråd med avtalepartene.

7.1.3 Frakttilskudd grønt

I motsetning til husdyr- og kornsektoren, er det ingen innfraktordninger innen grøntsektoren. En finner likevel de samme utfordringene i grøntsektoren knyttet til manglende kostnadsutjevning avhengig av transportavstand til mottaksanlegg.

For å sikre en god produksjonsøkonomi uavhengig av produksjonssted, er en innenfor frukt og grøntproduksjonen avhengig av å få etablert fraktordninger over jordbruksavtalen, i likhet med øvrige produksjoner innenfor norsk landbruk. Frakttilskudd er også et målrettet kostnadsreducerende tiltak for alle produksjoner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å etablere en innfraktordning for potet, grønnsaker og frukt som utbetales godkjent pakkeri/foredlingsledd i industrien. Innfrakttilskuddet skal ikke gis for transport innenfor ei nullsone rundt hvert mottaksanlegg. Det settes ned ei partssammensatt arbeidsgruppe med mandat å utforme fraktordningen med sikte på implementering fra årsskiftet 2011/2012. Det avsettes 6 mill. kroner til ordningen for 2012.

7.2 Beitebruk

Beiting av husdyr på inn- og utmark har vært en viktig del av landbrukets ressursgrunnlag i lang tid. Tall fra NILF (2006) viser at verdien av beiting utgjør om lag 1 mrd. kroner, som altså eventuelt måtte vært erstattet med annen type høsting av fôr hvis beiteressursen forsvant.

Beiteressursene er en fornybar og bærekraftig ressurs. Norske beitedyr tar i dag opp om lag 300 millioner fôrenheter på utmarksbeite. Ifølge Skog og Landskap kan dette opptaket dobles til 600 millioner fôrenheter. Forutsetter man en pris på 3,25 kroner pr. fôrenhet, har man altså fôr til en potensiell verdi av nesten 2 mrd. kroner per år i form av utmarksbeite i Norge.

Det norske kulturlandskapet og utmarka er preget av beiting. Et forskningsprosjekt i Hallingdal viser at sjøl ved moderat beitetrykk, hindrer sauebeiting av skoggrensa flytter seg oppover. Det er dokumentert at tregrensa er 200 meter lavere i områder med sauebeiting enn uten. Beitende dyr og levende kulturlandskap er viktig for turistnæringa, både visuelt og for å sikre framkommelighet i fjellet. Beiting er også viktig for det biologiske mangfoldet. Den norske rødlista som Artsdatabanken la fram i 2010 viser at over 300 truede og nær truede arter har en negativ utvikling på grunn av opphør av beite.

Den raske endringen i strukturene i landbruket vil føre til redusert beiting. Spesielt vanskelig tilgjengelige arealer og små teiger vil være mindre attraktive for beiting. Rovdyrtrykket er en faktor som hindrer beiting og reduserer utnyttelsen av utmarksressursene. Vi må derfor få en rovdyrforvaltning som ikke hindrer næringa å utnytte utmarksbeiteressursene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det er viktig å stimulere til beiting og bruk av utmarka i framtida. Det er nødvendig med egne tiltak som stimulerer til økt beitebruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å styrke beitetilskuddene med 306 mill. kr

- **Satsene for utmarksbeitetilskudd økes med**
  - 150 kr/dyr for kyr, storfe og hest
  - 65 kr/dyr for sau, lam og geit
- **Satsene for beitetilskudd økes med**
  - 150 kr/dyr for storfe m.m
  - 20 kr/dyr for småfe m.m

7.3 Lyst kjøtt og egg

7.3.1 Gris

Svinenæringa er en viktig del av norsk landbruk og gjennomføringen av landbrukspolitikken. Svineproduksjonen utgjør store volumer med stor betydning for slakteriene. Den norskavlede grisen er utviklet for å utnytte norskprodusert korn, og er det dyreslaget som har lavest importandel i kraftfôret. Ved at grisen er en viktig avtager for norsk fôrkorn, spiller svineproduksjonen en rolle for opprettholdelse av kulturlandskapet.

Referansebrukene med svin har tradisjonelt ligget inntektsmessig blant de høyeste. Dette er ikke tilfelle nå. Dette tiltross for at markedet er om lag i balanse, og målprisen forventes tilnærmet å bli tatt ut. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at økonomien i svinekjøttproduksjonen ved dette oppgjøret bedres ved økning av prisene i markedet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende tiltak for svin

- **Målprisene for svinekjøtt økes med kr. 1,20 pr. kg.**
- **Prisnedskrivningstilskuddet økes med 8 øre/kg, jfr kap 6.2**

Referansebruksberegningene viser et inntektsutslag av kravet for brukene med svin/korn på 47.200 til 49.100 kroner per årsverk.

7.3.2 Egg

Markedssituasjonen for egg er uoversiktlig knyttet til virkningen av omleggingen til nye driftsformer. I avtaleåret 2010/11 har det vært styringspris 0,12 kr per kg under vedtatte målpris. Når dette bortfaller vil engrospris kunne heves tilsvarende innenfor rammen av målpris. På den andre siden vil den økte andelen av egg fra frittgående høner kreve en målprisøkning på 0,19 kr per kg for å kunne holde prisene uendret.

For å få gjennomført omstillingen til nye driftsformer innen eggproduksjon har Nortura besluttet å yte et tillegg på 0,30 kroner per kg for sine produsenter som har omstilt eller som har tegnet avtale om omstilling. Dette tillegget er ikke hentet ut i markedet, men ytt av Nortura for å sikre en smidig løsning av 2012-problematikken. Nå når omstillingen på det nærmeste er ferdig gjennomført vil det være behov for, og mulighet til, å løfte denne omstillingspremien over i markedet. Denne operasjonen medfører isolert sett at produsentpris kan holdes uendret, samtidig som omstillingstillegget fjernes. Dette krever at målpris/engrospris økes tilsvarende.

I tillegg til momentene foran tilsier den økonomiske situasjonen for de omstilte eggprodusentene et betydelig løft i avregningsprisen til produsent.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at målprisen for egg økes med 1,30 kr/kg. Ut fra forhold nevnt foran gir dette grunnlag for en prisøkning til produsent på ca 1,00 kr per kg

Referansebruksberegningene viser et inntektsutslag av kravet for bruket med egg/planteproduksjon på 57.800 kroner per årsverk.

7.3.3 Kylling

Fjørfekjøttmarkedet har nå kommet i bedre balanse og et er grunnlag for økt produksjon i 2011. Norturas produsenter må produsere på 95 prosent av kapasiteten.

Kylling har ikke målpris. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at engrosprisene kan økes i takt med den generelle prisstigningen.

Referansebruksberegningene viser et inntektsutslag av kravet for bruket med fjørfekjøtt og planteproduksjon på 19.500 kr/årsverk.

7.4 Grønt

Grøntnæringa, inkludert potet, står for nesten 16 % av produksjonsverdien av norsk jordbruksproduksjon. Norske frukt, bær, grønnsaker og poteter blir produsert på en miljøvennlig måte og bidrar med en viktig del av kostholdet til norske innbyggere som det av helsemessige årsaker også er ønskelig å øke.

Grøntsektoren opplever en sterk strukturrasjonalisering der de minste produsentene reduseres raskt i antall. Dette skyldes både intern konkurranse og stort fokus på volum for å klare seg økonomisk. En annen utvikling er sentraliseringen av produsentene som kommer som følge av færre foredlingsanlegg og høye fraktkostnader.

7.4.1 Målpriser og importvern

Kostnadsøkninger har tidligere vært tatt ut gjennom økte priser. Tollvernet er ikke lenger tilstrekkelig for en del kulturer. Billige importvarer presser prisen på norske produkter ned. Jordbrukets forhandlingsutvalg ser derfor at økte målpriser alene ikke gir tilstrekkelig effekt i forhold til å bedre inntektsmulighetene. Grøntnæringa er avhengig av budsjettoverføringer for å få kompensert kostnadsøkningen en har hatt og igjen få akseptable rammevilkår. Kostnadsøkningene for grønntnæringa kommer som følge av blant annet lønnsøkning på leid arbeidskraft, innsatsfaktorer som kunstgjødsel, energi m.m. **Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for å øke målprisen med 2,5 % for frukt, bær og grønnsaker. For potet går Jordbrukets forhandlingsutvalg inn for en økning i målpris på 25 øre per kg.**

Av de norske jordbruksproduktene er det grøntproduktene som svinger mest i pris gjennom sesongen. Siden øvre prisgrense i målprissystemet ble fastsatt, har det vært en utvikling mot mer variasjon i pris, både gjennom sesongen og fra år til år. For å gi grønntnæringa bedre muligheter til å ta ut pris i de år eller deler av året der det er mulighet til det, **går en inn for at antall uker ved noteringspris over øvre prisgrense før administrativ tollnedsettelse blir iverksatt økes fra 2 til 4 uker.**

Definisjonen av målprispunktet for potet er uklart og Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å endre det fra "... gjelder i dag for sams bulkvare over 42 mm levert på utvalgte pakkeri fra produsent, med 8 feilenheter, ikke justert for frakt til Oslo." til **"...målprisen på poteter skal gjelde for poteter klasse 1 over 42 mm med 8 feilenheter, levert som sams bulkvare til utvalgte pakkeri fra produsent, ikke justert for frakt til Oslo."**

7.4.2 Avsetningstiltak (70.11)

Posten består av kollektiv dekning av omsetningsavgift hagebruk på 10,0 mill. kr (herunder 8,6 mill. kr til opplysningsvirksomhet og 1,4 mill. kr til faglige tiltak og produsentrettet rådgivning) og andre avsetningstiltak for hagebruk og potet på 3,9 mill. kr. Posten har ikke vært økt på mange år. Kollektiv dekning av omsetningsavgift går i all hovedsak til opplysningskontoret for norske frukt og grønnsaker.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at bevilgningen til avsetningstiltak økes med 4 mill. kr fordelt med 3 mill. kr til opplysningsvirksomhet, 0,3 mill. kr til faglige tiltak produsentrettet rådgivning og 0,7 mill. kr til andre avsetningstiltak.

7.4.3 Distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, grønnsaker og poteter (73.17)

Produksjon av bær til industri har hatt en dramatisk nedgang, grunnet at vi ikke har sorter som gir avling med tilstrekkelig volum og kvalitet, at oppgjørspriisen ikke har holdt følge med plukkekostnadene og stor prisforskjell til importert vare. Gjennom levering til konserver har vi en meget god mulighet til å regulere friskkonsummarkedet. Det vil også gi forutsigbarhet for industrien. **Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for at det innføres en egen klasse med bær til industri med følgende satser fra sone 1-6:**

Tabell 22 Forslag til satser for distrikts- og kvalitetstilskudd for bær til industri

	Intervall		Arealsoner og sats i kroner per kg					
			1	2	3	4	5	6
Bær til industri	1000 kg	38 000 kg	4,23	4,23	4,23	5,83	5,83	7,66

Produksjonen er nå om lag 2000 tonn og med en økning på 3 kroner per kg tilsvarer dette en bevilgning på om lag 6 mill. kr. Produksjonsmålet til industrien er 2000 tonn jordbær og 1300 tonn bringebær, noe som vil tilsvare om lag 10 mill. kr i bevilgningsbehov.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forslår å øke satsene i alle soner samt maksimalbeløpet for distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, grønnsaker og poteter med 10 prosent. For å styrke økonomien særskilt for de minste epleprodusentene foreslås et forhøyet tilskudd med 1 kr per kg for de første 15 tonn med epler.

7.4.4 DK-tilskudd for produksjon av epler til press

Norske epler kjemper en hard kamp om hylleplass i butikkjedene, og tilbakemeldinger fra fruktprodusenter tilsier at salgsleddet ikke gjør nok for å selge norske epler. Samtidig er det ifølge NILF og Bioforsk samt etter næringsas erfaringer et marked hos forbrukerne for norsk ferskpresset eplejuice. Blant produsentene er det også interesse for dette. Det vil derfor være et behov for et produsentrettet tilskudd som stimulerer til dette.

Ved jordbruksoppgjøret 2008-2009 tok jordbruket opp forslag om tilskudd til etablering/nyplanting av frukttrefelt. Følgende ble protokollført: *"I forhold til Jordbrukets forhandlingsutvalgs forslag om tilskudd til etablering/nyplanting av frukttrefelt, vil utvalget nedsatt i forbindelse med den videre vurderingen av epler til industriell foredling, også vurdere mulige tilskuddsordninger."* Utvalget mente at investeringstilskudd til generell

etablering av fruktfelt er den beste ordningen totalt sett for å øke produksjonen av frukt til industrien. Videre mente utvalget at et slikt tilskudd vil komme hele fruktnæringa til gode, og også støtte opp om argumentet med at en generell bedring i epleøkonomien vil være en sikker måte å øke leveransene til industrien på. Utvalget foreslo også at all frukt som leveres til industriell foredling og som tilfredsstillende industriens råvarespesifikasjon skal få et pristilskudd. Utvalget mente også at en stor del av industrifrukten vil komme fra fruktlagrene/pakkeriene og at det derfor ikke bør settes et tak eller maksimalbeløp for dette pristilskuddet.

Importen av ferskpresset eplejuice har hatt en stor økning de siste årene, og det har vært en betydelig økning av denne importen for aktører som har tollfrie kvoter innenfor dagens konservesordning. Med dagens konservesordning, og uten økonomisk støtte gjennom jordbruksavtalen, vil denne nye, norske produksjonen komme under et sterkt press. Etter jordbruksforhandlingene i 2010 ble det sagt at SLF/LMD ville ha en gjennomgang av praktiseringen av DK-tilskuddene, og at det også ville bli satt i gang et arbeid for å se på forskriften hvor konservesordningen inngår.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser positivt på endringene som er foreslått i ny konservesforskrift som nå er på høring. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ser likevel at det med endringene som er foreslått, vil være nødvendig å innføre et pristilskudd til epler til industriell bearbeiding («epler til press»).** Et slikt pristilskudd vil både bidra til en generell styrking av økonomien i norsk epleproduksjon, hvor epler til press er en del av det økonomiske bildet for produsenten, men også gi muligheter for en spesialisert produksjon av epler til press. Et pristilskudd til epleprodusenten vil også føre til at produsenter av ferskpresset eplejuice styrker sine muligheter for å videreutvikle sine produkter og sine muligheter i markedet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å etablere et tilskudd på 1,60 kr pr kg for epler og pærer til press i alle soner. Bevilgningsbehovet er totalt på om lag 6,0 mill. kroner. Presserier/gårdsbruk som driver med lokal foredling må også godkjennes for dette tilskuddet.

7.4.5 Prisedskriving potetsprit og stivelse (73.21)

Nortura varslet sommeren 2009 at selskapet, vurderte å gå over fra å nytte norskprodusert potetstivelse i sine bearbeide kjøttprodukter til å nytte importert tapioka. Årsaken til dette er at importert tapioka er vesentlig billigere enn norskprodusert potetstivelse.

En egen arbeidsgruppe utredet mulige løsninger på denne problemstillingen vinteren 2009/2010. I jordbruksforhandlingene 2010 ble det enighet om følgende:

- Innføring av et pristilskudd for salg av potetstivelse til industrien på kr 2,50 pr. kg
- Tilskuddet utbetales til produsent av stivelse etter mal fra prisedskrivingstilskudd for rektifisert potetsprit
- Tilskuddet knyttes til dokumentert salg til videre industriell bearbeiding.
- Tilskuddet gis til all stivelse som videreselges til industri, også det som videreselges i foredlet form
- Eksportstøtte til glukose avvikles fra 01.01.2011
- Prisen på avrenspoteter reduseres med 10 øre pr. kg fra 55 øre pr. kg til 45 øre pr. kg fra 01.07.2010.

Det ble overført midler fra post 70.12 (RÅK) til den nye ordningen som er lagt sammen med post 73.21 Tilskudd til potetsprit. Ordningen vil omfatte et kvantum på om lag 6.800 tonn potetstivelse med en sats på 2,50 kroner pr. kg, hvilket gir et forbruk på om lag 16 mill. kroner.

Nedskrivingsraten for potetstivelse og glukose på 2,50 kr/kg er for lav til å gjøre norsk potetstivelse konkurransedyktig med utenlandske stivelsesprodukter. Avrensordningen er viktig, spesielt som fytosanitært tiltak. En må unngå at avrenspotet blir en kilde til spredning av potetsjukdommer. Stivelsesproduksjonen er også viktig for reguleringen av matpotetmarkedet. Det er viktig med ordninger som sørger for produksjon og avsetning på norsk potetstivelse.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke satsen for prisnedskrivning til potetstivelse og glukose med 1,50 kr/kg og beholde satsen uendret for potetsprit. Dette gir et økt bevilgningsbehov på 9,6 mill. kroner. Bevilgningsøkningen på 3,6 mill. kr omfatter også glukose. Dette forutsettes redusert tilvarende under tilskudd til RÅK.

Arealtilskudd

Potetproduksjonen er kapitalkrevende og forutsetter kostbart spesialutstyr, i tillegg til at selve produksjonen er mer kostnadskrevende mht. gjødslingsbehov, investeringer i vanning, kjølelager og emballasje. En tilfredsstillende produsentøkonomi er helt avgjørende for at produsenter skal våge å satse videre i en bransje med stort investeringsbehov og relativt høy risiko.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser ingen god begrunnelse for at frukt- og bærproduksjon skal være i samme gruppe for arealtilskudd. Det er ingen stordriftsfordeler i å produsere 40 daa av frukt og 40 daa av bær.

Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn følgende:

- 1. Arealtilskuddet for potet økes med 15 kr i alle soner**
- 2. Arealtilskuddet for grønnsaker økes med kr 200 i alle soner**
- 3. Arealtilskuddet for gruppen med frukt, bær og planteskoleareal deles opp i to med en for frukt og planteskoleareal, og en for bær. Satsene økes med 200 kr/daa i alle soner. (kostnad 0,55 mill. kr)**

7.4.6 Tilskudd til kvalitetstiltak (77.15)

Utvikling av plantemateriale

Grøntsektoren er helt avhengig friskt plantemateriale og et godt sortsutvalg innen frukt, bær og potet som forbrukerne vil ha. For å bekjempe PCN er det også viktig å ha tilgang på ikke-resistente potetsorter, noe vi mangler i dag. Innen de fleste hagebruksvekstene er det få eller ingen sorter som kan sies å være attraktive nok, verken for forbrukeren eller dyrkeren. Samtidig er dette langsiktig arbeid som gjerne tar 7-8 år før en kan vise at en har en god ny sort.

Sortsforedling gjennom Graminor og sortsutprøving gjennom Bioforsk er finansiert over statsbudsjettet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å flytte driftstilskuddet til Graminor på 15 mill. kroner fra Statsbudsjettet over til jordbruksavtalen. Betinget av overflytting styrkes tilskuddet med 2 mill. kroner for å stimulere til bedre sortsforedling.

LMD må medvirke til at Bioforsk styrker sitt arbeid med sortsutprøving.

Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker (OFG) og produsentrettet rådgivning

Bevilgningen til disse postene er henholdsvis 5,5 mill. kroner og 2,0 mill. kroner.

Mesteparten av midlene under posten produsentrettet rådgivning har imidlertid blitt brukt til å finansiere arbeidet til OFG. **Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for å slå sammen disse 2 postene og at bevilgningen på totalt 7,5 mill. kroner videreføres. Forhandlingsutvalget går videre inn for at midlene blir disponert som i dag, men at midlene fra produsentrettet rådgivning som overføres OFG heretter skal øremerkes norske produkter.** Viser ellers til post 70,11 avsetningstiltak.

Statskontrollert settepotetavl

Bevilgningen til statskontrollert settepotetavl over jordbruksavtalen er på 6,54 mill. kr. i 2011. Formålet er å bidra til høy bruk av statskontrollerte settepoteter av god kvalitet.

Forhandlingsutvalget ber om at bevilgningen opprettholdes slik at potetprodusentene kan sikres tilgang på friske settepoteter av de ønskede sorter til en akseptabel pris.

7.4.7 Tilskudd til fruktlager (77.17)

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke viktigheten av fruktlagertilskuddet for å stimulere til felles lagring, sortering og organisert omsetning av frukt. Nesten alle fruktlagrene er i dag knyttet opp med leveringsavtaler til de store matvarekjedene.

Tilskuddet har altså en positiv effekt med tanke på å beholde den medlemseide strukturen vi har i fruktlagersystemet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for en økning på 1 mill. kroner for at tilskuddet skal holde tritt med kostnadsutviklingen.**

7.4.8 Energirådgivning i veksthus

I 2008 ble det vedtatt å gi 1,0 mill. kr i tre år fra tilbakebetalte reguleringsmidler til et prosjekt med rådgivning om energieffektivisering/energiomlegging i veksthusnæringen. Prosjektet drives av Norsk Gartnerforbund, og erfaringene med opplegget er at en ikke vil komme helt i mål i 2011. Gjennom prosjektet er det konvertert 103 GWH fra fossil til fornybar energi, potensialet anslås til 250 GWH. Energieffektivisering er også meget viktig for økonomien i veksthusnæringa, der energi i gjennomsnitt utgjør 25-40 % av kostnadene, i år som 2010 er andelen rundt 50 %. En ser også et permanent behov for finansiering av dette arbeidet. **Ut i fra dette går Jordbrukets forhandlingsutvalg inn for at det gis midler for å forlenge prosjektet med ett år gjennom finansiering på 1 mill. kroner i 2012 fra ledige midler.**

7.4.9 Kostnader for prøvetaking ved kartlegging av karantenesykdommer

Ved funn av PCN på en eiendom blir en pålagt prøvetaking av det arealet en fortsatt skal dyrke potet på. Prøver skal tas annenhver gang det dyrkes potet. Det skal tas en prøve per 2,5 daa med en kostnad på 4.000 kroner per prøve. Dette innebærer en kostnad på om lag 150.000 kr per 100 daa potet. Det er i samfunnets interesse at en får stoppet spredningen av alvorlige skadegjørere og næringa kan ikke bære denne kostnaden alene. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke betydningen av at myndighetene fortsatt tar en betydelig del av kostnaden ved prøvetaking. Dersom ikke det skjer vil dette bli en trussel for potetproduksjonen i store områder av landet. Staten vil gjennom ny forvaltningspraksis spare mye penger på at det ikke lenger må utbetales erstatninger og omstillingsmidler til produsenter som får påvist PCN, da ikke hele eiendommen lenger blir båndlagt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er rett og rimelig at en del av disse midlene brukes til å støtte produsentene med prøvetaking.

7.5 Birøkt

Utover å produsere honning av høy kvalitet, genererer binæringa pollineringsverdier for det øvrige landbruket på anslagsvis 150 mill. kroner. Birøkt bidrar også til pollinering av ville vekster og er dermed med på å opprettholde artsmangfoldet.

Produksjonstilskudd til honningproduksjon ble innført i 2009, noe som har stor betydning for det økonomiske resultatet i primærproduksjonen. Likevel er økonomien i norsk birøkt på årsverksnivå under gjennomsnittet i norsk jordbruk. Næringa er i klar tilbakegang, med stor reduksjon både i antall røktere og kuber. Den næringsretta delen omfatter 32 000 av landets 50 000 kuber og tilsvarer en arbeidsinnsats på 200 årsverk. Birøkt har liten grad av småskalaulemper og egner seg derfor godt som tilleggsnæring. Næringa sliter med rekrutteringen og har en gjennomsnittsalder på over 60 år. I dag er innslagspunktet 25 kuber for produksjonstilskudd, men som ny i næringa uten erfaring er det utfordrende å starte opp med så mye som 25 kuber.

Det er stor økonomisk usikkerhet i næringa pga store årlige avlingsvariasjoner og et svakt importvern. Prisen på norsk honning er i dag 15 % høyere enn importert honning med toll. Det er derfor viktig at markedet har preferanser for norsk honning. Underskuddet på norsk honning i forhold til etterspørselen i dagligvaremarkedet er nå i størrelsesorden 100-150 tonn.

En del birøktere ble høsten 2010 pålagt sanering av bikuber fordi de fikk påvist sjukdommen åpen yngelrâte. Utbruddet av sjukdommen bidro også til underskuddet av norsk honning i 2010. Den pålagte saneringen gir rett til erstatninger som vil bidra til å redusere kostnadene med å etablere nye bifolk. Tapet av kubene vil imidlertid ha påvirket muligheten for å søke om produksjonstilskudd, rett og slett fordi kubene ikke lenger eksisterte på telledatoen. Næringas utfordrende situasjon med hensyn til rekruttering gjør det avgjørende at produsenter som blir pålagt sanering for åpen yngelrâte fortsetter som birøktere. Den generelle utfordrende rekrutteringssituasjon i næringa, sammen med den kritiske deknings situasjonen for norsk honning i dagligvaremarkedet tilsier at det er nødvendig å bruke særskilte virkemidler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for at:

- 1. Kubetilskuddet økes med 100 kr per kube til 400 per kube**
- 2. Kubetilskuddet utbetales fra første kube forutsatt at foretaket mottar tilskudd fra andre ordninger i jordbruket.**
- 3. Birøktere som måtte sanere bikuber pga. sjukdommen åpen yngelrâte høsten 2010, gis rett til produksjonstilskudd første året etter sanering på grunnlag av antall sanerte kuber.**

7.6 Velferd

Velferdsordningene er viktig med tanke på trivsel i yrke, rekruttering og dyrevelferd. De siste årene har partene prioritert en økning i satsene for avløsning ved ferie/fritid og sykdom, men fortsatt er det et etterslep fra tidligere år. Når tilskuddene ikke har samme utvikling som lønns- og prisutviklingen, vil verdien av tilskuddet bli dårligere. Resultatet blir mindre fritid og større egenandel ved sykdom. Det er viktig at tilskuddene holder tritt med kostnadsutviklingen ellers i samfunnet.

I forrige Regjeringsperiode ble satsene for avløsning ved ferie og fritid økt med 22 %, sykdom med 41 % og tidligpensjonsordningen med 11 %. I tillegg ble den kommunale landbruksvikarordningen avviklet og erstattet med en landsdekkende ordning i regi av Norske landbruksjenester. De siste årene har partene prioritert en økning i satsene for avløsning ved ferie/fritid og sykdom.

Det vises til Regjeringserklæringen Soria Moria II der det heter seg at:

”Regjeringen vil videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken fra forrige periode.”

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det er svært viktig å ha gode ordninger som sikrer muligheten for regelmessig ferie og fritid for husdyrholdere. Forhandlingsutvalget går inn for at tilskuddsatser og maksimalbeløp blir økt med 7,0 % for å holde tritt med kostnadsutviklingen og styrke ordningen.

7.6.1 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid (78.11)

I siste jordbruksavtale ble partene enige om at å gjennomgå juridiske og forvaltningsmessige sider med sikte på å innføre en ekstra delutbetaling av avløsertilskudd til ferie og fritid. Statens landbruksforvaltning fikk i oppdrag å foreta gjennomgangen. I rapporten refererer SLF til LMDs tildelingsbrev:

”Det vises til kap. 7.11.1 i Prop 133 S (2009-2010). Partene er enige om å gjennomgå juridiske og forvaltningsmessige sider med sikte på å innføre en ekstra delutbetaling av avløsertilskudd ferie og fritid. SLF får i oppdrag å foreta gjennomgangen. I utgangspunktet bør det vurderes om alle søkere av tilskuddet kan ha mulighet til delt utbetaling. Det legges til grunn at det etableres en referansegruppe i tilknytning til arbeidet der avtalepartene og Norske Landbrukstenester deltar.”

SLF går i sin rapport imot å innføre delutbetaling av tilskudd til avløsning ved ferie og fritid. **Jordbrukets forhandlingsutvalg går for alternativ 1 i SLFs rapport, primært for alle brukere, sekundært kun for de som bruker avløserlag.** I alternativ 1 kan foretak søke om avløsertilskudd for 1. halvår i søknadsomgangen i august. Tilskuddet blir utbetalt i februar samtidig med utbetalingen av produksjonstilskudd. Sluttutbetalingen av avløsertilskuddet blir utbetalt i juni året etter. De som bruker avløserlag kan dokumentere utgifter for 1. halvår ved at avløserlagene sender inn filer med opplysninger om medlemmenes utgifter innen 1. september til fylkesmannen. Søkere som selv er arbeidsgiver for avløseren sender inn lønns- og trekkoppgave til kommunekassereren innen 20. januar/31. januar. Disse opplysningene er derfor ikke tilgjengelige når søknaden om delutbetaling behandles.

Når det gjelder alternativ 1, med variant **delutbetaling for alle brukere, argumenterer SLF med faren for feilutbetalinger.** Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at omfanget av feilutbetalinger vil være betydelig mindre enn det var under ordningen 2001-2004, som SLF viser til. Ved denne løsningen vet søkerne på søknadstidspunktet hvor store utgifter de har hatt i motsetning til hvordan avløserordningen var innrettet i 2001-2004.

Når det gjelder alternativ 1, med variant **delutbetaling kun for de som bruker avløserlag,** peker SLF på at det i henhold til forvaltningsloven må være gode grunner til å forskjellsbehandle de som bruker avløserlagene og de som selv er arbeidsgivere for avløserne. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det nettopp er gode grunner til dette:

- Avløserlagene sørger for en lettere saksbehandling for kommune og fylkesmann ved søknad om avløsertilskudd og avlaster landbrukskontorene ved refusjon av avløsning ved sykdom gjennom blant annet veiledning i regelverket
- Jevnere avløsning gjennom året vil gi bedre tilgang på kvalifisert arbeidskraft og bedre beredskap ved sykdom
- Tilskudd til lønn skal utbetales så nær tidspunkt som mulig, jf. ”Reglement for økonomistyring i staten”.

Avløserlagene er åpen for alle og det er ingen som får en dårligere ordning enn det de har i dag ved innføring av delutbetaling kun for brukere av avløserlagene. Det er også flere som bruker avløserlagene enn det SLF skriver i rapporten. 16 694 foretak (61 %) bruker avløserlag/ring som arbeidsgiver og ikke 12 223 som SLF legger til grunn i sine vurderinger. Sistnevnte to kulepunkt gjelder for øvrig begge løsningene under alternativ 1.

Avløserlagene er svært viktig for mange bønder, ikke minst ved å sørge for beredskap ved sykdom. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å innføre en delutbetaling jf. alternativ 1, primært for alle brukere. Sekundært går Jordbrukets forhandlingsutvalg inn for alternativ 1, delutbetaling kun for de som bruker avløserlag. Utbetalingen skjer i februar sammen med andre produksjonstilskudd slik at administrasjonskostnadene blir minimale.

7.6.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom

Utgiftene til avløsning under sykdom er ca 1.556 kr pr dag. I 2011 er tilskuddet 1.250,- kr pr dag. Bondens egenandel dersom landbruksvikaren ikke er tilgjengelig blir da over 300 kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke satsene slik at maksimal dagsats for sykdomsavløsning blir 1.300 kroner pr dag.

Avkorting ved inntekt utenom bruket

Avløserordningens hensikt og funksjon er å gi tilskudd til gårdbrukere som i en periode ikke har inntektsgrunnlag fra bruket som skaper rettigheter i NAV sin ordning for sykepengene. Dette har både en dyrehelsemessig, en velferdsmessig og en næringsmessig begrunnelse. Ordningen er også viktig for rekrutteringen.

Dersom en gårdbruker har jobb ved siden av gårdsbruket og blir sjuk, samordnes tilskuddet med sykepengene brukeren får eller kunne ha fått fra NAV for jobben utenom bruket. Sykepengene brukeren får fra NAV blir altså trukket i tilskuddet selv om disse ikke refererer seg til inntekten fra gården, men til inntekten utenom bruket. Gårdbrukeren må da selv dekke avløsning under sykdom med sykepengene fra annet arbeid og sitter igjen med lite eller ingenting å leve av.

Den økonomiske situasjonen i jordbruket er en viktig årsak til at mange bønder ser seg nødt til å arbeide utenfor gården. Dette gjelder særlig for unge brukere i en etableringsfase og i forbindelse med omstillinger/investeringer på bruket.

Samordningsregelen rammer etter vårt syn kjernen av avløserordningen, nemlig og nå dem som i en sykdomsperiode virkelig har behov for tilskudd. Nåværende samordningsregel rammer ofte initiativrike gårdbrukere som gjennom bruk av flere inntektskilder forsøker å få til en virksomhet på bruket. Disse blir dobbelt rammet ved sykdom nettopp fordi de i en slik periode må bruke inntekten fra den ene kilden (jobben) for å holde den andre (gården) i gang gjennom sykdomsperioden.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at gårdbrukere med arbeid utenom bruket må få de samme rettighetene som de som arbeider heltid på gården ved at sykepengene fra NAV for inntekt utenom bruket ikke samordnes med tilskudd fra avløserordningen ved sykdom. Vi har anslått et bevilgningsbehov på 20 mill. kroner.

Fødselspermisjon

Tidskonto forskyving/gradering av fødselspermisjon er ikke tatt inn i forskriften. Ordningen for foreldrepenger gjennom NAV er modernisert flere ganger ut fra likestillingsmessige forhold og endringer i befolkningens arbeidsmønster. Avløserordningen henger etter på dette området og bør moderniseres i tråd med NAV sine regler som de jo skal være et supplement for.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at regelverket samordnes med de forandringer som er gjort i forhold til folketrygden på dette området.

Arbeidsavklaringspenger

Den nye ordningen med arbeidsavklaringspenger som ble innført i mars 2010 viser seg å virke dårlig for bønder. Mange bønder får ikke tilgang på ordningen fordi de etter NAV sin praktisering av det nye regelverket ved beregning av årsverk blir sittende med en restberegnet arbeidstid på over 1/2 årsverk, selv om de på grunn av sykdom er helt ute av

stand til å arbeide og må leie inn hjelp til dette. NAV legger til grunn at en ikke har krav på arbeidsavklaringspenger dersom en har inntektsevne på ½ årsverk. Dette rammer særlig hardt i forbindelse med forbigående helseplager som skal løses gjennom medisinske inngrep og/eller rehabilitering.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om en begrenset utvidelse av sjukeavløsningsordninga for å hjelpe de som har problemer med å komme inn under ordningen med arbeidsavklaringspenger så lenge de er i en behandlingssituasjon som er verifisert av helsemyndighetene og frem til de er friskmeldt, med en ytre ramme på tre år.

7.6.3 Landbruksvikarordningen

Ved at maksimal dagsats ved sykeavløsning foreslås økt med 50 kr/dag til 1300 kr/dag, foreslår forhandlingsutvalget å øke egenandelen for brukeren tilsvarende. Dette vil styrke avløserlagenes økonomi med nærmere 10.000 kr/årsverk.

7.6.4 Tidligpensjonsordningen

Ordningen med tidligpensjon til jordbrukere har virket siden 1999. Siden da har satsene blitt endret to ganger, senest for 3 år siden, da de ble satt til 100 000 kr for enbrukerpensjon og 160 000 kr for tobrukerpensjon. Dette er imidlertid ikke mye å leve av i 2011.

Forhandlingsutvalget legger til grunn at også de som mottar tidligpensjon for jordbrukere skal ha en utvikling i sosiale vilkår på linje med samfunnet for øvrig.

Riktignok har beløpet som kan tjenes uten avkorting blitt fjernet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke maksimalbeløpene med 10.000 kroner til 110.000 kroner for enbrukerpensjon og 170.000 kroner for tobrukerpensjon.

7.6.5 Tilskudd til landbrukets HMS-tjeneste

Ulykkes- og skadesituasjonen i landbruket er ikke tilfredsstillende, og påfører næringa og samfunnet store kostnader. Landbrukets HMS-tjeneste tilbyr rådgivning i form av medlemskap, kurs, krisebistand og tilleggstjenester. I 2010 hadde LHMS en omsetning på 33,5 mill.kr. Av dette var 16 mill. kr jordbruksavtalemidler, mens 17,5 mill. kroner var medlemskontingent, salg av kurs og tjenester. En stor del av den samlede virksomheten er åpen for hele næringa. LHMS-tjeneste har blant annet tilbud om krisebistand til alle i næringa uavhengig av medlemskap og uten at dette medfører kostnader for de det gjelder.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til Landbrukets HMS-tjeneste på 14 mill. kr til drift i 2012 opprettholdes.

Etter fjorårets jordbruksoppgjør ble det opprettet et nasjonalt samarbeidsforum for HMS i landbruket med bred representasjon. Forumet ledes av Landbruks- og matministeren. Ett forslag om å gjennomføre en egen HMS-kampanje ble foreslått i forumet. Jordbruket har i samarbeid med andre relevante aktører diskutert og planlagt innholdet i en slik kampanje som Landbrukets HMS-tjeneste har fått hovedansvaret med å gjennomføre. Kampanje skal dras i gang i løpet av 2011. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å sette av 1 mill. kroner i ledige midler til en slik kampanje.**

7.7 LUF

7.7.1 Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Kapitalsituasjonen i LUF

Det vises til SLFs statusrapport om Landbrukets Utviklingsfond (Rapport nr 4/2011).

Fondskapitalen i LUF består av utestående investeringslån og innskudd i Norges Bank. Utestående investeringslån er ikke likvide, samtidig som det til enhver tid tilligger fondet et betydelig ansvar i form av innvilgede, ikke utbetalt tilskudd/rentestøtte. Ansvarer framkommer ikke i fondets balanse.

For 2011 viser SLFs prognose at likviditetsendringen er negativ med 149 mill.kr, mens prognosen for 2012 viser en negativ likviditetsendring med 148 mill. kr. For å hindre at den likvide fondskapitalen reduseres, må LUF tilføres nye midler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at fondskapitalen i LUF styrkes med 129,455 mill. kr gjennom disponering av ledige midler.

Tabell 23 Innvilgningsramme for LUF for 2011 og forslag for 2012, mill. kroner

Ordninger	2010	2011	2012	Endring
KSL Matmerk	46,0	46,0	49,0	3,0
KIL	6,0	6,0	6,0	0,0
Rekruttering og kompetanseheving	20,0	20,0	20,0	0,0
Matprogrammet	67,0	62,0	60,0	-2,0
Fylkesvise BU-midler	418,0	444,5	484,5	40,0
<i>Bedriftsretta midler</i>	<i>353,0</i>	<i>384,5</i>	<i>434,5</i>	<i>50,0</i>
<i>Utviklings- og tilretteleggingsmidler</i>	<i>65,0</i>	<i>60,0</i>	<i>50,0</i>	<i>-10,0</i>
Sentrale BU-midler	18,0	17,0	17,0	0,0
Innpå tunet	8,0	9,0	9,0	0,0
Utviklingsprogram Grønt reiseliv	18,0	18,0	20,0	2,0
Mat langs nasjonale turistveier	2,0	2,0	2,0	0,0
Utviklingsprogram for innlandsfisk	4,0	4,0	4,0	0,0
Verdensarv	3,0	3,0	3,0	0,0
Skogbruk og Bioenergi	218,0	228,0	233,0	5,0
Friskere geiter	15,0	15,0	19,0	4,0
Forskning	44,0	48,0	48,0	0,0
E-sporing	2,0	2,0	0,0	-2,0
Beiteprosjektet	6,5	5,0	5,0	0,0
Prosjekt friskere føtter	2,0	0,0	2,0	2,0
SUF	2,0	3,0	3,0	0,0
Andre utviklingstiltak	4,5	3,5	4,5	1,0
SMIL	120,0	115,0	115,0	0,0
Organisert beitebruk	6,0	11,0	15,0	4,0
Informasjons- og utviklingstiltak, miljø	10,0	10,0	9,0	-1,0
Utviklingsprogram for klimatiltak	0,0	6,0	6,0	0,0
Utvalgte kulturlandskap	8,0	8,0	8,0	0,0
Utviklingstiltak innen økologisk	43,0	44,0	40,0	-4,0
Sum LUF tilskudd	1098,0	1130,0	1182,0	52,0

7.7.2 Disponering av tilbakebetalte reguleringsmidler

Det ble i 2007 tilbakebetalt til sammen 47, 975 mill. kroner gitt til reguleringsanlegg som ikke lenger benyttes til formålet. Av disse var 37,759 mill. kroner tilbakebetaling fra Gartnerhallen og 10,216 mill. kroner tilbakebetaling fra Norturas reguleringsanlegg. Midlene ble tilført bevilgningen til LUF i 2007.

I 2007 ble det gjort vedtak i Omsetningsrådet om tilbakebetaling på til sammen 8,6 mill kroner fra fire av Norturas reguleringsanlegg. Midlene ble tilført LUF i 2008.

I følge Prop. 133 S gjenstår det, etter disponeringer ved jordbruksforhandlingene 2010, 4 mill. kroner. Disse 4 mill. kroner er forhåndsdisponert med 2 mill. kroner til Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap og 2 mill. kroner til Utviklingsprogram for frukt og grønt.

Avtalepartene ble i jordbruksoppgjøret 2007 enige om at det er behov for mer informasjon og kunnskap om utforming og bruk av nye og gamle landbruksbygg for å sikre at kulturlandskapsverdiene blir ivaretatt, og slik at foretak og offentlig forvaltning har bedre grunnlag når beslutninger skal tas. I tillegg ble avtalepartene enige om at programmet også gjennomfører en kartlegging av tilstand til kulturhistorisk viktige landbruksbygg.

Mandat er utarbeidet og styringsgruppe er oppnevnt. Programmet skal vare i 5 år og siste bevilgningsår er 2012. Jordbrukets forhandlingsutvalg har ingen innvendinger mot denne fordelingen.

Tabell 24 Tilbakebetalte reguleringsmidler disponert i 2011 og 2012, mill. kroner.

Tiltak	2011	2012
Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap	2,0	2,0
Utviklingsprogram for frukt og grønt; frukt/bær/reiseliv/kulturlandskap på Vestlandet	2,0	2,0
Energi i veksthusnæringen	1,0	
SUM	5,0	4,0

7.7.3 KSL Matmerk

Bevilgningen til KSL Matmerk over LUF er i 2011 på totalt 46 mill. kroner. I tillegg kommer 6 mill. kroner til KIL-midler.

KSL Matmerk arbeider innenfor fire hovedområder.;

- Drifting av kvalitetssikringssystemet i landbruket (KSL)
- Profilerings og drift av merkeordninger
- Forvaltning av Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL)
- Markedstjenester

Drifting av kvalitetssikringssystemet i landbruket (KSL)

KSL Matmerk gjennomførte 4450 revisjoner i 2010.

Det er utviklet en ny KSL-standard for Inn på tunet. KSL anslår kostnadene til revisjonsarbeid innenfor Inn på tunet til 2 mill. kroner. KSL beregner 18 mill. kroner til ordinære revisjoner.

Profilerings og drift av merkeordninger

Nyt Norge

Videreutvikling av den nasjonale merkeordningen "Nyt Norge" er en sentral oppgave i 2012. Dette arbeidet vil bestå i å rekruttere flere merkebrukere, få flere merkede produkter i butikk

og å markedsføre ”Nyt Norge” merkede produkter. Ved utgangen av 2010 var det 670 godkjente produkter fra 16 produsenter.

Beskyttede betegnelser og spesialitetsmerker

Det er registrert 18 beskyttede betegnelser. Hovedutfordringen er å få flere produkter godkjent og få de merkede produktene frem til forbrukeren. Ordningen som retter seg mot produsentnettverk i det nye Utviklingsprogrammet for matspesialiteter vil fungere som et godt verktøy for å få frem flere Beskyttede Betegnelser.

Spesialitet er KSL Matmerks egen merkeordning for merking av norskproduserte matprodukter med spesielle kvaliteter. Godkjenningsprosessen gir produsentene hjelp til kvalitetssikring, markedsspørsmål og markedsadgang.

Markedstjenester

I 2011 fikk KSL Matmerk tildelt prosjektet markedstjenester til lokalmatprodusenter. Det er forutsatt at prosjektet gjennomføres som et prøveprosjekt over tre år. Fokus er bedriftsbesøk, og de regner med å gjennomføre 50 besøk og 4 kurs i 2011. Prosjektet finansieres over matprogrammet.

Generisk markedsføring av økologisk mat

KSL Matmerk har ansvaret for generisk markedsføring av økologisk mat, og får 2 mill. kr over jordbruksavtalen for dette. Oppgaven gjøres i samarbeid med andre aktører. Det er utarbeidet en handlingsplan for arbeidet. Hovedtyngden av informasjonen skal gå gjennom det nyopprettede nettstedet www.okologisk.no og via sosiale medier.

Forvaltning av Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL)

Det kom inn 37 søknader i 2010 (36 i 2009) av disse ble 18 innvilget. Bevilgningen er på 6 mill. kroner til KIL.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til KSL Matmerk økes med 3 mill. kr til 49 mill. kr for 2012. Bevilgningen til KIL videreføres med 6 mill. kr.

7.7.4 Rekruttering, likestilling og kompetanse

Fylkeskommunene har ansvaret både for videregående skole og for fagskolene (yrkesrettet utdanning over vgs-nivå). For budsjettåret 2011 blir 20 mill. kr i tilskuddsmidler til rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket tilført fylkeskommunene.

Midlene skal bidra til:

- Økt kunnskap om utdanning og yrke i landbruket blant elever og rådgivere i ungdomsskolen
- Bedre muligheter for voksne å få grunnleggende yrkesutdanning (agronom/gartner)
- Landbruksutdanning på fagskolenivået
- Korte etter- og videreutdanningstilbud for yrkesutøverne.

Midlene disponeres i nært samarbeid med næringa.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at midler til fylkeskommunene til rekruttering og kompetanseheving videreføres med 20 mill. kr.

7.7.5 Utviklingsprogram for matspesialiteter fra norsk landbruk

Utviklingsprogram for matspesialiteter fra norsk landbruk ble etablert fra 1. januar 2011 og erstatter Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon. For 2011 er det satt 62 mill. kroner. tillegg blir det overført 32 mill. kroner av ubrukte midler. Målgruppen for utviklingsprogrammet er bønder (råvareleverandører og gardsmatprodusenter), små og mellomstore næringsmiddelbedrifter og forpliktende produsentsammenslutninger, samt reiselivsbedrifter som har utviklingsprosjekter i samarbeid med lokalmatprodusenter.

Utviklingsprogrammet er delt inn i tre delområder:

- Lokalmatprogrammet
- Kompetanse
- Omdømme

Ramme for 2011

Av innvilgningsrammen i jordbruksforhandlingene på 62 mill. kroner er 56,5 mill. kroner overført Innovasjon Norge. Det resterende beløpet på 5,5 mill. kroner har gått til konkurransestrategier i regi av LMD, og midlene er i hovedsak nyttet til profileringstiltak. International Grüne Woche er finansiert med 2,7 mill. kroner fra LMD og 3,8 mill. kroner fra Utviklingsprogrammet. Matprofileringen i Ski-VM 2011 ble finansiert med 1,2 mill. kroner fra LMD og 350.000 kroner fra Utviklingsprogrammet.

Siden det nå er etablert en styringsgruppe for Utviklingsprogrammet, foreslår Forhandlingsutvalget at alle avsatte midler i 2012 disponeres av styringsgruppa.

Styringsgruppa har foretatt følgende fordeling av midlene for 2011. Av disponibel ramme for 2011 på totalt 89 mill. kroner er inntil 75 mill. kroner benyttet til ulike tiltak fordelt på følgende måte:

• Lokalmatprogrammet	inntil 33,5mill. kroner
• Kompetanse	inntil 18,0 mill. kroner
• Omdømme	inntil 15,0 mill. kroner
• Diverse utredninger, inkl. kostnader styringsgruppa	inntil 1,0 mill. kroner
• Gjennomføringskostnader IN	inntil 7,5 mill. kroner

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen i utgangspunktet reduseres med 2,5 mill. kroner. I tillegg overføres 2,5 mill. kroner fra sentrale BU-midler jfr. omtale under, for finansiering av tilskudd til organisasjoner. Bevilgningen settes til 60 mill. kroner i 2012.

7.7.6 Sentrale Bygdeutviklingsmidler

Formålet med BU-midlene er å legge til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig, lønnsom verdiskaping og desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommene spesielt.

For 2011 er det bevilget 17 mill. kroner til sentrale BU-midler hvorav 8 mill. kroner fordeles av avtalepartene i et eget møte. 9 mill. kroner er til disposisjon for LMD. Formelt er det problematisk at vedtaksfullmakten knyttet til midlene ligger i LMD da ankeinstansen for bruk av midlene er Kongen i Statsråd.

Tabell 25 Driftsstøtte til diverse organisasjoner bevilget over sentrale BU-midler.

	2009	2010	2011
Organisasjon	Innvilga	Innvilga	Innvilga
Norske lakseelver	400 000	450 000	450 000
Norsk Gardsost	150 000	200 000	230 000
Hanen	2 100 000	2 000 000	2 000 000
Norsk seterkultur		200 000	0
Sum	2 650 000	3 340 000	2 680 000

Norsk Seterkultur får for 2011 tildelt kr. 250.000 i støtte over Landbruksdepartementets budsjett kapitel 1138 Støtte til organisasjoner. Bondens marked får 1 mill. kroner i driftsstøtte over Utviklingsprogrammet for matspesialiteter.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at støtte til Hanen, og Norsk Gardsost, på lik linje som for Bondens Marked, må søke matprogrammet i IN for støtte. Det overføres 2,5 mill. kroner til matprogrammet fra sentrale BU-midler til dette formålet. Videre overføres 0,5 mill. kroner til Landbruksdepartementets budsjett kapitel 1138 Støtte til organisasjoner, for å dekke opp støtte til Norske Lakseelver.

Forhandlingsutvalget mener det er fornuftig å opprettholde en sum midler som kan brukes innenfor formålet til de sentrale BU-midlene. Saksbehandling og beslutning knyttet til midlene bør imidlertid ligge i IN med Landbruks- og matdepartementet som ankeinstans.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at forvaltningen av de sentrale BU-midlene flyttes til IN med formål å legge til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig, lønnsom verdiskaping og desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommene spesielt. Nasjonale rådgivings- og utviklingsprosjekter med kostnadsreduserende og inntekts- og verdiskapingspotensiale har prioritet. Det må legges vekt på teknologi og driftsmåter som er tilpasset det enkelte bruks ressursgrunnlag. NILF sine årlige driftsgranskinger viser at for bruk med samme driftsomfang og produksjon, er det betydelige variasjoner i økonomisk resultat. Det er derfor et stort potensiale for bedre lønnsomhet, både gjennom reduserte kostnader og økte driftsinntekter.

Det etableres en styringsgruppe for ordningen bestående av en representant fra henholdsvis LMD, NBS og NB.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 17 mill. kroner til nasjonale BU-midler. Landbruks- og matdepartementet kan holde igjen inntil 7 mill. kroner.

7.7.7 Inn på tunet

Inn på tunet (IPT) byr på nye næringsmuligheter for bonden med utgangspunkt i gårdens ressurser. Det er satt av 9 mill. kr til ordningen. Et aktivt drevet landbruk har et stort potensial som samarbeidspartner til helse-, omsorg-, og utdanningssektoren. Det unike med Inn på tunet-tilbudene er at de forener gården og landbrukets ressurser med samfunnets behov for gode og institusjons- og sykdomsfrigjorte omgivelser hvor aktivitet, opplæring, arbeidstrening og mestring kan foregå.

Kvalitetsikringssystemet for Inn på tunet er nå tatt i bruk og KSL Matmerk har ansvaret for å forvalte systemet. KSL Matmerk er også i gang med en merkevareregistering av Inn på tunet begrepet og Inn på tunet logo. Det bør etableres en godkjenningsordning for bruk av merkevaren Inn på tunet. En godkjenningsordning må sees i sammenheng med prosessen som er igangsatt av KSL Matmerk i forhold til å merkevareregistrere Inn på tunet. En godkjenningsordning vil blant annet kunne bidra til å hindre useriøse aktører i markedet. Videre vil en godkjenningsordning bidra til å bygge merkevaren Inn på tunet og forenkle anbudsprosesser og kjøpsbeslutninger på kjøpersiden.

Det er videre nødvendig å utarbeide en nasjonalt forankret definisjon av begrepet Inn på tunet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen på 9 mill. kr:

- **Den 3-årige satsingen "Inn på tunet løftet i kommunene" videreføres med 5 mill. kroner for 2012.**
- **Det avsettes 3 mill. kroner til nasjonale og regionale utviklingsprosjekter**
- **Det avsettes 1 mill. kroner til å utrede en godkjenningsordning for Inn på tunet tilbydere.**

7.7.8 Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv

Landbruket som aktør i reiselivsutviklingen

Reiselivet er en sektorovergripende næring der et levende landbruk over hele landet utgjør en vesentlig del av det totale reiselivsproduktet. Landbrukets ressurser i form av kulturlandskap, gårder, lokal mat, infrastruktur og utmarksarealer utgjør den fremste arena for det grønne reiselivet. Det grønne, bygdebaserte reiselivet har sitt fundament i nærhet til natur og norsk mat og kultur, og ivaretar disse elementene på en bærekraftig måte. Det grønne reiselivet er en viktig tilleggsnæring for bønder og grunneiere og bidrar til å forankre reiselivsnæringen som distriktsnæring. Laksefiske er en viktig næring i forhold til det grønne reiselivet. Det gir grunnlag for betydelig verdiskaping i distriktsnorge. Jordbrukets forhandlingsutvalg er bekymret for utviklingen innenfor villaksbestanden og mener dette må ha spesiell oppmerksomhet fra myndighetene og næringen.

Utviklingsprogram grønt reiseliv ble opprettet med 25 mill. kr i 2006. Hovedmålet er å bidra til å utvikle opplevelser med utgangspunkt i bygdas og gårdens ressurser. For 2011 ble det satt av 18 mill kroner til utviklingsprogrammet.

Utviklingsprogrammets programnotat er nå under revidering. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det vil være en fordel om programmet notifiseres til ESA. Slik det er nå, er mange sentrale reiselivsaktører forhindrede fra å søke programmet på grunn av reglene om bagatellmessig støtte. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener også at kravet om 50 % egenfinansiering, hvorav 25 % skal være egenkapital og 25 % kan være egeninnsats, er til hinder for at mindre reiselivsaktører kan klare å gjennomføre prosjekter støttet av Grønt reiseli.**

Markedsutsikter

Det er betydelig vekst i markedet for aktiviteter i naturen. Norsk senter for bygdeforskning anslår omsetningen innen reiseli i distriktene til å være minst 35 milliarder kroner i 2005. Dette utgjør 37 % av all reiselivsomsetning i landet. I alt er over 60 000 personer sysselsatt innen reiseli i distriktene. Av dette står gårdsturisme for nærmere 1 milliard kroner i omsetning og ca 2500 årsverk. Utfordringen fremover er å utvikle konkurransedyktige og markedsrettede produkter av høy kvalitet, og få dem markedsført og solgt til de rette målgruppene.

Produktutvikling og markedskunnskap

Det grønne reiselivet har en utfordring med å utvikle godt nok markedsrettede og salgbare produkter. Aktører i utkantstrøk har særlige utfordringer da de ikke har tilsvarende nærmarked som i byene og de er mer sesongutsatt. Det ligger et stort potensial i å utvikle markedsmessig målrettede produkter rettet mot en mer spesialisert kunde.

Hovedprioriteringer fremover

Undersøkelser viser at Norge oppleves som et land med flott natur- og kulturlandskap, men at kunnskap om hva man kan gjøre i Norge er for lav. Det er derfor avgjørende at Norge gjøres tydeligere og mer synlig ovenfor spesielle interessegrupper (special interest) som reiser på ferie for å drive en aktivitet som f eks vandring, sykling og fiske. Det bygdebaserte reiselivet står i en særstilling i å utvikle disse produktene med levende bygder og bruk av stedegen mat. En slik satsing vil utløse mer helhetlige, bærekraftige opplevelsesprodukter. Målet er å gjøre Norge til en attraktiv destinasjon for aktive opplevelser i naturen.

Samarbeid

Både i det grønne og i det tradisjonelle reiselivet er samarbeid en utfordring i forhold til å utløse helhetlige turistopplevelser. Det er viktig å oppfordre til mer produktrettede og strategiske samarbeid mellom reiselivsaktører. Mange aktører jobber i stor grad hver for seg og betrakter hverandre som konkurrenter fremfor som samarbeidspartnere. Utvikling av nye arenaer for samhandling og møteplasser er derfor viktig for å stimulere til vekst i næringen. I det grønne reiselivet er koblingen mellom reiselivsopplevelse og matopplevelse svært viktig for helheten i produktet.

Bygdeturismekampanjen/Norgeskampanjen

Bygdeturismekampanjen skal øke lønnsomheten til norske småskala landbrukstilknyttede reiselivsprodukter gjennom økt markedsføring. Det er fokus på å bevisstgjøre den norske turistene om Norge som feriemål og gi kunnskap om mangfoldet og mulighetene innen bygdeturismen. Kampanjen har hovedfokus på sommersesongen og er bedriftsrettet.

Norgeskampanjen skal bygge kunnskap og kjennskap til Norge som feriemål i sin helhet og påvirke den norske turistene til å velge norske destinasjoner og produkter hele året.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende:

- **Bevilgningen til utviklingsprogrammet for grønt reiseliv økes med 2 mill. kroner til 20 mill. kroner for 2012.**
- **5 mill. kr av programmet øremerkes til en satsing på ”special interest”**
- **Det opprettes en egen styringsgruppe for programmet bestående av avtalepartene og representanter for reiselivet.**

Det forutsettes av programmet blir koordinert mot utviklingsprogrammet for matspesialiteter.

7.7.9 Mat langs nasjonale turistveger

Dette er en treårig satsing i samarbeid med Samferdselsdepartementet v/statens vegvesen som startet opp i 2010.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen på 2 mill. kroner til ”Mat langs nasjonale turistveger” videreføres med en avslutning i 2012.

7.7.10 Utviklingsprogrammet for innlandsfisk

Under jordbruksforhandlingene i 2007 ble det vedtatt å gjennomføre et 5-årig utviklingsprogram for innlandsfisk i perioden 2008 - 2012. Utviklingsprogrammet har som mål å få umodne verdikjeder til å bli velfungerende næringer med et større utbud av kvalitetssikrede produkter innenfor næringsfiske, innlandfiskeoppdrett og fisketurisme. Utviklingsprogrammet bygger på LMDs handlingsplan for innlandsfiske fra 2006. For 2008 - 2011 er det avsatt 4 mill. kr. årlig

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 4 mill. kroner for 2012 til videreføring av utviklingsprogrammet for innlandsfisk. Utviklingsprogrammet innlandsfisk koordineres med utviklingsprogrammet for grønt reiseliv. Programmet avsluttes i 2012.

7.7.11 Verdensarv

Ordningen omfatter spesielle tiltak i kulturlandskapet innenfor verdensarvområdene i Geiranger, Nærøyfjorden og Vegaøyene. Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet bidrar også til dette tiltaket. Tiltaket ble evaluert i 2010 og ved jordbruksoppgjøret 2010 ble det vedtatt å videreføre satsingen i Verdensarvområdene med 3 mill. kroner per år i 5 år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 3 mill. kroner til verdensarvområdene. Det forutsettes at Miljøverndepartementet og Kommunal og regionaldepartementet også viderefører sine bevilgninger til satsingen.

7.7.12 Skogbruk og bioenergi

Rammen til skogbruk og bioenergi over jordbruksavtalen er i 2011 på 229 mill. kroner. Denne rammen har de siste årene økt noe som ledd i sittende regjerings endring av skogpolitikken. Sammenlignet med behovet som følger av en offensiv skogpolitikk slik det er beskrevet i St.meld. nr. 39 (2008-2009) og uttalt i forbindelse med Stortingets behandling av denne, er dagens ramme likevel altfor liten. Klimautfordringene øker skogbrukets betydning og inntektsmulighetene for den enkelte skogeier, men skal disse mulighetene utnyttes, kreves det virkemidler for å initiere større aktivitet.

Skogeiersamvirket har nå gjennom 3 år gjennomført aktivitetskampanjen Tid for skog. Kampanjen har avslørt noen av svakhetene i dagens tilskuddssystem. Etter at aktiviteten økte i 2008, måtte mange kommuner redusere tilskuddssatsene i 2009 som følge av knapphet på midler. Slike rammebetingelser gjør det vanskelig å oppnå en varig heving av aktiviteten. I tillegg til dette har vi flere steder merket motvilje fra kommunenes side mot å delta i samarbeid om aktivitetsfremmende tiltak fordi rammene er for snau. Kommunene frykter både at tilskuddssatsene kanskje må settes ned, og at rammene skal bli for trange. For å kunne øke aktiviteten vesentlig på varig basis, er det derfor nødvendig at rammene gjøres vesentlig mer romslige. Et slikt løft kan imidlertid ikke tas over jordbruksavtalen.

Aktivt skogbruk, utnytting av skogråstoff til bioenergi og bruk av tre i bygninger og konstruksjoner gir verdiskaping og energi- og klimagevinster.

I løpet av kort tid er det satt nye mål i arbeidet med klimautfordringene, jf. St.meld. nr. 34 (2006-2007) Norsk klimapolitikk, Regjeringens bioenergistrategi og St.meld. nr. 39 Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen. Disse meldingene peker på to hovedroller for skogen i klimasammenheng; økt karbonopptak i norske skoger gjennom økt oppbygging av skogbiomasse og økt produksjon av bioenergi med basis i skogbiomasse. Bioenergistrategien viser til et råstoffpotensial på 16-25 TWh fra skogbruket og 5-6 TWh fra jordbruket. Strategien er en oppfølging av målet om økt utbygging av bioenergi med 14 TWh innen 2020. I en rapport fra Norsk institutt for Skog og landskap er det videre vist til at undersøkelser peker i retning av at den største samlede reduksjonen i CO₂-utslipp til atmosfæren oppnås ved å drive et intensivt skogbruk, under forutsetning av at biomassen fra skogen erstatter fossilt brensel og mer energikrevende produkter.

Det er potensial for å utnytte skogressursene bedre i verdiskapingssammenheng. Samtidig kan skogen bidra positivt i arbeidet med viktige miljømål. Økt karbonopptak i skog krever bl.a. økt innsats i oppbygging av ny skog. Planteaktiviteten har vært lav i flere år. For å øke plantingene vesentlig i forhold til dagens nivå, må det settes inn tiltak.

Økt trebruk og bruk av tre til energiformål krever også økt satsing på langsiktig ressursoppbygging og forbedret tilgjengelighet til skogressursene. Økt bruk av tre gir gevinster for næringsutøverne.

Det er et mål å forbedre skogplanteforedlingen. Skogplanteforedling kan også være et viktig bidrag i arbeidet med klimatilpasningsstrategier, og sikre robust skog framover. Større aktivitet i skogbruket med økt ressursoppbygging og tiltak for bedre tilgjengelighet til ressursene krever samtidig en offensiv tilnærming i arbeidet med å framskaffe god

kunnskap om miljøverdiene. En forsterket miljøsatsing er en forutsetning for at den enkelte bonde/skogeier kan hente økte inntekter fra skogen. Miljøsatsingen skal sikre at tiltak som kan påvirke leveområder for truede arter negativt, eller som har tilsvarende alvorlige konsekvenser for viktige miljøverdier, skal unngås.

Kystskogbruket har de siste årene gjennomført et stort prosjekt for å kartlegge behovet for og planlegge nye skogsveier i alle kystskogfylkene. Dette prosjektet er planlagt fullført i 2011. Derfor vil det foreligge et stort antall nye veiplaner i løpet av året, og sannsynligvis vil mange av disse være klare til realisering. I kystskogfylkene hvor mange av eiendommene er små, terrenget vanskelig og behovet for samarbeidsløsninger tilsvarende stort, vil tilskudd være avgjørende for å få bygd ut en hensiktsmessig infrastruktur. Når en ser dette i sammenheng med behovet for opprusting av veier i de tradisjonelle skogstrøkene, tilsier det at rammen til veibygging bør trappes kraftig opp de nærmeste årene, og dette bør begynne allerede i år.

På denne bakgrunn mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at det fremdeles må satses på skogbruk gjennom Landbrukets Utbyggingsfond (LUF), men at økte bevilgninger til skogbruksformål må komme over andre poster på statsbudsjettet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at Regjeringen gjennom klimameldingen vil gjennomføre en økt satsing på skogbruket. Innenfor midlene til skogbruk i jordbruksavtalen prioriteres midler til utbygging av infrastruktur. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at midlene til skogbruk opprettholdes med 184 mill. kroner.

Bioenergiprogrammet

Bioenergiprogrammet har siden starten i 2003 hatt en årlig jevn vekst i aktivitet. I 2010 var forbruket drøyt 70 mill. kroner, dvs en økning på 10 % siste året. Det har vært sterkest økning innenfor investeringer innen gårdsvarmeanlegg.

Styrkingen av bioenergiprogrammet bidrar til etablering av flere biovarmeanlegg og øvrige tiltak innen programmets målområde slik at landbruket kan bidra til økt fornybar energiproduksjon og utbygging av balanserte verdikjeder for bioenergi. Landbruket har stort unyttet potensiale innen salg av energi, enten som brensel, biogass eller varme. I 2010 er det over jordbruksavtalen stilt til disposisjon 39 mill. kr. I tillegg er det bevilget 7 mill. kr over statsbudsjett. Ramma for 2011 er på 45 mill. kr over LUF og 7 mill. kr over statsbudsjettet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å holde et trykk på programmet for å sikre kontinuitet og langsiktighet i omleggingen til miljøvennlige energiformer. Det ligger også betydelige muligheter til verdiskaping for landbruket. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til bioenergiprogrammet med 5 mill. kroner.

Tabell 26 Oppsummert tilskudd til skogbruk og bioenergi, mill. kr.

Tiltak	2011	Forslag 2012	Endring
Skogbrukstiltak	184	184	0
Bioenergi	45	50	5
SUM	229	234	5

7.7.13 Biogass

Bruk av husdyrgjødsel til produksjon av biogass er det klimamessig viktigste tiltak i jordbruket. Regjeringen har en målsetting om at 30 % av husdyrgjødsel skal gå igjennom biogassanlegg. Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at dette blir fulgt opp med økonomiske virkemidler gjennom Landbruksmeldingen og Regjeringens klimamelding.

For biogass vil grønne sertifikater neppe ha noen særlig betydning. Biogass er mest aktuelt som drivstoff her i landet. Dette har en klimaeffekt på 180 % dersom biogassen erstatter fossilt drivstoff. Pr dato er det fem anlegg som er bygget for gårdsbasert biogassproduksjon. Interessen er økende, særlig hos store samdrifter og på Jæren. Etter at forbudet mot søppeldeponier kom i 2009 bygges det nå store anlegg for å håndtere husholdningssavfallet. Disse anleggene trenger en fettfraksjon som husdyrgjødsel har. Det er en gryende interesse fra disse offentlige anleggene for å få gjødsel fra jordbruket. Anleggene er også svært interessert i å benytte jordsarealene som spredeareal for å bli kvitt bioresten. Det arbeides for å utvikle en lavkost produksjonslinje for biogass tilpasset gjennomsnittstørrelsen på norske gårdsbruk.

Utfordringene ligger først og fremst i at lønnsomheten i småskala biogassproduksjon er meget svak eller fraværende. Investeringsvirkemidler til bygging av biogassanlegg er prioritert innenfor bioenergiprogrammet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener Jordbruket også skal motta biorest fra biogassproduksjonen basert både på matavfall og slam. Det er en forutsetning at bioresten er kvalitetssikret i forhold til innhold og at mottager vet hva som spres ut på jordene. Det må gjennom gjødselvarselskriften legges strenge krav til dette. Forhandlingsutvalget mener bygging av biogassanlegg skal prioriteres innenfor bioenergiprogrammet.

7.7.14 Utviklingsprogram for geiteholdet (friskere geiter)

Det bevilges 19 mill. kroner til ordningen. Se kap 6.3.3

7.7.15 Forskning

Tilgjengelige forskningsmidler er avgjørende for å videreutvikle landbruket som ei kunnskapsintensiv og konkurransedyktig næring for framtida. Det er viktig at det avsettes tilstrekkelig midler til forskningsprosjekter innen primærproduksjonen, slik at landbruket sikres tilgang på kunnskap som kan bidra til å møte framtidige utfordringer for eksempel knyttet til klimaendringer.

Forskningsmidlene over jordbruksavtalen er en del av jordbrukets inntektsramme, og det er viktig at næringa selv har styring av forskningsprioriteringene og bruken av forskningsmidlene. Dette ivaretas gjennom Styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen (JA).

For 2011 er følgende forskningsområder prioritert;

- Oppfølging av FoU-prioriteringene i St.meld. nr. 39 (2008-2009)
”Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen”
- Kunnskap relatert til Inn på tunet
- Helse, miljø og sikkerhet i landbruket
- Areal og ressursforvaltning med vekt på beitebruk

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det er naturlig å videreføre disse prioriterte områdene også for 2012. I tillegg ønsker vi å prioritere forskning på følgende områder:

- kostnadssenkende tiltak, med spesiell vekt på effektive og rimelige bygningsløsninger som kan redusere investeringsbehovet i norsk landbruk
- alternative dyrkingsteknikk i grønnsakproduksjonen på grunn av forbud mot tidligere anvendte plantevernmidler
- forskning omkring bisjukdommer, sjuksdomsforebygging og sjuksdomsbekjempelse i binæringa
- agronomiske tilpasninger til endringer i klima

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen til forskning med 48 mill. kr for 2012.

7.7.16 E-sporing, fagpiloter

E-sporingsprosjektet ble tildelt 1 million kroner for 2011. Prosjektet avsluttes i 2011.

7.7.17 Nasjonalt beiteprosjekt

Beiteprosjektet, som ble etablert i 2009, har som mål å bidra til et bedre sauehold med mindre tap av dyr på beite gjennom effektiv/rasjonell beitebruk med sikker produksjon av god kvalitet innenfor forutsigbare og langsiktige rammebetingelser. Prosjektet ledes av ei styringsgruppe underlagt SLF.

Styringsgruppas prioriteringer for 2011:

- Prosjekter innenfor planlegging og organisering i Hedmark og Oppland og et bredt anlagt prosjekt knyttet til rovviltforvaltning i Troms
- Utprøving av innkjøpte radiobjeller
- Støtte til innkjøp av lammenoder
- Støtte til et prosjekt for videreutvikling og utprøving av gps-baserte sporingsenheter
- Prosjektet ”Alveld som fotosensitiv lidelse” videreføres i 2011 som del av beiteprosjektet i Møre og Romsdal
- Nye prosjekter som primært fokuserer på tapsårsaker i områder med og uten rovdyr.

Prosjektet samordner fylkesmannens midler til ”konfliktdempende og forebyggende tiltak” med midler over avtalen. Det finnes i dag ingen slik nasjonal overbygning, og prosjektet bør på denne bakgrunn videreføres i 2012. Prosjektet er i tillegg sterkt inn på området ”elektronisk overvåking av dyr på utmarksbeite”, både når det gjelder sykdom og rovdyrproblematikken.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 5 mill. kroner til det nasjonale beiteprosjektet i 2012.

7.7.18 Fotråde – Prosjekt ”Friskere føtter”

Det bevilges 2 mill. kroner til ordningen. Se kap. 6.3

7.7.19 Sametingets midler til konfliktforebyggende tiltak

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å holde overføringen til SUF på samme nivå for 2011, det vil si 3,0 mill. kroner. Posten ble ved forhandlingene i 2010 økt med 1 mill. kroner gjennom en overflytting av midler fra konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift som tidligere har vært bevilget over sentrale BU-midler.

Det forutsettes et tettere samarbeid mellom SUF, Innovasjon Norge og fylkesmennene for å få best mulig effekt av midlene til næringsutvikling i disse fylkene.

7.7.20 Andre utviklingstiltak i landbruket

Beiteareal for gjess.

Det er siden 2006 avsatt midler over jordbruksavtalen til å forebygge avlingskader forårsaket av gjess. I 2011 er det satt av 3,5 mill. kr i tilskudd for tilrettelegging av beitearealer for gås.

Ved å gi tilskudd for å sette av beitearealer på innmark til trekkende gås skal ordningen bidra til en mer langsiktig og forutsigbar forvaltning av de øvrige jordbruksarealene. Artene kan i liten grad bestandsreguleres gjennom jakt, fordi artene er freda eller at jakt er vanskelig å praktisere. Mulighetene for å redusere omfanget av avlingskader blir derfor begrenset. Ordningen er innrettet som et miljøtilskudd slik at det inngås avtaler med enkelte grunneiere om å stille areal til disposisjon som gjessene fortrinnsvis vil beite på.

Bestanden av kortnebbgås er fortsatt i vekst og teller nå om lag 65 000 individer. Bestanden vokser tross økt jakt i Danmark og Norge de to siste årene. Nord-Trøndelag er ekstra utsatt med beiteskader på kornarealer fra slutten av april til midten av mai. De mest belastede beiteområdene i Nord-Trøndelag er nå med i ordningen, men antall søknader er tre ganger større enn det er midler i ordningen. Også i Nordland er gåseskader på eng er spredt til store deler av Vesterålen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 4,5 mill. kroner i 2012 til tiltak knyttet til beiteareal for gjess. Det forutsettes at Miljøvernmyndighetene deltar med tilsvarende beløp inn i ordningen. Forhandlingsutvalget krever videre at det nasjonale arbeidet med å forebygge avlingskader forårsaket av beitende gjess

evalueres i sin helhet, slik det framgår av nasjonal handlingsplan for forvaltning av gress, DN-rapport 1996-2. En slik evaluering skal svare på om målene i handlingsplanen er nådd i forhold til reduksjon av skade, bestandsregulering og bruk av andre forebyggende tiltak, finansiering og rolle- og ansvarsdeling mellom landbruks- og miljøvernmyndigheter.

7.8 Miljøtiltak i landbruket

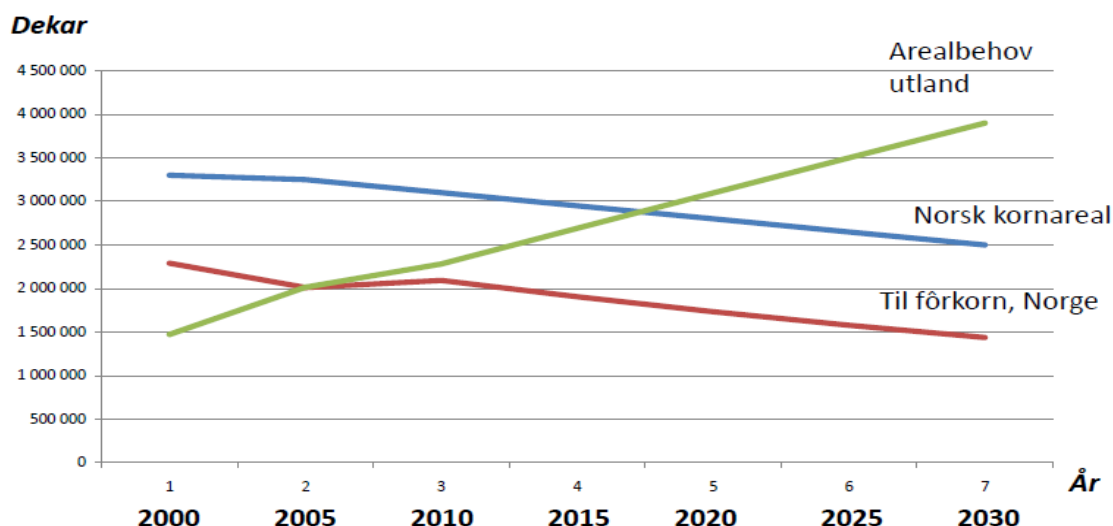
7.8.1 Matkrise, klimakrise og miljø

De to største og viktigste utfordringene verden står overfor i dag, er mat- og klimakrisen. I kjølvannet av den sterke prisstigningen på matvarer i 2007 og 2008 kom matvarekrisen som drev millioner av jordens befolkning ut i sult. På tross av at prisene på råvarer gikk betydelig ned i løpet av 2009 akselererte matkrisen. Mens det i 2004-2006 var 875 mill. underernærte i verden anslår verdens matvareorganisasjon (FAO) at det i 2009 er 1,02 mrd. hvilket tilsier hvert 7 menneske i verden. Aldri har det vært mer mat tilgjengelig, aldri har flere sultet.

Import av kraftfôrråvarer

Norge er nettoimportør av mat og importerer stadig mer kraftfôrråstoff. På grunn av de stadig økende ytelseskravene i husdyrproduksjonen etterspør produsentene mer proteinrike fôrtyper. Dette har ført til en økning i forbruket av proteinråvarer som for eksempel rapsmel, soyamel og maisgluten. I løpet av de ti siste årene har forbruket av soyamel i produksjonen av kraftfôr økt med 33 %, og i 2010 inngikk om lag 215 000 tonn soyamel i kraftfôret. Av totalforbruket utgjør dette nesten 12 %, noe som er høyere enn noen gang tidligere. Melkeproduksjonen er den produksjonen som bruker mest kraftfôr. Det er også den produksjonen, sammen med fjørfe som er mest avhengig av importerte kraftfôrråvarer. Ifølge Norsvin består førseddelen til svin i stor grad av norske råvarer (70-80 %).

Totalt beslaglegger vi i dag om lag 2,5 millioner dekar i utlandet til produksjon av råstoff til kraftfôr. Fra år 2000 til 2010 økte det norske kjøttforbruket med 1 % årlig (økt befolkning, økt kjøpekraft), samtidig som det norske kornarealet falt med 30 000 daa/år i gjennomsnitt. Fortsetter utviklingen fram mot 2030, vil det norske kornarealet være på 2,5 millioner dekar, mens arealbehovet i utlandet vil være nærmere 4 millioner dekar.

Figur 5 Utviklingen i arealbehov for korn fram mot 2030, basert på utviklingen fra 2000 til 2010.

Potensial knyttet til beite

Samtidig er beiteressursene våre en fornybar, bærekraftig ressurs. Norske beitedyr tar i dag opp om lag 300 millioner fôrenheter på utmarksbeite. Ifølge Skog og Landskap kan dette opptaket doubles til 600 millioner fôrenheter. Forutsetter man en pris pr. fôrenhet på 3,25 kroner, har man altså fôr til en verdi av 1,95 mrd. kroner/år i form av utmarksbeite i Norge.

Dyrkingspotensialet i Norge

Det dyrka arealet utgjør i dag om lag 10,3 millioner dekar. Ifølge Skog og Landskap kan nye 12,3 millioner dekar dyrkes opp. Av dette potensialet utgjør produktiv skogsmark 6,9 millioner dekar, myr utgjør 4,3 millioner dekar, og i overkant av 1 million dekar er definert som annen jorddekt fastmark. Vi kan med andre ord doble vårt dyrka areal ved behov. 35 % av det dyrkbare arealet i Norge er myr. Det er særlig mye dyrkbar myr i Nord-Norge, Trøndelag, og langs kysten i vestlandsfylkene.

Landbruk og klimagassutslipp

Landbrukets samlede utslipp av CO₂ fra bruk av fossilt brensel utgjør ca 1 % av Norges totale CO₂ utslipp. Enkelte jordbruksaktiviteter er imidlertid opphav til direkte utslipp av metan og lystgass, med hhv 49 og 48 % av Norges totale utslipp av disse gassene. Samlet forårsaker landbruket om lag 9 % av Norges totale klimagassutslipp. Årlig netto opptak i skog tilsvarer i størrelsesorden 25 millioner tonn CO₂, eller nær halvparten av de totale årlige utslippene i Norge. Samlet står landbrukssektoren for netto opptak av klimagasser. Det er usikkerhet rundt deler av jordbrukets utslipp, siden verken lystgass eller utslipp og opptak av karbon i jordsmonnet er med i dagens nasjonale regnskap for klimagassutslipp. Å dyrke opp ny jord vil på kort sikt gi en uheldig klimaeffekt gjennom økte CO₂ – utslipp. Konsekvensen av ikke å dyrke myr er at tilgangen på dyrkbar mark reduseres, og at en i større grad må satse på nydyrking av skogsmark, som igjen gir en redusert bindingsgevinst av CO₂ i skog.

En intensivering av kjøtt- og melkeproduksjonen per dyr gjennom økt bruk av kraftfôr vil øke behovet for åkerareal til fôrproduksjon betydelig både i Norge og i utlandet, og minske behovet for grovfôrareal. For å utnytte potensialet for matproduksjon i Norge, må melk og rødt kjøtt i størst mulig grad produseres på grovfôr og beite. Dette vil være en bærekraftig og klimavennlig løsning, samtidig som det for Norge vil være god ressursutnyttelse med tanke på potensialet vi har knyttet til beite og nydyrking. Det er derfor avgjørende å styrke økonomien i grovfôrproduksjonen og stimulere til økt beitebruk. En nylig utgitt FAO-rapport konkluderer dessuten med at grasdrift og beitebruk kan binde mer CO₂ enn skog. Rapporten trekker også fram gras og beitebruk som løsning både på mat- og klimakrisen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker et landbruk som i størst mulig grad tar hensyn til de produksjonsmessige forutsetningene. For å få til dette, må politikken tilpasses deretter. Dette innebærer blant annet at det må gjøres mer lønnsomt å ha dyr på beite og mer lønnsomt å produsere grovfôr. Miljøvirkemidlene i landbruket må innrettes slik at de i sterkere grad stimulerer til dette.

7.8.2 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram ble opprettet i 2004 for å styrke miljøarbeidet i jordbruket og for å synliggjøre jordbrukets miljøinnsats. Nasjonalt miljøprogram ble revidert høsten 2008. Hovedmålene for nasjonalt miljøprogram er å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, og å sikre at et bredt utvalg av landskapstyper, særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjottes, samt å bidra til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensning og tap av næringsstoffer. Det nasjonale miljøprogrammet skal formidle de sentrale målene med alt miljøarbeid som legges inn i landbrukspolitikken og dessuten legge rammer for de regionale miljøprogrammene.

Det nasjonale programmet inneholder en virkemiddelpakke bestående av:

- Areal- og kulturlandskapstilskuddet (AK)
- Miljøplankrav
- Tilskudd knyttet til økologisk produksjon
- Tilskudd til dyr på utmarksbeite og generelt tilskudd til dyr på beite
- Tilskudd til bevaringsverdige storferaser
- Informasjons- og utviklingstiltaksmidler.

Det nasjonale miljøprogrammet trekker opp flere retningslinjer for innretningen av de regionale miljøprogrammene.

7.8.3 Regionalt miljøprogram (RMP)

Gjennomføringen av EUs vanddirektiv og fokus på tiltak for å redusere utslipp av klimagasser skaper et stort behov for penger til finansiering og kostnadskompensasjon i landbruket. Flere fylker opplever at bruken av miljøvirkemidler over jordbruksavtalen, blir styrt av føringer fra lokal- og fylkespolitiske prioriteringer som følge av vanddirektivet. I Østfold og Akershus går ca 90 % av RMP-midlene til vannforbedringstiltak. Det er behov for å gjøre tiltak som gjør at den enkelte bonde kommer i inngrep med kravene som følger

med gjennomføringen av vanndirektivet, jf. Kap 7.8.5 Informasjons og utviklingstiltak miljø.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at myndighetene legger til grunn den nyeste kunnskapen og metodikken ved gjennomføringen av EUs vanndirektiv. Det er ikke akseptabelt dersom landbruket pålegges tiltak som ikke står i samsvar med effekten, med påfølgende kostnader og følger for matproduksjonen.

Hovedformålet med det regionale miljøprogrammet har vært å utvikle virkemidler som er tilpasset situasjonen og utfordringene i det enkelte fylke. Intensjonen bak RMP-midlene er å være næringsrettede virkemidler som gir en inntektskompensasjon for økt miljøinnsats. Dette har også vært en viktig drivkraft for faglagenes deltakelse i arbeidet med å utvikle tiltakene. I følge jordbruksavtalen fra i fjor skal endelig fastsettelse av de regionale miljøprogrammene og eventuelle endringer i disse fastsettes i et eget møte mellom Fylkesmannen og fylkeslagene i Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at RMP-midlene er midler over jordbruksavtalen som skal forvaltes av jordbruket og tildeles aktive matprodusenter. Forhandlingsutvalget foreslår at Regionalt miljøprogram videreføres med 410 mill. kr for 2012.

7.8.4 Nasjonalt pilotprosjekt for miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel

Ordnningen med tilskudd til miljøvennlig spredemåter for husdyrgjødsel ble vedtatt innført i 2008. Første utbetaling var i 2009. Ordnningen ble iverksatt i noen utvalgte fylker; Hedmark, Buskerud og Rogaland og ble i fjor også utvidet til noen områder i Sogn- og Fjordane. Fra 2010 kom også utvalgte områder i Nord-Trøndelag med i ordningen.

Ordnningen har fått større tilslutning enn forventet, og det har vært behov for å utvide rammen noe. Gjeldende bevilgning er 11,0 mill. kroner, og i følge prognosen for 2011 vil dette være for lite. I notatet fra SLF av 06.01.2010 går det fram at prosjektet stort sett går på utprøving av teknisk utstyr til spredning av naturgjødsel. Jordbrukets forhandlingsutvalg har merket seg innvendingene mot tungt utstyr for nedmolding. Disse innvendingene ser ut til å resultere i forverra jordstruktur, kjøreskader og ikke minst økt frigjøring av lystgass.

Ved forhandlingene i 2010 ble det bestemt å gi SLF i oppdrag å evaluere ordningen. SLFs evaluering bygger igjen på en evaluering som er foretatt av Bioforsk. Så langt en kan skjønne inneholder ikke evalueringen faktisk kunnskap om målbare effekter av de ulike ordningene mht. utslipp av ammoniakk, lystgass, reduserte luktproblemer osv. Evalueringen har bestått i en mer skjønnsmessig vurdering og rangering av de antatte effektene av ordningen. SLF skriver av den grunn i sin evaluering at:

”SLF finner det vanskelig å gå inn på detaljerte beregninger av de samlede rensekostnadene som følge av tiltakene knyttet til mer miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. Her vil det være en rekke faktorer som spiller inn. SLF har i evalueringen konsentrert vurderingen til kostnader knyttet til driftsøkonomiske forhold.”

SLF anbefaler likevel følgende:

1. Det etableres en egen landsdekkende ordning med tilskudd til foretak som benytter miljøvennlige metoder for å spre husdyrgjødsel
2. Gjennom generelt gjødselregelverk foretas innskjerpinger og tilpasninger som bidrar til redusert utslipp av gass og lukt fra husdyrgjødsel

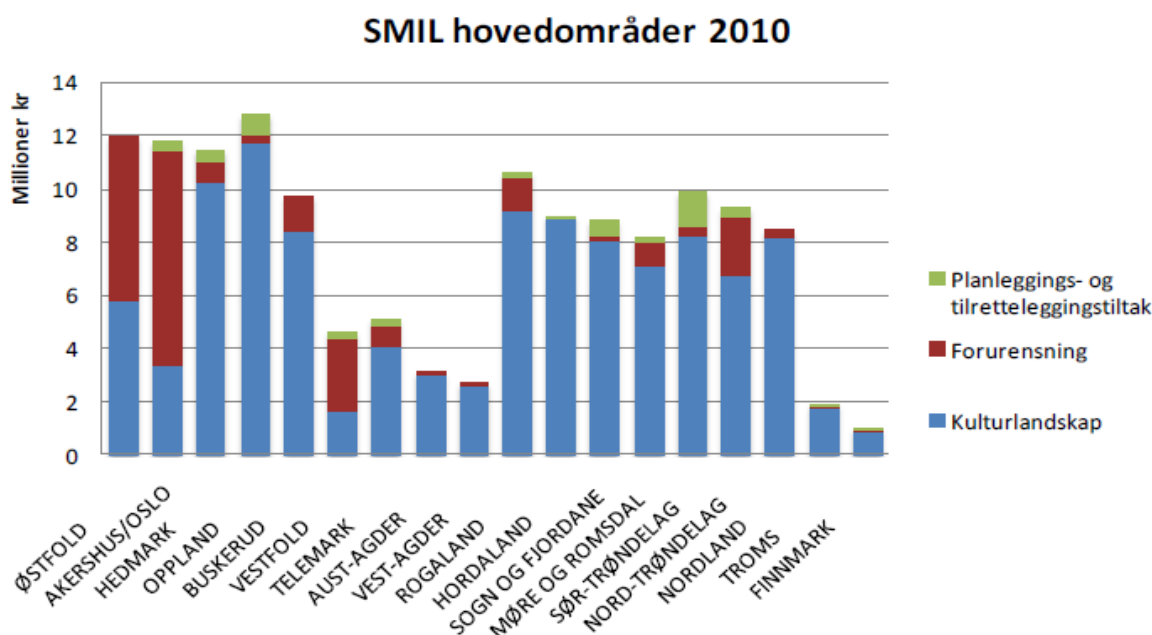
Evalueringen som er gjennomført svarer ikke på de problemstillinger som er helt sentrale i denne sammenheng, nemlig å påvise helt konkrete og målbare forskjeller knyttet til de ulike spredemåtene. Det er vanskelig å skjønne at evalueringen gir grunnlag for anbefalingens pkt.1.

I tråd med protokoll fra fjorårets forhandlinger foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg at det avsettes 14 mill. kroner til prosjektet for aktivitetsåret 2011 med utbetaling i 2012.

7.8.5 Spesielle miljøtiltak i landbrukets kulturlandskap (SMIL)

Kommunene har en viktig rolle i miljøarbeidet i landbruket. ”Spesielle miljøtiltak i jordbruket” (SMIL) er en økonomisk støtteordning som forvaltes av kommunene. Formålet med SMIL-ordningen er å redusere forurensingen fra landbruket utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift, samt å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap. Ordningen har bidratt til at det kan gjennomføres relevante og målrettede tiltak tilpasset lokale behov og utfordringer.

Ordningen gir mulighet til å gi støtte til fangdammer og hydrotekniske anlegg eller å støtte de biologiske mest verdifulle arealene og verneverdige bygninger.

Figur 6 Fordeling av SMIL-tilskudd på hovedområder i 2010.

SMIL-midlene har i 2011 en ramme på 115 millioner kroner. Som det går fram av figuren over, går mesteparten av SMIL-midlene til kulturlandskapstiltak. Unntaket er i fylkene Østfold, Akershus/Oslo og Telemark, hvor det meste av midlene brukes til tiltak i forbindelse med forurensing. Fylkene med de største utfordringene på forurensingsområdet, bruker mindre på kulturlandskapstiltak. Dette betyr ikke nødvendigvis at disse fylkene ikke har utfordringer knyttet til kulturlandskap, men at avrenningstiltak blir prioritert.

Om lag 70 % av de som mottar SMIL-midler er berettiget produksjonstilskudd. Tilnærmet alle som søker om forurensningsreducerende midler er aktive brukere, mens for kulturlandskapstilskudd er gruppen ikke-aktive nærmere 30 %. Dette skyldes at mange kulturmarker er tilknyttet nedlagte bruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at SMIL-midlene skal målrettes slik at de går til aktive bønder. I alle kommuner skal faglagene sterkere inn i prosessen rundt bruken av midlene.

Kontrollordningene for bruk av midlene må være balanserte; det må unngås krav om rapportering og utfylling av skjema som går lenger enn det som er nødvendig for å kontrollere at midlene er brukt på riktig måte.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at tilskudd til spesielle miljøtiltak i landbrukets kulturlandskap (SMIL) videreføres med 115 mill. kroner i 2012.

7.8.6 Investeringsstøtte til organisert beitebruk

På oppdrag fra Det nasjonale beiteprosjektet har Trøndelag Forskning og Utvikling AS gjennomført undersøkelser som er sammenstilt i rapporten ”Erfaringer med bruk av elektronisk overvåkingsutstyr på sau i 2010, Notat 2010:17.

I denne rapporten konkluderes det med:

- Radiobjeller ser ut til å ha tapsreducerende og dyrevelferdsfremmende effekt, hovedsakelig gjennom muligheten det gir for mer treffsikkert og effektivt tilsyn. Radiobjeller øker gjenfinningsgraden av tapt sau for de dyrene som har påmontert bjelle. Saueierne rapporterer også om indirekte gjenfinningseffekt på lam og på sauer uten bjelle, på grunn av mer treffsikkert tilsyn.
- Radiobjellene har store tekniske og driftsmessige svakheter knyttet til blant annet feilalarmer slik de framstår i dag. Merkesavleserne er mer robuste teknisk, men gir mindre informasjon om beitebruken.
- Saueierne er overveiende positive til hjelpemidlene og teknologien, og ser stor nytte av systemet når det fungerer.
- Merkesavleserne har den fordel, i forhold til radiobjellene, at de gir informasjon om morsau og lam. Brukerne tolker uro i flokken gjennom å se på oppsplittede ”sett” av sau og lam. Det er et savn for brukerne av radiobjellene at de ikke gir informasjon om lammene.

Produsenten av radiobjeller, Telespor, har under utprøving lammenoder som kommuniserer via radiobjella til søya. Det er gjort store forbedringer på dette produktet som forhåpentligvis kan komme i salg til sesongen 2012. Totalt er det 20.000 radiobjeller i bruk i dag, en økning på 10.000 fra foregående år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser positivt på utviklingen av elektronisk overvåkningsutstyr og mener bruk av disse er viktig for utvikling av et bærekraftig sauehold.

Organisert beitebruk er en frivillig ordning som omfatter ca 80 % av sau på utmarksbeite. Ordningen er eneste kilde for registrering av totaltap av beitedyr på utmarksbeite. Midlene kan i tillegg til tradisjonelle fellestiltak i beitelagene gå til støtte til innkjøp av radiobjeller til beitelag med store rovvilttap dersom disse har en helhetlig strategi for å redusere tap til rovvilt. I 2010 ble det avsatt 8 mill. kr, hvorav 2 mill. kr var øremerket innkjøp av radiobjeller. Investeringsmidler til organisert beitebruk er et viktig tiltak for å stimulere til beitebruk i utmark. Investeringsstøtten til organisert beitebruk ble skilt ut fra SMIL-ordningen som eget tiltak fra og med 2010. Det ble bevilget 11 mill. kr til investeringsstøtte til organisert beitebruk i 2011.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at ordningen med "Investeringsstøtte til organisert beitebruk" økes med 4 mill. kr til 15 mill. kr i 2012. Av dette øremerkes 5 mill. kr til elektronisk overvåking i 2012. Det forutsettes at tilsvarende 5 mill. kr settes av til formålet gjennom midlene til konfliktdepende og forebyggende tiltak (FKT) under Miljøverndepartementets budsjett.

7.8.7 Informasjons og utviklingstiltak miljø

Midler til informasjons- og utviklingstiltak skal styrke kunnskapsgrunnlaget for forvaltning og videreutvikling av miljørettede virkemidler, bidra til kunnskapsoverføring fra forskning til praktisk jordbruk, bidra til en oppdatert rådgivning overfor næringsutøverne og til å synliggjøre jordbrukets miljøinnsats og produksjon av miljøgoder. Midlene er fordelt på fylkesvise midler og sentrale midler som fordeles etter årlige møter med avtalepartene. Det er avsatt 10 mill. kroner til informasjons- og utviklingstiltak, miljø for 2011.

I flere fylker blir største deler av RMP brukt på vannforbedrende tiltak. I forbindelse med gjennomføringen av EUs vanddirektiv går vi nå inn i en fase hvor skal lages vannforvaltningsplaner og tiltaksprogram i hele landet. For mange vannområder er landbruk en viktig kilde for næringsstoffer som drenerer til vannforekomstene og landbruket vil bli konfrontert med krav om tiltak. Det er viktig at landbruket og den enkelte bonde eier løsningen på miljøproblemene, og at det er det beste og nyeste innen agronomisk fagkunnskap som benyttes. Eksisterende veiledningsmateriale for tiltak mot vannforurensing fra landbruket er i hovedsak rettet mot veiledningsleddet. Det er vanskelig for den enkelte bonde å benytte denne kunnskapen på sin gård og det er behov for å lage målrettet veiledningsmaterieell rettet mot bønder.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at midlene til informasjons- og utviklings-tiltak for miljø reduseres med 1 mill. kroner til 9 mill. kroner, hvorav 3 mill. kroner bevilges for å lage en veiledningspakke for landbruket i samarbeid mellom jordbruksavtalepartene, Bioforsk og Norsk Landbruksrådgivning. Veiledningspakken skal være rettet mot det enkelte landbruksforetak og bidra til at landbruket som sektor når målene i vanddirektivet.

7.8.8 Nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak

Landbrukets samlede utslipp av CO₂ fra bruk av fossilt brensel utgjør ca 1 pst. av Norges totale CO₂ utslipp. Enkelte jordbruksaktiviteter er imidlertid opphav til direkte utslipp av klimagassene metan (CH₄) og lystgass (N₂O), henholdsvis 49 pst. og 48 pst. av Norges totale utslipp av disse gassene. Til sammen utgjorde disse utslippene fra jordbruket i 2006 om lag 9 pst. av Norges totale klimagassutslipp.

Regjeringen arbeider nå med en klimamelding som skal legges fram i løpet av året. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke viktigheten av at det gjennom klimameldingen blir etablert positive økonomiske virkemidler som setter Jordbruket i bedre i stand til å løse klimautfordringen. Vi understreker at landbruket er en del av klimaløsningen.

Utviklingsprogrammet for klimatiltak i jordbruket har en ramme på 6 mill. kroner i 2011. Klimaprogrammets mål er å øke kompetansen om utslipp av klimagasser fra jordbruket og jordbrukspolitikken innvirkning på utslippene. Klimaprogrammet skal legge til rette for gjennomføring og synliggjøring av effektive tiltak som bidrar til reduksjon av klimagassutslipp fra jordbruket.

Programmet skal legge vekt på tiltak og virkemidler som gir bedriftsøkonomisk lønnsomhet for bonden å iverksette og ikke gjennom restriksjoner og forbud.

Skal en kunne realisere at landbruket skal bli fossilfritt innen 2030 og samtidig redusere de menneskeskapte klimautslippene vesentlig, bør en kartlegge potensialet i en kommune for at den skal gå over fra å være netto importør av ikke-fornybar energi til å bli netto eksportør av fornybar energi. Lokalsamfunnet har energiresurser som i dag ikke blir utnyttet. I St. melding nr 39 (2008-2009) er det satt et mål om utbygging av bioenergi med ytterligere 14 TWh innen 2020. Med dagens utbyggingstakt vil det ta langt mer enn 10 år for å nå denne målsettingen.

Forhandlingsutvalget vil at tiltak knyttet til formidling og implementering av kunnskap i praktisk jordbruk skal styrkes i 2012. Næringsorganisasjonene i jordbruket og landbrukets rådgivningstjeneste må trekkes aktivt inn som aktører i denne fasen av programmet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre midlene til utviklingsprogrammet for klima med 6 mill. kr for 2012. Utviklingsprogrammet er et viktig redskap i arbeidet med å nå målene i Stortingsmelding nr. 39 (2008-2009) og Klimakur 2020.

7.8.9 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

I 2009 ble de første 20 nasjonalt utvalgte kulturlandskapene i jordbruket valgt ut og etablert. De utvalgte områdene er ikke sikret gjennom et formelt vern, men gjennom frivillige avtaler. Gjennom aktiv drift, ekstra tilførte midler til forvaltning og skjøtsel og gode avtaler, skal de verdier som områdene representerer tas vare på.

Pr i dag er det 22 utvalgte kulturlandskap, der 8 av 10 jordbruksområder og 18 av 45 landskapsregioner er representert. Disse fikk for 2011 en bevilgning på 14 mill. kr, hvorav 8 mill. kroner over jordbruksavtalen, 5 mill. kroner fra Miljøverndepartementet og 1 mill. kroner fra Riksantikvaren. Denne rammen vurderes å være tilstrekkelig for forvaltningen av de 22 områdene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre ordningen og bevilgningen for 2012. Det forutsettes at miljøvernmyndighetene bidrar med tilsvarende beløp. I tillegg må det åpnes opp for at Kulturminnefondet blir en reell kilde for finansiering av bygningstiltak i de 20 utvalgte områdene. Det er avgjørende for det lokale engasjementet at det blir et reelt finansielt partnerskap mellom landbruk og miljø. RMP og SMIL skal ikke målrettes spesifikt inn mot disse områdene da det i ordningen "utvalgte kulturlandskap" allerede ligger en favorisering av landbrukets miljøvirkemidler.

7.8.10 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk

Se kapittel om økologisk landbruk

7.8.11 Handlingsplan plantevernmidler

Forventede klimaendringer vil trolig skape nye utfordringer med skadegjørere i norsk landbruk. Å ha plantevernmidler som møter utfordringene i et framtidig norsk landbruk er viktig, samtidig som bruken av plantevernmidler holdes på et minimum.

I dag bevilges det 9 mill. kr til handlingsplanen for redusert risiko ved bruk av plantervernmidler, inkludert inntil 1,5 mill. til utprøving av plantevernmidler i småkulturer. I følge rapport fra arbeidsgruppa for oppfølging av handlingsplanen var totalt søknadsbeløp vesentlig høyere enn tilgjengelig ramme. Det er også mange prosjekter/tiltak som ville vært aktuelle å støtte med en høyere ramme.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at det er av avgjørende betydning at en har tilgang på godkjente plantevernmidler. Spesielt er dette viktig i de ulike kulturene i frukt-, bær- og grønnssaksproduksjonen. Det er mange kulturer i dag som fortsatt mangler effektive bekjempelsesmetoder mot skadegjørere. Småkulturer utgjør en relativt liten

omsetningsverdi og blir ikke prioritert av importørene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener midler til utprøving av integrerte bekjempelsesmetoder må prioriteres. I tillegg må det avsettes inntil 2 mill. kroner til utprøving av plantevernmidler i småkulturer og total bevilgning må økes med 1 mill. kr til 10 mill. kr.

7.9 Økologisk landbruk

I 2010 økte økologiske arealer sett under ett, også samlet antall husdyr økte i 2010. Den økologiske produksjonen av melk, korn og grønnsaker/frukt økte, mens produksjonen av økologisk kjøtt, fjørfe og egg gikk tilbake fra 2009 til 2010. Det økologiske arealet utgjorde i 4,7 % av totalt jordbruksareal i Norge i 2010 (5,7 % inkl arealer i karens).

I 2010 var 1 % av alle matvarer som ble solgt i dagligvarehandelen økologiske. 2010 er det første året hvor det er registrert en nedgang i omsetningsverdien av økologiske matvarer; sammenliknet med 2009 falt omsetningen av økologiske varer med 1,7 % i 2010. I dagligvarehandelen og helsekostforretninger var omsetningen av økologiske matvarer 978 mill.kr i 2010. Omsetningen har falt i flere matvarekategorier, men det er særlig nedgang i salg av de to store varegruppene økologisk brød og melk som gir markant innvirkning på nedgangen i total omsetningsverdi.

I likhet med situasjonen i 2009, har de markedsmessige utfordringene medført at en betydelig mindre andel av økologiske produkter blir markedsført og solgt som økologisk i butikk.

Tabell 26 Andelen økologisk vare videresolgt fra mottaks/foredlingsledd som økologisk merket vare, i prosent

	2009	2010
Korn	100	100
Melk ¹	47	38
Kjøtt (storfe, sau/lam og svin)	34	41
Fjørfe (kylling og kalkun)	42	43
Egg	52	53

¹Videresalg fra Tine Råvare til videre bearbeiding.

Tabell 27 Andel økologisk solgt i butikk av totalsalg i prosent.

	1999	2006	2010
Melk	0,2	-	1,2
Storfekjøtt	-	0,2	0,5
Sau-og lammekjøtt	-	0,5	0,6
Svinekjøtt	-	0	0,1
Egg	0,3	-	2,3

Tabellen viser at økologiske produkter fra noen av de viktigste jordbruksproduktene utgjør fra 0 til 2,3 prosent av butikksalget.

2805 primærprodusenter er en del av Debios kontrollordning for økologisk landbruk. Det er 46 færre enn ved utgangen av 2009. Mye tyder på at produsentene er avventede i forhold til usikkerheten om de vil få solgt sine produkter til merpris.

Forhandlingsutvalget mener det vesentligste av merkostnadene bør tas ut i markedet gjennom høyere priser på økologiske produkter. Regjeringa har som mål at 15 % av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020. Så langt er det ikke registrert en økning i forbruket som samsvarer med målsettingen. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det må være rimelig balanse mellom utviklingen av produksjon og forbruk. Norsk landbruk skal levere det forbrukerne etterspør av varer det er naturlig å produsere i Norge.**

Ideelt sett bør det være en balansert utvikling mellom produksjon og marked, men tilfellet i dag er at utviklingen på markedssiden ikke er på høyde med produksjonen. For noen år tilbake var situasjonen motsatt. I den gjeldende situasjonen er det viktig å være bevisst risikoen for at det ved endringer i markedet kan oppstå en underdekningssituasjon der importerte økologiske varer tar over markedet for produkter vi har naturlig forutsetninger for å produsere. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener derfor at det er viktig at en tenker langsiktig ved stimulering til økologisk produksjon. Forutsigbarhet i virkemiddelbruken må prioriteres for i størst mulig grad å sikre stabile rammevilkår for bøndene som driver økologisk. Det tar tid fra produsenter legger om til produktet selges i markedet som økologisk vare. Forbrukertrender kan snu fort og det må være en innretting på tilskuddsnivå som ivaretar økologiske produsenter som har lagt om.

Hovedfokus til Jordbrukets forhandlingsutvalg er primært å sikre at produsenter som legger om lykkes, fremfor å stimulere til økt antall produsenter i den nåværende situasjon. Produsenter som har lagt om må sikres god oppfølging veiledningsmessig slik at markedet forsynes med produkter av høy kvalitet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det offentlige har et selvstendig ansvar for å iverksette tiltak som kan bidra til at målsettingene for økologisk produksjon og forbruk lar seg gjennomføre.

Areal- og husdyrtilskudd

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår tilskudd til økologisk:

- melkeku økes med 150 kr per dyr
- ammekyr økes med 100 kr per dyr
- andre storfe økes med 40 kr per dyr
- sau og ammegeit økes med 25 kr per dyr
- avlsgris økes med 15 kr per dyr
- slaktegris økes med 10 kr per dyr
- amme- eller melkegeit økes med 25 kr per dyr.
- lammeslakt økes med 6 kr per lam
- grønnsaker økes med 100 kr/daa
- poteter økes med 50 kr/daa
- grønngjødsel- og grovfôrareal holdes uendret

Dette utgjør et økt behov på 4 mill. kroner, tilsvarende reduksjon i bevilgningen til utviklingstiltak.

Økologisk korn

Det er viktig å få til en økning i den økologiske kornproduksjonen, både gjennom økt omlegging og ved en mer effektiv produksjon på de allerede omlagte arealene. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener de økonomiske virkemidlene bør endres på en slik måte at det stimulerer til å øke kornproduksjonen, i stedet for et ensidig fokus på å øke kornarealene. Mer konkret vil dette si å innføre et pristilskudd per kg korn som leveres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at satsen for arealtilskudd for økologisk korn endres fra kr 300 pr da til kr 150 kr per da, og at nedgangen erstattes med et nytt grunntilskudd til økologisk korn på 60 øre/kg. Kornkampanjen med forhøyet sats på arealtilskuddet på 100 kr/daa i 2012 kjøres som tidligere vedtatt.

Regelverksutvalg for økologisk produksjon

Utvalget gir råd til Mattilsynet om regelverksutvikling på økologiområdet, og fungerer også som et forum for informasjonsutveksling mellom de ulike organisasjonene. Det ble satt av 200 000 kroner av ledige midler til regelverksutvalget i 2011. **Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at Mattilsynet fra 2012 finansierer regelverksutvalget over eget budsjett.**

Premieringsordning økologisk kjøtt

Det vises til innspill fra Statens Landbruksforvaltning og Møtearenaen for økologisk landbruk, som foreslår å avvikle ordningen. **Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter denne vurderingen.**

7.9.1 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk

Utviklingsmidlene er i 2011 på 44 mill. kroner. I alt 31 mill. kroner brukes på veilednings-, markeds-, helkjede- og nasjonale pilotprosjekter, til sammen 63 ulike prosjekt. I tillegg brukes 7 mill. kroner på regionale handlingsplaner i regi av fylkesmannsembetet og 6 mill.

kroner til foregangsfylker. Midlene forvaltes av SLF, og næringas innflytelse over midlene skjer gjennom Møtearenaen, som et rådgivende organ.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at styringsmodellen for utviklingsmidlene endres slik at avtalepartene gis større innflytelse. Det opprettes et styre bestående av avtalepartene som gir SLF føringer ut fra tilgjengelig informasjon om produksjon og forbruk. Møtearenaen gis en rådgivende rolle overfor styret.

Det er ønskelig at det hele tiden er en mest mulig balansert utvikling mellom produksjon og marked. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener innsatsen bør økes på produktutvikling, distribusjon og frambud i butikk samt markedsføring av økologiske produkter. Utviklingen har vist at det ved små volumer skal lite til før pendelen svinger fra overskudd til underdekning av økologiske varer og omvendt. Det er derfor viktig å holde stø kurs i virkemiddelbruken rettet mot bønder, samtidig som en vektlegger tiltak som vil bidra til å styrke omsetningen av økologiske produkter i sluttmarkedet.

Fylkesvise handlingsplaner for økologisk landbruk

I en evaluering av ordningen fra 2009 gir fylkene entydig uttrykk for at arbeidet med de regionale handlingsplanene er viktige for å understøtte økologisk produksjon og forbruk i deres region. Alle fylkene har en referansegruppe/styringsgruppe der bl.a. faglagene er representert. Dette bidrar til forankring, målretting og samarbeid. I de fleste fylkesvise næringsstrategiene er økologisk landbruk prioritert.

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter fortsatt en videreføring av handlingsplanarbeidet.

Økologiske veiledningsprosjekter i Norsk Landbruksrådgiving

I 2010 fikk Debio, Norsk Landbruksrådgiving og KSL Matmerk et oppdrag med å utarbeide en modell for tilrettelegging og samordning av det produsentrettede arbeidet med regelverk, kontroll, rådgivning og kvalitetssikring. Det er utviklet en "Økoplan" som skal erstatte driftsbeskrivelsen. Produsenter skal utarbeide Økoplan før innmelding i Debios kontrollordning. Økoplan skal bidra til å sikre kunnskap om krav til eget økologisk driftsopplegg før de formelt er innmeldt i ordningen.

Utover et helhetlig rådgivningsopplegg for utarbeidelse av en Økoplan, så vil Jordbrukets forhandlingsutvalg understreke betydningen av et gratis, uforpliktende lavterskeltilbud om rådgivning overfor produsenter som vurderer å legge om til økologisk.

Et rådgivningstilbud i forbindelse med omlegging til økologisk produksjon har en viktig funksjon både når det gjelder å gi tilstrekkelig kunnskap og trygghet for å starte omlegging til økologisk og ved å råde de som har gårdsbruk som er lite egnet for økologisk drift til ikke å legge om. Det siste er viktig for å redusere antallet som ikke lykkes og må legge tilbake til konvensjonell drift.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til utviklingstiltak reduseres med 4 mill. kroner for 2012 som overføres direkte tilskudd til økologiske produsenter gjennom økte satser for areal- og husdyrtilskudd.

Fra St.meld. nr. 19 (1999–2000) kom med mål om at 10 prosent av det totale jordbruksarealet skal være økologisk innen 2010 er det brukt om lag 0,5 milliarder kroner på utviklingstiltak. Forhandlingsutvalget etterlyser en totalevaluering av effekten av disse midlene i forhold til målsettingene for økologisk landbruk.

7.10 Mottaksplikt

Med grunnlag i jordbruksforhandlingene 2010 ble det nedsatt en arbeidsgruppe med følgende mandat:

”Partene er enige om å foreta en gjennomgang av markedsregulatorrollen, med hovedvekt på innholdet i mottaksplikten. Gjennomgangen skal omfatte alle jordbrukssektorer med markedsregulering. Det nedsettes en partssammensatt arbeidsgruppe som framlegger rapport til jordbruksoppjøret 2011.”

Det vises til rapport av 17.03.2011 “Mottaksplikten i markedsreguleringen i jordbruket”

Arbeidsgruppas flertall konstaterer/foreslår følgende:

- Omsetningsrådet har ansvaret for å følge opp eget regelverk for kjøtt- og eggsektoren, når det gjelder likebehandling av medlemmer og andre leverandører.
- etterbetaling knyttet til kapitalen eller verdiskapingen i industridelen av selskapet, utgjør ikke noe problem hva gjelder mottaksplikten.
- markedsregulator må fortsatt kunne drive prisdifferensiering for å ha tilstrekkelig evne til å gjennomføre sitt ansvar som markedsregulator.
- markedsregulator må framlegge sine prisbetingelser for avtalepartene i forkant av jordbruksforhandlingene. Partene kan deretter eventuelt følge opp aktuelle problemstillinger i forbindelse med selve forhandlingene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg gir sin tilslutning til forslaget fra flertallet i arbeidsgruppa.

7.11 Skadefondet for landbruksproduksjon

I 2010 ble det utbetalt 104,14 mill. kroner fra Skadefondet, som gir et negativt resultat på 54,14 mill. kroner. Egenkapitalen er gjennom årets negative resultat redusert fra 76,44 mill. kroner til 22,31 mill. kroner. For alle ordningene i fondet var det høyere utbetalinger i 2010 enn i 2009. Særlig stor økning i utbetalinger var det for erstatning ved avlingssvikt og erstatning etter vinterskader på eng. Dette har blant annet sammenheng med at Troms ble spesielt hardt rammet av avlingssvikt, etter en svært vanskelig vinter og vekstsesong. Fôrmangel ble et stort problem. Partene i jordbruksforhandlingene vurderte at det var behov for ekstraordinære tiltak og besluttet å doble erstatningssatsen for grovfôr fra 2 til 4 kroner per fôrenhet, spesielt med sikte på store transportkostnader ved innkjøp av fôr. I desember ble partene enige om å øke satsen med ytterligere 70 øre per fôrenhet på grunn av den ekstraordinære situasjonen.

For erstatning ved svikt i honningproduksjonen og erstatning for tap av sau på beite har samlede utbetalinger vært noe høyere i 2010 enn i 2009. Erstatning for tap av sau på beite har vist en økende tendens de senere årene.

Det er utarbeidet satser for ulike vekster m.m, og disse er nå sendt på høring. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen på 30 mill. kr og alle erstatningsordningene som i dag ligger på skadefondet, flyttes over fra post 50 til en ny 73-post, dvs overslagsbevilgning fra 1/1-2012. I tillegg tilføres den delen av egenkapitalen som står igjen ved årets slutt tilsvarende en samlet overslagsbevilgning lik utbetaling fra fondet i et normalår, 40-45 mill. kr. Eventuell resterende egenkapital overføres LUF.

7.12 Norsk landbruksrådgiving

Bondens kunnskap og kompetanse er av stor betydning når det gjelder å møte utfordringer knyttet til klimaendringer, miljø- og kvalitetskrav. Dette krever et styrket rådgivningsapparat. Vi har i dag et godt utbygd, uavhengig rådgivningsapparat i hele landet gjennom Norsk landbruksrådgiving (NLR). NLR er et viktig bindeledd mellom forskning og aktive bønder. Dersom NLR skal klare og videreføre ansvaret for de tekniske planleggingstjenestene som har ligget til Fylkesmennes landbruksavdelinger og etablere ei regional rådgiving innen maskinteknikk, må landbruksteknisk forskning, utvikling og undervisning bygges opp igjen.

Byggteknisk planlegging

Fra 1. januar 2010 har NLR hatt ansvar for et landsdekkende nett av byggtekniske planleggere. Dette er de bevilget midler til over jordbruksavtalen. I henhold til jordbruksavtalen 2008 skal behovet for støtte vurderes på nytt fra 2012. En arbeidsgruppe har sett på dette og det vises til "Rapport om byggteknisk rådgiving i Norsk Landbruksrådgiving (NLR) – Behov for tilskudd fra 2012" av 15. mars 2011 fra NLR. Arbeidsgruppa mener det er riktig at NLR utvider tjenestetilbudet gjennom satsing på prosjektstyring og byggeledelse. Det krever at det brukes ressurser på kompetansebygging. Når dette er gjennomført, forventes det at tjenestene effektiviseres, og at inntjeningen pr. årsverk øker. Arbeidsgruppa foreslår følgende tilskuddsutvikling:

Tabell 28 Tilskudd til byggteknisk rådgiving 2010 – 2014. Mill.kroner

Tilskudd	2010	2011	2012	2013	2014
Støtte til rågivingsenhetene	6,0	5,5	5,5	5,0	4,5
AFP-støtte	1,0	0,5	0,0	0,0	0,0
Sentrale midler, utredning fagkoord.	1,5	1,0	1,0	1,0	1,0
Sentrale tiltak, brann, anbud, ny bruk			0,5	0,5	0,5
Sum	8,5	7,0	7,0	6,5	6,0

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter arbeidsgruppas konklusjoner.

Maskinteknisk rådgiving

Ved jordbruksoppkjøret 2010 ble partene enige om:

”Av bevilgningen avsettes 1,5 mill. kroner til maskinteknisk rådgiving. Tilskuddet til dette formålet trappes gradvis ned over 5 år”

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger dette til grunn.

Oppsummering

Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for at bevilgningen til Norsk

Landbruksrådgiving økes med 1,0 mill. kr for 2012 og fordeler seg som følger:

	Budsjett 2011 mill. kr	Forslag 2012 Mill. kr
Grunntilskudd til rådgivingsaktivitet	39,0	40,0
Teknisk planlegging	7,0	7,0
Maskinteknisk rådgiving	1,5	1,5
SUM tilskudd NLR	47,5	48,5

7.13 Landbruksteknisk forskning, utviklingsarbeid, undervisning og rådgiving

Landbruksteknikk kan defineres som innsatsen av mennesker, maskiner, redskap, bygninger m.m. i all virksomhet innen landbruket. Driftsmetoder, ergonomi, arbeidsmetoder og arbeidsorganisering er en del av landbruksteknikken. Menneske-maskin-miljø systemet må vurderes med lokalt og globalt samfunnsperspektiv. Dagens snevre tilnærming til effektivitet og produktivitet må utvides.

Nåsituasjonen:

- Undersøkelser viser at de praktiske kunnskapene i jordbruket er blitt dårligere, delvis fordi at ”far/mor til datter/sønn” opplæringen ikke fungerer like godt som tidligere og delvis fordi undervisning i maskinteknikk ved fagskoler og høyskoler er sterkt nedprioritert
- Det eksisterer ikke lenger noen institusjon som driver FoU innen landbruksteknikk.
- Kunnskap om bruk og valg av maskiner og metoder er avgjørende for å redusere utslipp av klimagasser fra jordbruket og optimalisere biologiske produksjonssystemer
- Det er et stort behov for utdanning av fagfolk innen landbruksteknikk
- Det eneste fagmiljøet som har et helhetlig perspektiv i landbruksteknikk og økologisk landbruk, dvs. landbruksteknikk i skjæringspunktet med jord, planter og dyr, er på Blæstad. Dette miljøet må styrkes
- Det må bli et samarbeide mellom UMB og Høgskolen i Hedmark om utdanning på disse områdene.
- Det er en gryende forståelse for at det er behov for et senter med sektoransvar for landbruksteknikk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det opprettes et partssammensatt utvalg som skal vurdere etablering, finansiering, innhold, organisering og samarbeidspartnere for et senter for FoU, undervisning og rådgiving innen landbruksteknikk.

7.14 Andre virkemidler over jordbruksavtalen

7.14.1 Tilskudd til RÅK

Ferdigvarer i RÅK-ordningen er eksponert for internasjonal konkurranse. Tilskudd og toll er virkemidler som skal gi råvarepriskompensasjon for norske produsenter. Det har vært en sterk økning i importen av RÅK-varer de siste 10 årene. Det ble importert ca 370.000 tonn RÅK-varer for vel 7,6 mrd. kroner i 2010. I forhold til året før er dette en økning på 11 % i mengde og 4 % i verdi. Bakverk, unntatt pizza, står fremdeles for det største importkvantumet i RÅK-ordningen, men økningen i importert mengde bakevarer ser ut til å flate noe ut. Totalt ble det eksportert 39.000 tonn RÅK-varer til en verdi av ca 1,06 mrd. kroner i 2010. Dette tilsvarer en nedgang på 11 % og er den laveste mengden RÅK-varer som er eksportert siden 1994.

Norsk landbruk er helt avhengig av sikker avsetning av våre produkter på hjemmemarkedet. RÅK-industrien er en viktig avtager av norske jordbruksråvarer. RÅK-industrien forbruker 80 prosent av produksjonen av matkorn, 21 prosent av frukt og bær, 16 prosent av melk og 11 prosent av egg. Denne produksjonen utgjør grovt sett 10 prosent av sysselsettingen i primærjordbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke betydningen av å opprettholde en konkurransekraftig norsk næringsmiddelindustri som avtar norske råvarer. Dette innebærer at bevilgningen til prisnedskrivning til RÅK-industrien må tilpasses de prispåslag og evt. tilskuddsendringer som kommer som en konsekvens av jordbruksavtalen. I tillegg må bevilgningen ta hensyn til svingninger i volumer, internasjonale råvarepriser og valutakurser. SLF fastsetter hver høst satser for neste år, basert på oppdaterte prisdata. Endringer i internasjonale råvarepriser kan medføre behov for å endre nedskrivingssetningene oftere enn i dag.

Det er satt av 179,0 mill. kroner til ordningen i 2011. SLFs prognoser viser et behov på 163,8 mill. kroner. For 2012 viser prognosen et behov på 152,0 mill. kroner.

I kravet har en foreslått en økning i målprisene på 580 mill. kroner. Dette vil gi et økt behov for prisnedskrivningstilskudd til RÅK-varer på i overkant av 10 mill. kroner. Det vises til kap. 6.1.1 der vi foreslår å innføre prisnedskrivning for smakstilsatte produkter med et økt bevilgningsbehov på 15 mill. kr, og kap 7.4.5 om prisnedskrivning av glukose og et redusert behov på 3,6 mill. kr.

Med utgangspunkt i SLF's forbruksprognoser og foreslåtte endringer i målpriser foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg å redusere bevilgningen til RÅK med 4,45 mill. kroner til 174,6 mill. kroner.

7.14.2 Tilskudd til pelsdyrfôrlag og pelsdyrfôr

Tilskudd til pelsdyr gis til 6 pelsdyrforlag med totalt 19,3 mill. kroner og til Norges Pelsdyravslagslag (Forrefusjonsordningen) med 3,9 mill. kroner. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen med 23,2 mill. kroner.**

7.14.3 Tilskudd til frøavl

Det er viktig at det blir avlet frem frø av gressarter, belgvekster, rotvekster og grønnsaker tilpasset norsk klima, for alle deler av landet. Tilskuddet er i dag 7,52 mill. kroner og ble sist justert i jordbruksoppgjøret 2007. Imidlertid er det vanskelig å få økonomi i produksjonen av en del arter, blant annet gjelder dette rødkløver. Dette henger blant annet sammen med at avlingsnivået på kløver gradvis har gått ned over flere år. Risikoen for ikke å få avling har økt, noe som muligens henger sammen med at kløveren er mer avhengig av humler for pollinering og at disse bestandene har gått ned. Rekrutteringen er også svak til disse produksjonene. Det er videre behov for forskning og kunnskapsutvikling på dette området. Når det gjelder satsen for arealtilskudd til rotvekster har denne stått stille i mange år og må økes til rundt 2000 kr. **Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for å øke tilskuddet til frøavl med 1,0 mill. kroner pga forhold som er nevnt ovenfor.** En har også et ønske om at det blir enklere å endre satsene for raskere å kunne møte problemstillinger som dukker opp da det nå ofte tar flere år å få endret satsene.

7.14.4 Tilskudd til kadaverhåndtering

Formålet med ordningen er å stimulere til forsvarlig håndtering av kadaver av storfe, sau og gris i hele landet og utrangerte verpehøns i Nordland, Troms og Finmark. Av bevilgningen på 5 mill. kroner går 1 mill. kroner til henting av utrangerte høner i Nord-Norge. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen med 5 mill. kroner.**

7.14.5 Tilskudd til dyreavl med mer

Posten inneholder tilskudd til å utjevne seminkostnadene for storfe og svin (30 mill. kr), nedskrivning av veterinære reiser (44 mill. kr) og tilskudd til avlsorganisasjoner (13,27 mill. kr). Tilskuddet til inseminering m.m. skal utjevne kostnader til inseminering og veterinærtjenester, slik at alle bønder over hele landet får tilgang til det beste avlsmaterialet til tilnærmet lik pris. Disse tilskuddene er viktige i forhold til målet om å opprettholde produksjonsfordelingen og en variert bruksstruktur over hele landet.

Det foreslås å øke avsetningen på posten med totalt 4,73 mill. kroner. Tilskuddene til semintjenester har vært uendret siden slutten av 1990 tallet. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår en økning på 3 mill. kroner for å styrke bedre utjevningen av storfesæd i distriktene. Tilskudd til avlsorganisasjoner foreslås økt med 1,73 mill. kroner. Jordbrukets forhandlingsutvalg viser i den sammenheng til Tyr sin prosjektsøknad om en ”utviklingsplan for norsk kjøttfeavl” og foreslår at vurderingen av denne søknaden gis prioritet ved fordeling av tilskudd mellom avlsorganisasjonene.

Tabell 29: Budsjett 2011 og forslag for 2012 post 77.11 Tilskudd til dyreavl m.m.

	Budsjett 2011	Forslag 2012	Endring
Tilskudd til veterinære reiser	44	44	0,0
Tilskudd til semintjenester	30,0	33	3,0
<i>Herav Geno</i>	24,2	27,2	3,0
<i>Herav Norsvin</i>	5,8	5,8	0,0
Tilskudd til avlsorganisasjoner	13,27	15	1,73
SUM POST 77.11	87,27	92,00	4,73

7.15 Pilot for bruk av husdyrregisteret ved utmåling av tilskudd

Ved jordbruksoppkjøret 2008 la SLF og Mattilsynet fram en felles framdriftsplan for implementering av Husdyrregisteret i forvaltningen av tilskudd til husdyr. Som en oppfølging av planen ble det iverksatt et delprosjekt ved søknadsomgangen i august 2009 for et begrenset geografisk område. Hensikten var å identifisere årsaker til avvik i dyretall for storfe mellom registreringer knyttet til produksjonstilskudd og Husdyrregisteret. I jordbruksoppkjøret 2010 ble prosjektet utvidet til også å omfatte kommunene som dekkes av Mattilsynets distriktskontor for Valdres- og Gjøvik-regionen.

I løpet av pilotprosjektets første del ble det registrert til dels store avvik mellom registreringer i Husdyrregisteret og produksjonstilskuddsøknaden for storfe. Ved første kontroll for søknadsomgangen august 2009 ble det registrert avvik hos 52 % av søkerne (11 % av dyra), denne prosenten sank til 8 % (1 % av dyra) etter to runder med ytterligere oppfølging av søkerne med avvik. Etter siste sammenligning fikk søkere med avvik en reduksjon på 500 kr/dyr ved tilskuddsutbetalingen. Ved søkeromgangen i januar 2010 var det igjen registrert et stort avvik (35 %) blant søkerne.

I tillegg til feil med registreringen av dyr i Husdyrregisteret, kan det også være feil med registreringen i Husdyrregisteret som ikke framkommer som avvik i antall dyr. Gjennom prosjektet har man derfor måttet utført mye arbeid med å rette opp i Husdyrregisteret.

Jordbrukets forhandlingsutvalg synes det er bekymringsfullt at pilotprosjektet avdekker så store avvik mellom antall dyr som det søkes produksjonstilskudd for og hva som er registrert i Husdyrregisteret. En konstaterer at det er ulike årsaker til dette, og at ansvaret for at avvik oppstår både ligger hos bonden og hos Mattilsynet. Det er ønskelig at man innen kort tid kan avslutte utprøvningsfasen; inntil pilotprosjektet har kartlagt alle årsaker til avvik og identifisert tiltak som kan redusere disse, så bør man imidlertid avvente med å innføre en landsdekkende ordning med trekk for avvik mellom antall storfe i Husdyrregisteret og produksjonstilskuddsøknaden. En utvidelse av pilotordningen forutsetter også at samkjøringen mellom Husdyrregisteret og Kukontrollen og Storfekjøttkontrollen er fungerende og uten vesentlige avvik. Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker å understreke at bruk av husdyrregisteret ved utmåling av tilskudd forutsetter brukervennlige og lett tilgjengelige løsninger.

7.16 Dekking av kostnader for aktiviteter på fylkesnivå

Både på kommune- og fylkesnivå deltar faglagene aktivt i arbeidet med utviklingen av ordninger knyttet til jordbruksavtalen og rovviltforvaltninga. Praksis med dekking av faglagenes direkte utgifter er svært variabel fra fylke til fylke. Det vises til at det ved fjorårets forhandlinger var enighet om å legge til rette for en likebehandling. Så langt vi erfarer har ikke dette blitt fulgt opp fra Statens side.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det, i tråd med tidligere enighet, snarest utarbeides felles retningslinjer for fylkesmennenes dekking av fylkeslagenes utgifter i denne forbindelse.

7.17 Jordleie og totalkalkylen

Totalkalkylen for jordbruket utarbeides med grunnlag i Hovedavtalen, som en del av grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene. Det legges til grunn at Totalkalkylen er et sektorregnskap som skal vise totalverdiene som skapes i norsk jordbruk ved utnyttelse av jordbrukets produksjonsressurser, herunder jord. En kan si at sektoren "jordbruk" er definert ut fra de varer som er regnet som jordbruksvarer. Dette innebærer at jordbrukshusholdningenes andre inntekter, dvs. fra skogbruk, lønns- og kapitalinntekter, andre næringer og tilleggsnæringer som turisme, holdes utenom. Resultatmålene som beregnes i Totalkalkylen er "Vederlag til arbeid og kapital" og "Vederlag til arbeid og egenkapital".

Totalkalkylens sektoravgrensing innebærer at en legger til grunn at alt jordbruksareal i Norge tilhører sektoren "jordbruk". Beregningene er avgrenset til økonomiske transaksjoner mellom jordbrukssektoren og andre sektorer. For jordbrukssektoren vil disse økonomiske transaksjonene framkomme som inntekter eller kostnader. Økonomiske transaksjoner innen sektoren, defineres som intern omsetning, og vil ikke påvirke sektorens sluttresultat. Slike interne transaksjoner kan være kjøp og salg av grovfôr og maskintjenester. Økonomiske transaksjoner innen sektoren knyttet til kjøp/salg av jord eller jordleie, regnes derfor også som internomsetning. Det gjøres ingen skille på om disse transaksjonene foregår mellom aktive utøvere og jordeiere uten næringsinntekt fra jordbrukssektoren.

Beregningen av jordbrukets bokførte kapital omfatter både egen og leid jord. Gjeld på bruk uten næringsinntekt (bortleide/forpaktede bruk) knyttet til jorda disse eier, inngår som en del av sektorens samlede gjeldsmasse. Realrentekostnaden på denne gjelda påvirker derfor resultatmålet 'Vederlag til arbeid og egenkapital'. Også kjøp av jord påvirker resultatmålet 'Vederlag til arbeid og egenkapital' direkte i den grad det påvirker endring gjeldsmassen i forbindelse med opptak av lån i forbindelse med jordkjøpet. Tilsvarende betraktninger gjøres også på andre områder, for å gjøre beregningsprinsippene konsistente, for eksempel leie/kjøp av melkekvoter.

I jordbruksforhandlingene brukes totalkalkylen for å sammenligne inntektsutviklingen i jordbruket med inntektsutviklingen for andre grupper i samfunnet. Jordbruksforhandlingene ender ut i en næringsavtale for aktive jordbrukere ved at det bare er arbeidsforbruket knyttet til aktiv jordbruksdrift som blir registrert og nyttet ved utregning av

vederlaget til arbeid og egenkapital pr. årsverk. Dette resonnementet legger til grunn at Totalkalkylens sektorregnskap bør vise situasjonen for aktive jordbrukere, og ikke ta med de som er grunneiere av landbrukseiendommer og som leier ut jorda på denne. Dermed må en avgrense jordbrukssektoren til kun å omfatte aktive jordbrukere. Legger en denne sektoravgrensningen til grunn for totalkalkylen, må den jorda som de aktive brukerne eier være jordkapitalen sektoren besitter, mens innleid jord må betraktes som en kostnad.

Budsjettnemnda har ikke kommet til enighet i de to synene på hvordan jord skal behandles.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener Totalkalkylens sektorregnskap bør avgrenses til å omfatte aktive jordbrukere. Som en konsekvens av denne sektoravgrensningen må jordleie regnes inn som en kostnad i totalkalkylen.

7.18 Produksjonstilskudd

Bunnfradrag

Bunnfradraget er 3000 kr/foretak. Jordbruksavtalen er en næringsavtale. For å avgrense at foretak uten næringsmessig tilknytning ikke skal kunne få tilskudd, trekkes alle foretak som mottar produksjonstilskudd 3.000 kroner gjennom et bunnfradrag. I 2004 ble det innført krav om at foretaket må ha hatt minst 30.000 kroner pr år i omsetning for at jordbruksforetaket skal være berettiget produksjonstilskudd. Dette er senere redusert til 20.000 kroner. Gjennom omsetningsgrensa har man definert hva som er næringsvirksomhet og jordbruksavtalens virkeområde, og det er ikke lenger behov for to virkemidler for å avgrense næring fra hobby.

Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for å fjerne bunnfradraget.

Toppavgrensing husdyrtilskudd

Som følge av forslag om økte satser for husdyrtilskudd foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg å øke toppavgrensningen fra 250.000 kroner til 300.000 kroner. Vi forutsetter at dette vil gi om lag samme totale avkortingsbeløp som med dagens satser.

Avkorting ved sen innlevering av søknad

I dag gis det en avkorting på 1000 kroner per virkedag dersom søknad om produksjonstilskudd leveres for sent. Det er viktig at søknader kommer inn i tide slik at behandlingen og utbetalingene kan skje så raskt som mulig. Forhandlingsutvalget har fått tilbakemeldinger om at det har blitt foretatt avkortninger fordi poststemplingen foregår etter at søknaden er postlagt. **For å gi noe rom for fleksibilitet, foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg at avkortingen foretas først 3 virkedager etter innleveringsfrist.**

Soneplassering for distriktstilskudd melk, Vang i Valdres

Både i 2000 og 2006 behandlet avtalepartene sonegrenser for distriktstilskudd kjøtt og melk. Begge ganger var partene enige om at det ikke skulle åpnes for endringer av sonegrensene. Forhandlingsutvalget støtter dette. Partene var imidlertid åpne for at det kunne "gjennomføres presiseringer av de eksisterende grensene for distriktstilskudd kjøtt og melk".

I 2008 ble en del bruk i Vang kommune i Oppland flyttet fra sone D til E, med hensyn til distriktstilskott mjølk. Det er nå 14 bruk som fortsatt ligger i sone D. Flere av disse brukene ligger til dels betydelige høyere over havet enn de som ble flyttet til sone E og de har klimatiske forhold som er helt klart mer ugunstige. Alle bruk i kommunen er i samme sone med hensyn til distriktstilskudd kjøtt. De 14 brukene i sone D har ved flere anledninger tatt opp denne saken med SLF og med Landbruks- og Matdepartementet.

Hovedbegrunnelsen for avslaget fra SLF og departementet, er at sonegrensene er fastsatt av avtalepartene og at de derfor ikke kan endre dette. Dette støttes av forhandlingsutvalget. Ut i fra kriteriene for fastsetting av sonegrenser mener imidlertid forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag at det ble begått en feil da de 14 brukene i sone D ikke ble plassert sammen med de andre i sone E. I brev fra landbrukskontoret i Vang 09.04.2010 heter det:

”Alle bruk i Vang ber preg av å liggja i ei fjellbygd med tilnærmet like vekstvilkår og like vilkår for husdyrhald. Dette tilsier at alle bruk bør ligge i sone E for mjølkeproduksjon”

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at avtalepartene må rette opp denne feilen og foreslår at de gjenværende 14 bruk i Vang i Valdres som i dag er i sone D m.h.t. distriktstilskudd melk, flyttes til sone E. Forhandlingsutvalget begrunner dette med oppretting av tidligere feil.

Vedlegg

Jordbruks krav, fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	1 875
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0
= Nettoeffekt av tilskudd	1 875
+ Avtalepriser fra 1.7.2011	580
= Sum avtalepriser og tilskudd 2011/12	2 455
+ Omdisponering overførte midler fra 2010 til 2011	45
= Sum til fordeling	2 500
+ Økt inntektsverdi jordbruksfradrag	100
= " Ramme for oppgjøret"	2 600
Omdisponerte ledige midler i 2011 utenfor rammen	86,2

Målpriser	Kvantum Mill. l/kg/kr	Målpris Kr / kg	Målprisendring	
			Fra 1.7.2011 Kr/l / kg	Endring fra 1.7.11 mill. kr
Melk , ku og geit	1520,1	4,54	0,10	151,3
Gris	129,3	29,51	1,20	155,2
Sau/lam	24,4	59,15	1,50	36,6
Egg	61,2	17,24	1,30	79,6
Poteter	204,9	3,31	0,25	51,2
Grønnsaker	1528,0		2,5%	38,2
Frukt	155,6		2,5%	3,9
Norsk matmel	256,0		0,25	64,0
Sum markedsprisutslag				580,0

Endringer på kap. 1150 og 4150

Post		Endring mill. kr	Budsjett 2011 mill. kr
50	Fondsavsetninger	52,000	1 075,153
70	Markedsregulering	-0,450	197,900
73	Pristilskudd	242,800	2 283,500
74	Direkte tilskudd	1 547,358	7 810,119
77	Utviklingstiltak	11,230	211,230
78	Velferdsordninger	22,100	1 759,704
SUM KAP. 1150		1 875,038	13 337,606
KAP. 4150 Post 80		0,000	79,200

Kapittel 1150 Jordbruksavtalen:

Post	Benevning	Endring mill. kr
50.11	Tilskudd til LUF ²⁾	52,000
50.12	Tilskudd til skadefondet for landbruksproduksjon	0,000
50	Fondsavsetninger	52,000
70.11	Avsetningstiltak	4,000
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen m.v.	-4,450
70	Markedsregulering, kan overføres	-0,450
73.11	Tilskudd til norsk ull	0,000
73.13	Pristilskudd melk	57,700
73.15	Pristilskudd kjøtt	10,000
73.16	Distriktstilskudd egg	0,000
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	29,400
73.18	Frakttilskudd	31,000
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning korn ³⁾	105,100
73.20	Tilskudd til matkorn	0,000
73.21	Tilskudd til potetspritt og potetstivelse	9,600
73	Pristilskudd (overslagsbevilgning)	242,800
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon	491,000
74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	516,745
74.16	Beitetilskudd	306,000
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	231,113
74.19	Regionale miljøprogram	0,000
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	2,500
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel	0,000
74	Direkte tilskudd, kan overføres	1 547,358
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	4,730
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	1,000
77.13	Tilskudd til forsøksringer og teknisk planlegging ⁴⁾	1,000
77.14	Tilskudd til pelsdyr	0,000
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	3,500
77.17	Tilskudd til fruktlager	1,000
77	Utviklingstiltak, kan overføres	11,230
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	18,500
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom mv	-9,400
	Avkorting utenfor bruket	20,000
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	-10,000
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	3,000
78	Velferdsordninger, kan overføres	22,100
SUM KAP. 1150		1 875,038

Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	Kvantum 1.000 tonn	Målpris Kr / kg	Endring Kr / kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	286,0	2,48	0,25	71,5
Rug, matkorn	26,8	2,32	0,25	6,7
Bygg	476,0	2,14	0,15	71,4
Havre	254,7	1,95	0,12	30,6
Förhvetet og fôrugg	100,6		0,15	15,1
Erter til modning	10,0		0,15	1,5
Såkkorn	58,0		0,15	8,7
Sum norsk korn	1212,2		0,17	205,5
Oljevekster	9,0	4,67	0,30	2,7
Sum korn og oljevekster	1221,2		0,17	208,2

Kap. 4150 Markedsordningen for korn

Post 80	Kvantum 1.000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Sildemel	12,0	0,00		0,0
Soyamel	160,0	0,10		0,0
Andre fôrstoffet	10,0	0,10		0,0
Sum kap 4150.80	182,0			0,0

Anslag endring i kraftfôrpris, inkl korn og protein, øre/kg 0,05**Post 73.11 Tilskudd til norsk ull**

	Kvantum Mill. kg	Sats Kr / kg	Sats- endring Kr / kg	Total endring mill. kr
Ull	4,891	31,00	0,00	0,0

Post 73.13 Pristilskudd, melk

	Kvantum Mill. l.	Gjeld. sats Kr / l	Sats- endring Kr / l	Total endring mill. kr
Grunntilskudd geitmelk	20,9	3,11		0,0

Distriktstilskudd

Sone A og 0	194,4	0,00		0,0
Sone B	323,4	0,11	0,03	9,7
Sone C	236,1	0,28	0,04	9,4
Sone D	514,2	0,39	0,05	25,7
Sone E	119,4	0,49	0,05	6,0
Sone F	51,9	0,62	0,05	2,6
Sone G	55,9	0,87	0,05	2,8
Sone H	3,7	1,08	0,05	0,2
Sone I	13,4	1,66	0,05	0,7
Sone J	11,3	1,75	0,05	0,6
Sum distriktstilskudd, melk	1 523,7		0,04	57,7
Sum post 73.13 Pristilskudd, melk				57,7

Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt		Gjeld.	Sats-	Total
	Kvantum	sats	endring	endring
	Mill. kg	Kr / kg	Kr / kg	mill. kr
Grunntilskudd, kjøtt				
Sau	23,9	3,81		0,0
Geit	0,3	5,15		0,0
Sum grunntilskudd, kjøtt	24,2			0,0
Distriktstilskudd, kjøtt				
Sone 1	21,2	0,00		0,0
Ny sone 1			1,00	10,0
Sone 2	52,3	4,55		0,0
Sone 3	18,3	7,05		0,0
Sone 4	7,5	11,00		0,0
Sone 5	0,9	11,60		0,0
Sau, sone 4	3,3	13,00		0,0
Sau, sone 5	0,6	13,50		0,0
Gris Vestlandet og Agder ¹	8,2	1,10		0,0
Gris, sone 4 og 5	7,5	5,00		0,0
Kylling og kalk., Agd./Vestl. ¹	6,5	0,40		0,0
Sum distriktstilskudd, kjøtt	126,3			10,0
Sum pristilskudd kjøtt				10,0

1) Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal + Agderfylkene

Post 73.16 Distriktstilskudd egg		Gjeld.	Sats-	Total
	Kvantum	sats	endring	endring
	Mill. kg	Kr / kg	Kr / kg	mill. kr
Vestl., Trøndelag	14,9	0,45		0,0
Nord Norge	2,0	1,05		0,0
Sum distriktstilskudd egg				0,0

Post 73.18 Fraktilskudd	Endring
	Mill. kr
Innfrakt korn	
Mellomfrakt korn	
Stedsfrakt kraftfôr	20,0
Fraktilskudd slakt	5,0
Frakt grønt	6,0
Fraktilskudd egg	
Sum	31,0

Post 73.19 Prisnedskrivning norsk korn

	Kvantum 1.000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Korn	1235,5	0,308	0,08	98,8
Såkorn	58,0	0,000	0,60	3,5
Økologisk korn	10,0	0,90		
Oljevekster, lupiner og bønner	9,5	1,69	0,30	2,9
Økologiske oljevekster, lupin, bønner		2,60		0,0
Fôrerter	6,9	0,72		0,0
Økologiske fôrerter	0,2	1,20		0,0
Sum	1320,1			105,1

Post 73.20 Tilskudd til matkorn

	Kvantum 1.000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Tilskudd matkorn	344,0	0,232		0,0

Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og ammeku

		Antall	Sats kr/bruk/dyr	Sats- endring	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr	
Kumelk Jæren	Antall bruk:	791	88 000	43 000	131 000	34,0	
	Antall dyr:	4	17 600	8 600	26 200	0,0	
Kumelk Nord-Norge	Antall bruk:	1201	99 000	43 000	142 000	51,6	
	Antall dyr:	31	19 800	8 600	28 400	0,3	
Kumelk rest Sør- Norge	Antall bruk:	8846	93 000	43 000	136 000	380,4	
	Antall dyr:	263	18 600	8 600	27 200	2,3	
Geitemelk	Antall bruk:	366	99 000	43 000	142 000	15,7	
	Antall dyr:	168	3 667	1 593	5 259	0,3	
<u>Ammekyr</u>							
	6-49 kyr	Antall bruk	3777				
	6-49 kyr	Antall dyr	58306	1 980	860	2 840	50,1
	50 og flere kyr	Antall bruk	108	99 000	43 000	142 000	4,6
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-48,3	
Sum driftstilskudd, melk og ammeku			15 555			491,0	

Post 74.14 Tilskudd til husdyr

	Intervall		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring mill. kr
	Fra	Til					
Bunnfradrag 35 pst ¹⁾			45 186	3 000	3 000	0	47,4
Mjølkeku	1	16	156 753	3 700	1 000	4 700	156,8
	17	25	40 475	1 744	500	2 244	20,2
	26	50	32 864	556	444	1 000	14,6
	Sum		230 091				191,6
Storfe	1	250	560 249	787	213	1 000	119,3
Mjølkegeit	1	125	33 305	1120	200	1 320	6,7
	126	250	2 568	412	100	512	0,3
	Sum		35 873				7,0
Ammekyr	1	25	58 145	3 810	300	4 110	17,4
	26	50	7 835	1 450	150	1 600	1,2
	Sum		65 980				18,6
Sau over 1 år pr 1.jan	1	50	495 292	1 010	168	1 178	83,2
	51	75	109 045	799	155	954	16,9
	76	100	60 061	799	125	924	7,5
og ammegeiter	101	200	60 531	270	100	370	6,1
	200	300	6 835	133	87	220	0,6
Utegangersau (alle)	1	300	32 786	180	40	220	1,3
	Sum		764 550				115,6
Lammeslakt	kval. O og bedre		919 618	179	21	200	19,3
	kval. O-		40 401	63		63	0,0
	Kval P+ og dårligere		37 649	0		0	0,0
	Små slakterier uten klassifisør		4 064	168		168	0,0
	Kjeslakt over 3,5 kg		10 614	80		80	0,0
	Tillegg: Økologiske lammeslakt		33 484	34	6	40	0,2
	Sum		1 045 830				19,5
Avlsgris Sør-Norge 2)	1	35	29 180	765		765	0,0
Avlsgris Jæren	1	35	4 965	615		615	0,0
Avlsgris Nord-Norge	1	35	2 285	1 052		1 052	0,0
Avlsgris landet	36	+	21 475	0		0	0,0
	Sum		57 905				0,0
			1 087				
Slaktegris 2)	1	1400	658	20		20	0,0
Slaktegris Jæren	1	1400	102 342	16		16	0,0
(maks antall 1190000)	1401	2100		0		0	0,0
	Sum		1 190 000				0,0
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	648 443	10		10	0,0
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	27 224	24		24	0,0
Verpehøner, landet	1001	5 000	2 059	10		10	0,0

	386				
	2 735				
Sum	053				0,0
Unghester < 3 år	5 820	1000	500	1 500	2,9
Bikuber	31 229	300	100	400	3,1
Bikuber for de med under 25 kuber					0,5
Hjort		600		600	2,5
Beløpsavgrensing		250 000		300 000	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-14,2

Sum produksjonstilskudd, husdyr **516,7**

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

Post. 74.16 Tilskudd til dyr på beite		Antall	Sats	Endring	Nye satser	Endring
		dyr	kr/dyr	kr/dyr	kr/dyr	mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	236 917	330	150	480	35,5
	Sau, lam, geit	2 004 824	115	65	180	130,3
Beitetilskudd		0				
	Sone 1-4 Småfe m.m.	439 110	60	20	80	8,8
	Sone 5-7 Småfe m.m.	1 898 945	60	20	80	38,0
	Sone 1-4 Storfe m.m.	219 305	400	150	550	32,9
	Sone 5-7 Storfe m.m.	387 608	400	150	550	58,1
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						2,4
Sum beitetilskudd		5 186 709				306,0

Post. 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

	Ant.	Sats	Endring	Ny sats	Endring
		kr/daa	kr/daa	kr/daa	Mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 348 825	191	0	191	0,0
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾	45 186	3 000	3 000	0	88,1
Arealtilskudd, grovfôr	5 979 172				108,8
Arealtilskudd, korn	3 134 770				44,8
Arealtilskudd, potet	131 855				1,9
Arealtilskudd, grønnsaker	59 594				6,2
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	43 434				6,3
Digitale kart + IKT					
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-25,0
Sum, AK-tilskudd	9 348 825				231,1

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr

			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 250	dekar	287 033	75	15	90	4,3
	over 250	dekar	78 415	50		50	0,0
	Sum		365 449				4,3
Sone 2	0 - 250	dekar	231 531	0		0	0,0
	over 250	dekar	77 707	0		0	0,0
	Sum		309 238				0,0
Sone 3	0 - 250	dekar	464 482	99	15	114	7,0
	over 250	dekar	108 968	50		50	0,0
	Sum		573 450				7,0
Sone 4	0 - 250	dekar	376 188	99	15	114	5,6
	over 250	dekar	96 131	50		50	0,0
	Sum		472 320				5,6
Sone 5	0 - 250	dekar	2 982 213	208	25	233	74,6
	over 250	dekar	431 230	50		50	0,0
	Sum		3 413 443				74,6
Sone 6	0 - 250	dekar	572 461	236	25	261	14,3
	over 250	dekar	151 960	50		50	0,0
	Sum		724 421				14,3
Sone 7	alt areal	dekar	120 852	266	25	291	3,0
	Sum		120 852				3,0
Sum grovfôr alle soner			5 979 172				108,8

Arealtilskudd, korn

			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0-800	dekar	1246449	113	15	128	18,7
	801-	dekar	90549	102		102	0,0
Sone 2	0-800	dekar	34807	165	15	180	0,5
	801-	dekar	0	152		152	0,0
Sone 3	0-800	dekar	1091247	165	15	180	16,4
	801-	dekar	52229	152		152	0,0
Sone 4	0-800	dekar	427410	236	15	251	6,4
	801-	dekar	2829	221		221	0,0
Sone 5	0-800	dekar	182401	236	15	251	2,7
	801-	dekar	2209	221		221	0,0
Sone 6	0-800	dekar	4329	236	15	251	0,1
	801-	dekar	0	221		221	0,0
Sone 7	0-800	dekar	311	236	15	251	0,0
	801-	dekar	0	221		221	0,0
Sum korn, alle soner			3 134 770		14,3		44,8

Arealtilskudd, potet

	Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	33055	65	15	80	0,5
Sone 2	8744	65	15	80	0,1
Sone 3	55512	65	15	80	0,8
Sone 4	12647	65	15	80	0,2
Sone 5	15941	65	15	80	0,2
Sone 6	5686	915	15	930	0,1
Sone 7	270	915	15	930	0,0
Sum poteter, alle soner	131 855				1,9

Arealtilskudd, grønnsaker

	Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr	
Sone 1	0 - 80 dekar	15172	450	200	650	3,0
	over 80 dekar	17071	0		0	0,0
	Sum	32 243				3,0
Sone 2	0 - 60 dekar	3439	450	200	650	0,7
	over 80 dekar	3963	0		0	0,0
	Sum	7 402				0,7
Sone 3	0 - 60 dekar	5043	450	200	650	1,0
	over 80 dekar	5983	0		0	0,0
	Sum	11 026				1,0
Sone 4	0 - 60 dekar	3867	450	200	650	0,8
	over 80 dekar	1286	0		0	0,0
	Sum	5 153				0,8
Sone 5	0 - 60 dekar	3024	450	200	650	0,6
	over 80 dekar	454	0		0	0,0
	Sum	3 478				0,6
Sone 6	0 - 60 dekar	284	1 550	200	1750	0,1
	over 80 dekar	0	0		0	0,0
	Sum	284				0,1
Sone 7	0 - 60 dekar	8	1 550	200	1750	0,0
	over 80 dekar	0	0		0	0,0
	Sum	8				0,0
Sum grønnsaker, alle soner	59 594				6,2	

Arealtilskudd, frukt og bær

			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 40	dekar	7 300	650	200	850	1,5
	over 40	dekar	5 920	0		0	0,0
	Sum		13 220				1,5
Sone 2	0 - 40	dekar	405	650	200	850	0,1
	over 40	dekar	179	0		0	0,0
	Sum		584				0,1
Sone 3	0 - 40	dekar	4 715	650	200	850	0,9
	over 40	dekar	3 221	0		0	0,0
	Sum		7 936				0,9
Sone 4	0 - 40	dekar	892	650	200	850	0,2
	over 40	dekar	482	0		0	0,0
	Sum		1 374				0,2
Sone 5	0 - 40	dekar	17 261	1 100	200	1300	3,5
	over 40	dekar	2 720	0		0	0,0
	Sum		19 981				3,5
Sone 6	0 - 40	dekar	329	1 150	200	1350	0,1
	over 40	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		329				0,1
Sone 7	0 - 40	dekar	12	1 150	200	1350	0,0
	over 40	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		10				0,0
Oppsplitting av Frukt og bær i 2 grupper							0,55
Sum frukt og bær, alle soner			43 434				6,3

Post. 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

	Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Arealtilskudd					
Korn til modning	71 668	300	-150	150	-10,8
Grunntilskudd		0,60			10,8
Kornkampanje 2011 og 2012	71 668	100		100	0,0
Grønnsaker, frukt og bær	3 617	1 000	100	1100	0,4
Poteter	1 510	500	50	550	0,1
Grønngjødsling	11 222	500		500	0,0
Innmarksbeite	45 207	75		75	0,0
Annet økologisk areal	278 618	75		75	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	411 842				0,5
Omleggingstilskudd					
Alt karensareal minus innmarksbeite	102 877	250		250	0,0
Sum omleggingstilskudd økologisk areal	102 877				0,0

Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon		Antall	Sats	Endring	Ny sats	Endring
		dyr	kr/dyr	kr/dyr	kr/dyr	mill. kr
Melkekyr	AK-sone 1-4	5 149	1 550	150	1700	0,8
	AK-sone 5-7	3 721	1 802	150	1952	0,6
Ammekyr	AK-sone 1-4	2 258	995	100	1095	0,2
	AK-sone 5-7	1 640	1 370	100	1470	0,2
Andre storfe	AK-sone 1-4	10 066	300	40	340	0,4
	AK-sone 5-7	7 224	435	40	475	0,3
Sau over 1 år	AK-sone 1-4	9 593	220	25	245	0,2
	AK-sone 5-7	27 302	280	25	305	0,7
Melkegeit og ammegeit	AK-sone 1-4	63	70	25	95	0,0
	AK-sone 5-7	810	90	25	115	0,0
Avlsgris	Landet	255	300	15	315	0,0
Slaktegris	Landet	6 778	200	10	210	0,1
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon						3,5
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-1,5
Sum tilskudd til økologisk jordbruk						2,5

Post 78.11 Tilskudd for avløsning til ferie og fritid

	Intervall	Antall	Sats	Endring	Nye	Økt sats	Endring
Mjølkeku (bruk med melkeprod)	1 - 8	87 457	3 555	249	3 804	7,0%	
	over 8	150 209	2 413	169	2 582	7,0%	
	Sum	237 666					
Ammekyr	alle	67 547	750	169	919	22,5%	
Andre storfe	alle	563 228	489	523	489	7,0%	
Melkegeit og melkesau (bruk med melkeprod)	1 - 40	15 634	805	56	861	7,0%	
	over 40	21 371	538	38	576	7,0%	
	Sum	37 005					
Sau, ammegeit	alle	731 764	425	30	455	7,0%	
Avlsgris	alle	56 284	968	68	1 036	7,0%	
Slaktegris	alle	1 539 835	34	2	36	7,0%	
Verpehøner, -ender, -kalkuner, -gjess	alle	4 035 593	8,5	1	9,1	7,0%	
Hester	alle	31 231	968	68	1 036	7,0%	
Avlskaniner	alle	1 685	241	17	258	7,0%	
Gjess, kalkuner	alle	1 069 161	2,97	0	3,18	7,0%	
Ender, livkylling	alle	2 712 809	2,97	0	3,18	7,0%	
Slaktekylling	alle	59 609 233	0,36	0	0,39	7,0%	
Økologisk slaktekylling	alle	41 427	1,42	0	1,52	7,0%	
Revetisper	alle	45 901	266	19	285	7,0%	
Mink- og ildertisper	alle	102 297	78	5	83	7,0%	
Hjort	alle	5 308	329	23	352	7,0%	
Sum effekt av maksimalsatsen			8 045	64 000	4 500	68 500	
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-66,6